

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

**ΘΕΜΑ: Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1980 ΕΩΣ ΤΟ 2000.**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
ΜΠΙΖΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

σελ 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

σελ 2

1.2 ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

σελ 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

2.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΗΝ Ε.Ε

σελ 15

2.2 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ Ε.Ε ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

σελ 16

2.3 ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

σελ 18

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

1.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ Α.Ε.Π.

σελ 21

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

σελ 22

1.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

σελ 22

1.4 ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

σελ 23

1.5 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

σελ 24

1.6 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ Α.Ε.Π.

σελ 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

2.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

σελ 39

2.2 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ	σελ 40
2.3 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ	σελ 45
2.4 ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ	σελ 54
2.5 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	σελ 62
2.6 ΕΞΕΛΙΞΗ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	σελ 62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

3.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	σελ 71
3.2 ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	σελ 71
3.3 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	σελ 72
3.4 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ 73
3.5 ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ	σελ 80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ-ΑΝΕΡΓΙΑ

4.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	σελ 82
4.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ 82
4.3 ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	σελ 91

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο.Ν.Ε

1.1 ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ	σελ. 93
1.2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Ο.Ν.Ε.	σελ. 98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	σελ. 101
2.2 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ. 101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

3.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 103
3.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	σελ. 104
3.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	σελ. 105
3.4 ΚΛΕΙΔΙ Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	σελ. 107

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μελέτη αυτή εντάσσεται στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας, που έχει ως αντικείμενο την ανάλυση της Ελληνικής οικονομίας καθώς και την εξελικτική πορεία αυτής από το 1980 έως το 2000. Κατά την περίοδο αυτή η εξέλιξη της Ελληνικής οικονομίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την Ε.Ε. αφού είναι μέλος της από το 1981.

Πρόκειται περί ενός θέματος, το οποίο απασχόλησε σοβαρά την Ελλάδα κατά τα τελευταία χρόνια, και το οποίο εξακολουθεί να αποτελεί το επίκεντρο των δημοσίων συζητήσεων και του επιστημονικού ενδιαφέροντος. Διότι πράγματι πρόκειται περί ενός ζωτικότερου ζητήματος, το οποίο αφορά όχι μόνο το μέλλον της οικονομίας μας αλλά και το μέλλον του Έθνους.

Η Ελληνική Οικονομία μετά από μια μεταπολεμική περίοδο εντυπωσιακής ανάπτυξης, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες βρίσκεται σε μια στασιμότητα. Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αρχές της δεκαετίας του 1980, θεωρήθηκε ως μια καλή ευκαιρία για να μπορέσει η ελληνική οικονομία να ξεπεράσει τα διαρθρωτικά της προβλήματα και να προσαρμοσθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις του ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης. Η παρούσα εργασία στοχεύει ακριβώς σε αυτό στο να εξετάσει την πορεία της Ελληνικής οικονομίας και να δώσει μια καθαρή εικόνα της οικονομικής πολιτικής και της εξέλιξης των βασικών μεγεθών, καθώς επίσης και της μελλοντικής πορείας της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Ελληνική οικονομία με την διάρθρωση της και την περιορισμένη παραγωγική βάση που διέθετε στις παραμονές του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, δέχθηκε τις καταστροφικές συνέπειες όχι μόνο του φοβερότερου πολέμου, που ξέσπασε αμέσως μετά τη λήξη του πρώτου. Για τις άλλες χώρες της Ευρώπης ο πόλεμος έληξε το 1945, στην Ελλάδα όμως ο εμφύλιος συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του 1949 και αποτελείωσε ότι είχε απομείνει όρθιο.

Η χώρα μας παρέμεινε στο περιθώριο των βιομηχανικών εξελίξεων μέχρι και την πρώτη δεκαετία μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Το ότι η Ελλάδα δε μπόρεσε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την πορεία προς κάποια οικονομική αυτοδυναμία μέχρι τότε, οφείλεται, μπορούμε να πούμε, στο 'συνωμοτικό' αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων.

Συνοπτικά αναφέρονται κάποιοι: έλλειψη αξιόλογων φυσικών πόρων, χαμηλή παραγωγικότητα της Ελληνικής γεωργίας, συναλλαγματικές και δημοσιονομικές δυσχέρειες, έλλειψη συσχέτισης της εκπαιδευτικής πολιτικής με τις παραγωγικές ανάγκες της κοινωνίας καθώς και η πολιτική αστάθεια που επικρατούσε εκείνη την περίοδο.

Παρόλλες τις αντιξοότητες που επικρατούσαν την περίοδο εκείνη η Ελληνική οικονομία έχει να επιδείξει κάποια αξιόλογα επιτεύγματα ιδίως την δεκαετία 1962-1977, τα οποία ήταν αρκετά θεαματικά. Από το 1962 που τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Αθηνών, λίγες χώρες έχουν να επιδείξουν ανάλογα επιτεύγματα. Η σημαντική αύξηση του Α.Ε.Π συνδυάστηκε με εσωτερική και εξωτερική νομισματική ισορροπία. Παράλληλα, έγιναν ουσιαδής διαρθρωτικές μεταβολές

Πιο συγκεκριμένα, στη περίοδο 1962- 1977 το Α.Ε.Π. της Ελλάδας σημείωσε μέση ετήσια αύξηση 6,6% και η παραγωγικότητα (ΑΕΠ / απασχολούμενο) 7,3% ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη της Ε.Ο.Κ. των εννέα 3,8% και 3,9%. Επίσης ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής στην περίοδο αυτή ήταν 9,0% έναντι, της Ε.Ο.Κ. 4,7%. Εξάλλου οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,4% έναντι 3,3%. Ειδικότερα, η ελληνική βιομηχανία σημείωσε στην περίοδο αυτή θεαματική πρόοδο.

Ο δυναμισμός της ελληνικής οικονομίας εκδηλώνεται και με τις εξελίξεις της τριετίας 1975-1977, σε σχέση με εκείνες των άλλων χωρών του ΟΟΣΑ. Η περίοδο αυτή χαρακτηριζόταν διεθνώς από έντονες αντιξοότητες, που μορφοποιούνται στο στασιμοπληθωρισμό, και παράλληλα με υψηλά ποσοστά ανεργίας. Έτσι, στην τριετία αυτή το Α.Ε.Π. της Ελλάδας σημείωσε μέση ετήσια αύξηση 5,2 %, που ήταν υπερτριπλάσια της αντίστοιχης αύξησης στις ευρωπαϊκές χώρες του ΟΟΣΑ και στις χώρες της Ε.Ο.Κ ειδικότερα (1,5%).

1.2 ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η ελληνική οικονομία μετά την εκδήλωση της νέας ενεργειακής κρίσης από το 1979 είχε εισέλθει σε κρίσιμη φάση που χαρακτηριζόταν από επιτάχυνση του πληθωρισμού, διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών και υποχώρηση του ρυθμού ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας. Τούτο συνέβη άλλωστε και με τις οικονομίες των περισσότερων χωρών, ανεπτυγμένων ή μη, που εξαρτούνταν από εισαγωγές πετρελαίου.

Η Ελληνική οικονομία είχε εισέλθει σε μια δύσκολη φάση -που τελικά εξελίχθηκε το 1981 σε απόλυτη κάμψη-από απότομη έξαρση του πληθωρισμού και διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών. Ο λόγος που συνέβη αυτό ήταν ότι η δαπάνη για εισαγωγές καυσίμων για την κάλυψη των εγχώριων αναγκών, περιλαμβανομένης και της αύξησης των αποθεμάτων αυξήθηκε από 974 εκ.δολ. το 1978 σε 2.902 εκ.δολ. το 1981 και προκάλεσε χειροτέρευση των όρων εμπορίου.

Η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε απέτυχε να συγκρατήσει τον πληθωρισμό σε ανεκτά επίπεδα και να ανακόψει την καθοδική πορεία της οικονομίας. Ειδικότερα η προσπάθεια συγκεντρώθηκε όχι τόσο στην καταπολέμηση των αιτιών, αλλά στην εξουδετέρωση των συμπτωμάτων του πληθωρισμού, κυρίως με καθήλωση των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών που προσφέρονταν από κρατικούς φορείς και με αύξηση των κρατικών επιδοτήσεων.

Τούτο, σε συνδυασμό με τη σοβαρή άνοδο της φοροδιαφυγής και την χαμηλή παραγωγικότητα των δημοσίων δαπανών, οδήγησε σε υπέρμετρη αύξηση των ελλειμμάτων και των καθαρών αναγκών του δημοσίου τομέα

Η πτωτική πορεία της οικονομίας ανακόπηκε το 1982. Παράλληλα, στο 1982 επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος στην ανάσχεση του πληθωρισμού και στον περιορισμό του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, Η διατήρηση όμως για αρκετά χρόνια πολύ χαμηλού ρυθμού ανόδου, σε συνδυασμό με τη σταθερή αύξηση του εργατικού δυναμικού, που διευρύνθηκε και από το αυξανόμενο ρεύμα της επανόδου των Ελλήνων εργατών, είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα την άνοδο της ανεργίας σε επίπεδα που, αν και σημαντικά χαμηλότερα από πολλές άλλες χώρες, τείνουν να της προσδώσουν διαστάσεις σοβαρού προβλήματος.

Η αύξηση του εγχώριου προϊόντος το 1982, στηρίχτηκε κυρίως στην εσωτερική ζήτηση και ειδικότερα στην άνοδο της κατανάλωσης και των δημόσιων επενδύσεων, ενώ υστέρησαν και κατά το 1982 οι επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα. Αρνητική, εξάλλου, φαίνεται ότι ήταν η συμβολή του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, τόσο λόγω της μείωσης του όγκου των εξαγωγών όσο και λόγω της αύξησης της διείσδυσης εισαγωγών στην εγχώρια αγορά, που σε ορισμένους κλάδους δημιούργησε οξύτατα προβλήματα. Επισημαίνεται ότι η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης υπήρξε αποτέλεσμα της αύξησης του ιδιωτικού διαθέσιμου εισοδήματος, αλλά και της αναδιανομής του υπέρ των οικονομικά ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων που αποτέλεσε βασική επιδίωξη της εισοδηματικής πολιτικής το 1982. Αύξηση, πολύ όμως χαμηλότερη σε σύγκριση με το 1981, σημείωσε και η δημόσια κατανάλωση.

Οι επιδιώξεις της οικονομικής πολιτικής στο 1982 απόκτησαν, επομένως, και νέα διάσταση. Έγινε φανερό ότι ο συνδυασμός υψηλού ρυθμού πληθωρισμού με τη διατήρηση χαμηλού ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, την υποτονικότητα των ιδιωτι-

κών επενδύσεων, την σχετικά υψηλή σχέση ελλείμματος του βασικού ισοζυγίου πληρωμών προς το εθνικό εισόδημα και την ταχεία άνοδο της ανεργίας έπρεπε να αντιμετωπιστούν με εκλεκτική πολιτική.

Από την άνοιξη του 1982, με την κατάθεση του κρατικού προϋπολογισμού, άρχισαν να γίνονται προσαρμογές στη δημοσιονομική και στη νομισματική-πιστωτική πολιτική. Από την αρχή του 1983 αποφασίστηκε ανάλογη μεταβολή και στην εισοδηματική πολιτική. Οι προσαρμογές αυτές απέβλεπαν στη σταθεροποίηση της οικονομίας, στη βαθμιαία αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών, με παράλληλη στήριξη ενός κοινωνικά επιθυμητού επιπέδου οικονομικής δραστηριότητας και απασχόλησης.

Η κάμψη των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου στο 1984 εντοπιζόταν κυρίως στις επενδύσεις σε κατοικίες και μεταφορικά μέσα. Αντίθετα, οι επενδύσεις στον αγροτικό τομέα σημείωσαν σημαντική άνοδο, οι δε επενδύσεις στη μεταποίηση άρχισαν να εμφανίζουν ανάκαμψη. Τούτο προκύπτει από το ότι οι εγκρίσεις για την υπαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στις διατάξεις του Ν. 1262/82, ο οποίος τότε τροποποιήθηκε προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των αναπτυξιακών κινήτρων, παρουσίασαν σημαντική αύξηση στη διάρκεια του 1984 τόσο σε αριθμό όσο και σε αξία, ενώ στους τελευταίους μήνες του 1984 εμφάνισαν ανοδική τάση και οι εισαγωγές μηχανημάτων.

Το κύριο χαρακτηριστικό των οικονομικών εξελίξεων στο 1985 ήταν οι σημαντικές αποκλίσεις που σημειώθηκαν σε βασικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Συγχρόνως το 1985 ήταν το έτος το οποίο αποφασίστηκε ριζική στροφή στην οικονομική πολιτική. Η νέα οικονομική πολιτική που εγκαινιάστηκε με τα μέτρα της 11^{ης} Οκτωβρίου 1985 απέβλεπε στη σταθεροποίηση της οικονομίας, ενώ παράλληλα επιδιώχθηκε να δημιουργηθούν πρόσφορες συνθήκες για την προώθηση των αναγκαίων προσαρμογών στη δομή, οργάνωση και λειτουργία στην οικονομία. Επιδίωξη ήταν η εφαρμογή ενός περσότερου ορθολογικού συνδυασμού μέτρων οικονομικής πολιτικής που θα εξασφάλιζαν αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και ουσιαστική βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών, ενίσχυση των οικονομικών κινήτρων και αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των οικονομικών πόρων, καθώς και αύξηση της αποταμίευσης, των επενδύσεων και των εξαγωγών.

Δεν σημειώθηκε και στο 1985 ουσιαστική βελτίωση στη διάρθρωση της εθνικής δαπάνης. Η περιορισμένη ενίσχυση της παραγωγής προήλθε κυρίως από την αύξηση της καταναλωτικής δαπάνης, δημόσιας και ιδιωτικής, και κατά δεύτερο λόγο από την άνοδο των επενδύσεων.

Αρνητική επίδραση στην ανάκαμψη των βιομηχανικών επενδύσεων ασκούσε η χαμηλή αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Το ποσοστό κέρδους στη μεταποίηση ήταν χαμηλό με συνέπεια, εκτός από τις αρνητικές επιπτώσεις στα κίνητρα για επένδυση, να περιορίζονται και οι δυνατότητες για αυτοχρηματοδότηση επενδύσεων. Η κάμψη της αποδοτικότητας του κεφαλαίου στη μεταποίηση, που επιδεινώθηκε τα τελευταία χρόνια, μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στην κρατική πολιτική που προκάλεσε επιβάρυνση του κόστους παραγωγής ή δεν επέτρεπε την επίρριψη της αύξησης του κόστους στις τιμές. Από το άλλο μέρος, η έλλειψη ενός δυναμικού επιχειρηματικού τομέα, ικανού να πραγματοποιεί έγκαιρα τις αναγκαίες προσαρμογές στη βιομηχανική δομή της χώρας, που εκδηλώθηκε στη μακροχρόνια τάση για στασιμότητα ή και κάμψη των επενδύσεων στη μεταποίηση, δεν άφησε ανεπηρέαστη και τη διαμόρφωση

των κερδών.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τις πιο πάνω διαπιστώσεις είναι ότι η ελληνική οικονομία χαρακτηριζόταν από σοβαρές ανισορροπίες τόσο στον εσωτερικό όσο και στον εξωτερικό τομέα, που με την πάροδο του χρόνου επιτείνονταν. Παρά το γεγονός ότι αρκετά προβλήματα μπορούν να αποδοθούν στη διεθνή οικονομική συγκυρία, δεν χωρεί αμφιβολία ότι οι δυσχέρειες που αντιμετώπιζε τότε η ελληνική οικονομία αντικατόπτριζε σε μεγάλο βαθμό τη μακροοικονομική πολιτική που ασκήθηκε εκείνη την δεκαετία (1975-1985), όπως και τη μορφή και την πολιτική οικονομικής ανάπτυξης που υιοθετήθηκε στις τελευταίες δεκαετίες και ειδικότερα την ανεπαρκή προσαρμογή της οικονομίας μετά τις δύο ενεργειακές κρίσεις της δεκαετίας του 1970.

Το 1985 αποδείχθηκε έτος-καμπή στη μεταπολεμική οικονομική εξέλιξη της χώρας. Έγινε συνείδηση ότι το ισοζύγιο πληρωμών, που βασικά αντανάκλα τις σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, και -κατά προέκταση -η σώρευση εξωτερικού χρέους και οι υποχρεώσεις για την εξυπηρέτησή του αποτελούν βασικό περιοριστικό παράγοντα στις επιλογές και στους χειρισμούς της οικονομικής πολιτικής και ότι η πολιτική της βραδείας προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας δεν αποτελούσε λύση.

Σε κάποιο όμως βαθμό, η βραδύτητα που σημειώθηκε στην έναρξη προσαρμογής της οικονομίας πρέπει να αποδοθεί στην ύπαρξη ενός σημαντικού τμήματος της οικονομίας που δεν επηρεάστηκε παρά μόνο έμμεσα και με χρονική υστέρηση από την εφαρμογή του προγράμματος σταθεροποίησης, όταν δηλαδή η μείωση των λουπών εισοδημάτων, που ήταν συνέπεια της εφαρμογής της περιοριστικής εισοδηματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, άρχισε να εκδηλώνεται σε μείωση της ζήτησης και της εγχώριας δαπάνης. Κατά την πρώτη φάση της εφαρμογής του προγράμματος σταθεροποίησης, η κάμψη του διαθέσιμου πραγματικού εισοδήματος των μισθωτών, που υφίστανται και τις επιπτώσεις της φορολογικής απορρόφησης, φαίνεται να αντισταθμίστηκε εν μέρει από την αύξηση των κερδών και των εισοδημάτων των αυτοτελώς εργαζομένων, γεγονός που επίσης πρέπει να συνέβαλε στη στήριξη της εγχώριας δαπάνης και της οικονομικής δραστηριότητας κατά το 1986.

Εκτός όμως από τις επιδράσεις του σταθεροποιητικού προγράμματος και των πιο πάνω ειδικών παραγόντων, η ελληνική οικονομία δέχθηκε στο 1986 και επιδράσεις εξωγενών παραγόντων που επηρέασαν την πορεία της θετικά ή αρνητικά, μολονότι υπερίσχυσαν οι θετικές επιδράσεις. Μεταξύ των παραγόντων αυτών, κυριότεροι ήταν η μεγάλη κάμψη της τιμής του πετρελαίου, η πτώση του δολαρίου και η περαιτέρω υποχώρηση των επιτοκίων στις διεθνείς χρηματαγορές.

Με την υποτίμηση της δραχμής και την τροποποίηση του συστήματος της ΑΤΑ, εξασφαλίστηκε από το τελευταίο τρίμηνο του 1985 ουσιαστική ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων που είχε περίπου διατηρηθεί και το 1986.

Η ελληνική οικονομία, μετά την εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος στη διετία 1986-1987, εισήλθε σε νέα φάση που χαρακτηρίζεται από άμβλυση των οικονομικών ανισορροπιών. Ουσιαστική ήταν κατά το 1987 η βελτίωση στο ισοζύγιο πληρωμών. Παράλληλα επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και στην αποδυνάμωση των πληθωριστικών προσδοκιών, με συνέπεια την αποκατάσταση σταθερότερων οικονομικών συνθηκών και τη βελτίωση

του κλίματος εμπιστοσύνης.

Στο 1988 η αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος ήταν η υψηλότερη της δεκαετίας του 1980. Επίσης οι επενδύσεις, κυρίως οι ιδιωτικές, συνέχισαν να αυξάνονται με επιταχυνόμενο ρυθμό για τρίτο κατά σειρά έτος. Η άνοδος του εθνικού εισοδήματος συνδυάστηκε με τη διατήρηση εξωτερικής ισορροπίας. Το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών της χώρας με το εξωτερικό, ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, το 1988 έπεσε στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων 25 ετών και χρηματοδοτήθηκε από την αυτόνομη εισροή ιδιωτικών Κεφαλαίων.

Το συμπέρασμα είναι ότι οι εξελίξεις στον τομέα της παραγωγής και των επενδύσεων ήταν γενικά ικανοποιητικές, οι δε προοπτικές εμφανίζονταν ευνοϊκές. Η οικονομία είχε εισέλθει σε ανοδική πορεία. Παράλληλα, είχε συντελεστεί πρόοδος προς την κατεύθυνση των αναγκαίων προσαρμογών στις δομές και στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της οικονομίας, όχι όμως με το ρυθμό που χρειαζόταν για να αντεπεξέλθει η χώρα στον εντονότερο ανταγωνισμό που αναπτυσσόταν στο βαθμό που προχωρούσε η ευρωπαϊκή οικονομική ενοποίηση. Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας εξακολουθούσαν να είναι σοβαρές και η θεραπεία τους απαιτούσαν μεγαλύτερες και συντονισμένες προσπάθειες, τόσο από τους δημόσιους όσο και από τους ιδιωτικούς φορείς. Από το άλλο μέρος, οι τάσεις ορισμένων βασικών οικονομικών μεγεθών, κατά κύριο λόγο των δημόσιων ελλειμμάτων, της εσωτερικής ζήτησης και των χρηματικών εισοδημάτων, σε συνδυασμό με τη βραδεία βελτίωση της παραγωγικότητας, αποτελούσαν δυνητική πηγή κινδύνων για νέα οικονομική αποσταθεροποίηση, που τελικά θα μπορούσε να οδηγήσει και σε όξυνση των διαρθρωτικών αδυναμιών της οικονομίας.

Το κύριο χαρακτηριστικό της πορείας της οικονομίας στη διάρκεια του 1989 ήταν η μεταστροφή της προόδου που σημειώθηκε, μετά την εφαρμογή του διετούς σταθεροποιητικού προγράμματος 1986-1987, στις εξελίξεις των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών και η σοβαρή επιδείνωση των οικονομικών ανισορροπιών. Ιδιαίτερα δυσμενής εξέλιξη κατά το 1989 ήταν η περαιτέρω σοβαρή διόγκωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και του δημόσιου χρέους. Παράλληλα, σημειώθηκε χειροτέρευση του ισοζυγίου πληρωμών, μετά από συνεχή βελτίωση από το δεύτερο εξάμηνο του 1986, επιτάχυνση του πληθωρισμού και επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Η επιδείνωση των οικονομικών ανισορροπιών ήταν κατά κύριο λόγο συνέπεια της επεκτατικής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής που εφαρμόστηκε από την αρχή του 1988 και μετά. Ειδικότερα, η συνεχής αύξηση των δημόσιων δαπανών, η αυξημένη φοροδιαφυγή, οι φορολογικές ελαφρύνσεις και η ταχεία άνοδος των πραγματικών εισοδημάτων ήταν αναπόφευκτο να οδηγήσουν στην υπερθέρμανση της οικονομίας, και μέσω αυτής στην ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων και στη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Παράλληλα, ο υψηλός πληθωρισμός και η επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας οδήγησαν σε εξασθένηση της ανταγωνιστικότητας της εγχώριας παραγωγής και είχαν συντελέσει στην αύξηση της διείσδυσης εισαγωγών και στη χαλάρωση του αυξητικού ρυθμού των εξαγωγών, με αποτέλεσμα τη βαθμιαία επιβράδυνση του ανοδικού ρυθμού της οικονομίας, παρά την επεκτατική δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική. Η οικονομία φαινόταν να οδηγείται και πάλι, μετά την εύθραυστη και παροδική ανάκαμψη στο 1988, σε φάση στασιμοπληθωρισμού, με δυσμενέστερη

όμως διαμόρφωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και με οξύτερο το πρόβλημα του εσωτερικού και εξωτερικού δημόσιου χρέους και των υποχρεώσεων για την εξυπηρέτησή του, που αποτελούσαν βασικό περιοριστικό παράγοντα στις επιλογές και τους χειρισμούς της οικονομικής πολιτικής.

Η Κυβέρνηση που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου προχώρησε στην αναπροσαρμογή των τιμών ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονταν από δημόσιες επιχειρήσεις, στην κατάργηση ορισμένων κρατικών επιδοτήσεων και στην αύξηση ορισμένων έμμεσων φόρων. Αναπόφευκτη συνέπεια ήταν η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου του δείκτη τιμών καταναλωτή. Επισημαίνεται όμως ότι η αναπροσαρμογή των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονταν από δημόσιους φορείς, όπως και η κατάργηση επιδοτήσεων και η αύξηση των έμμεσων φόρων, είχαν θετικές επιπτώσεις στο βαθμό που συνέβαλαν, μέσω του περιορισμού του ελλείμματος του δημόσιου τομέα, στην εξασθένιση των πληθωριστικών πιέσεων.

Οι παράγοντες που προκάλεσαν τις δυσχέρειες και τα προβλήματα που αντιμετώπισε η οικονομία στη διάρκεια του 1989 εξακολούθησαν να ισχύουν και κατά τους πρώτους μήνες του 1990. Κύρια αιτία των δυσμενών οικονομικών εξελίξεων εξακολούθησε να είναι η διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, που συνεχίστηκε με υψηλό ρυθμό κατά τους πρώτους μήνες του 1990. Η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων αυτών είχε οδηγήσει στη δημιουργία πρόσθετης ρευστότητας στην οικονομία και στη διατήρηση της εγχώριας δαπάνης σε υψηλά επίπεδα και, μέσω των επιδράσεων που είχε στη ζήτηση, ενίσχυε τον πληθωρισμό και διεύρυνε το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Επισημαίνεται ακόμη ότι η διατήρηση των ελλειμμάτων σε υψηλά επίπεδα είχε ενισχύσει τις πληθωριστικές προσδοκίες, οι οποίες συνέβαλαν στη συνέχιση της πληθωριστικής διαδικασίας και επέτειναν την επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών. Εξάλλου, όσο διατηρούνταν χαμηλή ή και εξακολουθούσε να διαβρώνεται η ανταγωνιστικότητα της εγχώριας παραγωγής, αυξανόταν η διείσδυση εισαγωγών, ενώ παράλληλα συνεχιζόταν η χαλάρωση του ρυθμού αύξησης των εξαγωγών, με αποτέλεσμα την περαιτέρω διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Οι δυσμενείς οικονομικές εξελίξεις υποχρέωσαν την Τράπεζα της Ελλάδος, στα πλαίσια της νομισματικής πολιτικής για το 1990 που ανακοίνωσε να ενισχύσει περαιτέρω το νομισματικό έλεγχο, όπως και τον έλεγχο της εγχώριας πιστωτικής επέκτασης.

Η Κυβέρνηση άρχισε να λαμβάνει μέτρα για την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών και για τη μείωση των διαχειριστικών ελλειμμάτων των δημόσιων επιχειρήσεων. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής, προέβη σε αυξήσεις της φορολογίας, των τιμολογίων των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας και των τιμών των καυσίμων. Αναπόφευκτη συνέπεια ήταν η περαιτέρω επιτάχυνση του πληθωρισμού στους θερινούς μήνες, γεγονός που υποχρέωσε την Τράπεζα της Ελλάδος να λάβει συμπληρωματικά μέτρα που οδήγησαν σε περαιτέρω αύξηση των επιτοκίων και συνέβαλαν στον αποτελεσματικότερο έλεγχο της ρευστότητας της οικονομίας.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της περιοριστικής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής που εφαρμόστηκε, σε συνδυασμό με τη συνέχιση της άσκησης περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, αντανακλώνται στην κάμψη του πραγματικού διαθέσιμου ιδιωτικού εισοδήματος και στην επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Βασικό στοιχείο της πολιτικής οικονομικής σταθεροποίησης ήταν και η πολιτική μισθών που είχε αποφασισθεί για το 1991. Επιδίωξη της πολιτικής αυτής ήταν η συγκράτηση του αυξητικού ρυθμού των χρηματικών μισθών και ημερομισθίων σε όρια συνεπή με την επίτευξη του στόχου που έχει θέσει η Κυβέρνηση για την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής καταργήθηκε το σύστημα της ΑΤΑ, που η εφαρμογή του από το 1982 και μετά είχε σημαντική επίδραση στην ενίσχυση της πληθωριστικής διαδικασίας και, επιπλέον, είχε άλλες σοβαρές παρενέργειες.

Πρέπει να παρατηρηθεί ότι η χαλαρή εσωτερική ζήτηση, η περιοριστική νομισματική πολιτική και η αντιπληθωριστική πολιτική τιμής συναλλάγματος που επικρατούσαν εξακολουθούσαν να περιορίζουν την ικανότητα των επιχειρήσεων να επιρρίπτουν την αύξηση του κόστους στις τιμές και να τις υποχρεώνουν να ανθίστανται στις πιέσεις για αύξηση του χρηματικού κόστους - κυρίως των χρηματικών μισθών - να εξασφαλίζουν αποτελεσματικότερη οργάνωση και λειτουργία, και τέλος να αποδεχθούν μείωση των περιθωρίων κέρδους. Το τελευταίο ίσχυε ιδίως για τον τομέα της διανομής, όπου τα περιθώρια κέρδους ήταν σε πολλές περιπτώσεις υψηλά.

Η ελληνική οικονομία βρισκόταν σε κρίσιμη καμπή. Μετά από τρία έτη συνεχούς προσπάθειας για τη σταθεροποίηση και ανόρθωσή της, είχαν εμφανιστεί ενθαρρυντικά σημεία και διαγράφονταν θετικές προοπτικές, παρά τις γενικά αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν στην παγκόσμια οικονομία. Έτσι, η διαδικασία εξυγίανσης του δημόσιου τομέα προχωρούσε και τα δημόσια ελλείμματα συμπίεζονταν. Η τάση του πληθωρισμού ήταν πτωτική, παρά την άνοδο που σημειώθηκε στο πρώτο τρίμηνο του έτους. Η απελευθέρωση των αγορών, του τραπεζικού συστήματος και της κίνησης κεφαλαίων είχε επιταχυνθεί. Μεγάλα έργα υποδομής είχαν ξεκινήσει, στηριζόμενα εν μέρει σε Κοινοτικούς χρηματοοικονομικούς πόρους, οι οποίοι προβλεπόταν να αυξηθούν σημαντικά στα επόμενα έτη. Σε αρκετούς τομείς της οικονομίας ήταν εμφανή τα αποτελέσματα μιας διαδικασίας αναδιάρθρωσης της παραγωγής και ενίσχυσης της παραγωγικότητας, που αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση του αυξανόμενου ανταγωνισμού στον Κοινοτικό και το διεθνή χώρο.

Ωστόσο, οι κεντρικοί στόχοι της οικονομικής πολιτικής, συγκεκριμένα η δραστική μείωση του πληθωρισμού και η επίτευξη ικανοποιητικού, σταθερού ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, δεν είχαν ακόμη επιτευχθεί. Σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα, που συνδέονταν με τη δομή της εγχώριας παραγωγής, την έλλειψη σύγχρονης υποδομής, το εκπαιδευτικό σύστημα, την κοινωνική ασφάλιση, τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και την αναποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, δεν είχαν πλήρως επιλυθεί. Το υψηλό και αυξανόμενο δημόσιο χρέος επιβάρυνε την οικονομία και έθετε μεγάλους περιορισμούς στη δημοσιονομική διαχείριση και στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Ο συνδυασμός του υψηλού δημόσιου χρέους με τις δυσκολίες διεύρυνσης της φορολογικής βάσης αποτελούσε την κύρια αιτία που οι προβλέψεις για τον περιορισμό του ύψους των ελλειμμάτων του Δημοσίου δεν επαληθεύτηκαν πλήρως.

Οι οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές στη χώρα μας είναι συνυφασμένες με τις εξελίξεις και την προβλεπόμενη πορεία της παγκόσμιας οικονομίας και ιδιαίτερα των χωρών της Κοινότητας. Το εξωτερικό περιβάλλον δεν ήταν ευνοϊκό το 1992.

Κύρια χαρακτηριστικά ήταν η ασθενής και, σε πολλές χώρες, εύθραυστη οικονομική κατάσταση, όπως και η αναταραχή στις αγορές συναλλάγματος.

Η αναταραχή στις αγορές συναλλάγματος ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1992 με την απόρριψη της Συνθήκης του Μάαστριχ από τη Δανία, κορυφώθηκε την εβδομάδα πριν από το γαλλικό δημοψήφισμα της 20ής Σεπτεμβρίου για την επικύρωση της Συνθήκης και συνεχίστηκε τους επόμενους έξι μήνες με έντονες πιέσεις στις αγορές συναλλάγματος. Η κρίση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (ΕΝΣ) ήταν η σοβαρότερη στην ιστορία του, με την αποχώρηση δύο νομισμάτων από το μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών το Σεπτέμβριο του 1992 και με τέσσερις επανευθυγραμμίσεις των κεντρικών ισοτιμιών σε διάστημα πέντε μηνών. Η αβεβαιότητα που δημιουργήθηκε, σχετικά με την πορεία προς την ΟΝΕ και τη δυνατότητα αποτελεσματικού συντονισμού της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής στην Κοινότητα, έδρασε καταλυτικά και αποδέσμευσε πιέσεις που υπέβροσκαν στις αγορές και είχαν συγκρατηθεί, λόγω ευνοϊκών προσδοκιών ως προς τις προοπτικές οικονομικής σύγκλισης των κρατών-μελών της Κοινότητας, με τη λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης και διαρθρωτικής προσαρμογής.

Το 1992 σημειώθηκε πρόοδος στον περιορισμό των εσωτερικών και εξωτερικών ανισορροπιών. Ο πληθωρισμός επιβραδύνθηκε και το δημοσιονομικό έλλειμμα συρρικνώθηκε, ενώ το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, διατηρήθηκε σε ικανοποιητικό επίπεδο, παρά τις δυσμενείς επιπτώσεις της συναλλαγματικής κρίσης και ορισμένων ειδικών παραγόντων.

Η οικονομική δραστηριότητα παρέμεινε υποτονική το 1992, ως αποτέλεσμα κυρίως της συνεχιζόμενης σταθεροποιητικής πολιτικής, αλλά και της ύφεσης στη διεθνή οικονομία.

Οι οικονομικές εξελίξεις το 1993 χαρακτηρίζονται κυρίως από τις αποκλίσεις των βασικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας από τους στόχους που είχαν τεθεί ή τις προβλέψεις που είχαν γίνει στις αρχές του έτους, ιδιαίτερα όσον αφορά τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα και το δημόσιο χρέος, την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και το ρυθμό οικονομικής ανόδου, με αποτέλεσμα να επιδεινωθεί η οικονομική κατάσταση.

Η χειροτέρευση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και η διόγκωση του δημόσιου χρέους το 1993, με δεδομένες τις συνθήκες που επικρατούσαν στην οικονομία, κυρίως τα υψηλά πραγματικά επιτόκια και το βραδύ ρυθμό οικονομικής ανόδου, καθιστούσαν ιδιαίτερα δύσκολη τη σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και ανέτρεπαν τις αρχικές συνθήκες εφαρμογής του προγράμματος σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας προς τις οικονομίες των λοιπών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ταχύτερη, σε σχέση με το στόχο του νομισματικού προγράμματος, αύξηση της προσφοράς χρήματος δεν θα πρέπει να ερμηνευθεί ως χαλάρωση του νομισματικού ελέγχου. Η νομισματική πολιτική διατήρησε τον περιοριστικό της χαρακτήρα που αντανάκλαται στη σημαντική αύξηση των πραγματικών επιτοκίων στη διάρκεια του έτους.

Από τις παραπάνω διαπιστώσεις προκύπτει ότι οι προσπάθειες που έγιναν για τη σταθεροποίηση και την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία έτη είχαν τελικά περιορισμένα και, σε ορισμένα μεγέθη, πρόσκαιρα αποτελέσματα. Η

πρόοδος που σημειώθηκε προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης των οικονομικών ανισορροπιών αποδείχθηκε όχι μόνο ανεπαρκής για να εξασφαλίσει κατάλληλες συνθήκες ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, αλλά αντίθετα μεταστράφηκε στον κρίσιμο τομέα της δημοσιονομικής προσαρμογής, που ήταν κεντρική επιδίωξη του προγράμματος οικονομικής σταθεροποίησης της περιόδου 1990-1993. Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν η συμμετοχή της χώρας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης να γίνεται διαρκώς δυσκολότερη.

Οι οικονομικές εξελίξεις ήταν ευνοϊκές κατά το 1994. Το συμπέρασμα αυτό δεν δικαιολογείται από τα οικονομικά δεδομένα. Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε, τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας - οι δημοσιονομικές ανισορροπίες και η χαμηλή παραγωγικότητα - δεν είχαν επιλυθεί. Η απόσταση που χώριζε τη τότε κατάσταση της οικονομίας από τους βασικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής, δηλαδή υψηλό ρυθμό ανάπτυξης και νομισματική σταθερότητα, εξακολουθούσε να είναι μεγάλη. Επιπλέον, μια διεξοδικότερη ανάλυση των οικονομικών εξελίξεων οδήγησε στη διαπίστωση ότι, παράλληλα με τα ενθαρρυντικά στοιχεία, εμφανίστηκαν και ορισμένες εξελίξεις που προβλημάτιζαν. Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού κατά τη διάρκεια του 1994 ήταν βραδεία. Ενώ η δημοσιονομική προσαρμογή της κεντρικής διοίκησης ήταν σημαντική, τα ελλείμματα πολλών δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων διογκώθηκαν αισθητά. Η επενδυτική δραστηριότητα, αν και αυξημένη, υπολείφτηκε του ρυθμού που απαιτείται για την ουσιαστική διεύρυνση της παραγωγικής τάσης, ενώ η ανεργία, ιδιαίτερα των νέων, διατηρήθηκε σε υψηλό επίπεδο, με κίνδυνο να προσλάβει διαστάσεις οικονομικού και κοινωνικού προβλήματος.

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση την αξιόλογη πρόοδο που σημειώθηκε. Υποδήλωναν όμως τη σημασία που είχε, για την επιτυχία αυτής της προσπάθειας, η λήψη διαρθρωτικών μέτρων που αποσκοπούσαν στην εξυγίανση του δημόσιου τομέα, την ενίσχυση της παραγωγικότητας και την καταπολέμηση της ανεργίας. Η αξιολόγηση της τότε κατάστασης και των προοπτικών της οικονομίας δεν μπορούσε να βασίζεται μόνο στην εξέταση των βραχυπρόθεσμων οικονομικών εξελίξεων και της προόδου που είχε συντελεστεί σε σύγκριση με μια δυσμενέστερη προγενέστερη κατάσταση, καθώς και στη διατύπωση βραχυπρόθεσμων προβλέψεων. Πρέπει επίσης να στηρίζεται στη διερεύνηση και άλλων στοιχείων, όπως είναι οι τάσεις βασικών οικονομικών μεγεθών σε σχέση με τους αντίστοιχους στόχους, καθώς και σε εκτιμήσεις για τη δυνατότητα της οικονομίας και της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής να επιτύχουν τους στόχους αυτούς μεσοπρόθεσμα, μέσα στο έντονα ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Στην Ελλάδα, όπως και στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι βασικές επιδιώξεις της οικονομικής πολιτικής έπρεπε να επιτευχθούν στα πλαίσια της διαδικασίας για την ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση καθόριζε συγκεκριμένους στόχους, προϋποθέσεις και χρονοδιάγραμμα για τη συμμετοχή κάθε χώρας στη νομισματική ένωση και την επίτευξη της νομισματικής σταθερότητας. Παράλληλα όμως με τη διαμόρφωση συνθηκών σταθερότητας, ήταν αναγκαίο να προωθηθεί, η πραγματική σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας με τις οικονομίες των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης μαζί με την ονομαστική αποτελούσε πρόκληση για την οικονομική πολιτική και ήταν απολύτως αναγκαία, όχι μόνο επειδή η άνοδος του

βιοτικού επιπέδου είχε τελικά σημασία για την ευημερία του έθνους, αλλά και επειδή η ανάπτυξη της οικονομίας θα συνέβαλε στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του δημοσιονομικού προβλήματος και της ανεργίας, καθώς και στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Η σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας αποτελούσε δύσκολο εγχείρημα, δεδομένου ότι έπρεπε να πραγματοποιηθεί σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα και σε ένα περιβάλλον όπου όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδίωκαν τους ίδιους στόχους και μάλιστα όλες σχεδόν ξεκινούν από ευνοϊκότερες θέσεις, χωρίς τις εγγενείς διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας μας.

Κύρια χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας το 1995 ήταν η σημαντική πρόοδος που σημειώθηκε προς τη σταθεροποίηση, σε συνδυασμό με ταχύτερη άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και η περιορισμένη διαρθρωτική προσαρμογή, η οποία δεν επέτρεψε την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των βαθύτερων αδυναμιών της οικονομίας.

Η βελτίωση της εμπιστοσύνης στις προοπτικές της οικονομίας είχαν ως αποτέλεσμα να συνδυαστεί η πρόοδος της σταθεροποίησης με την επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι στην επιτάχυνση αυτή συνετέλεσε κυρίως η ταχύτερη, σε σχέση με το 1994, αύξηση των επενδύσεων, ειδικότερα των επιχειρηματικών και των δημόσιων.

Οι μακροοικονομικές εξελίξεις όμως δεν ήταν όλες θετικές το 1995. Δύο οικονομικά μεγέθη τα οποία δεν εξελίχθηκαν ικανοποιητικά ήταν η ανεργία και το ισοζύγιο πληρωμών. Η αύξηση της συνολικής εγχώριας ζήτησης δεν οδήγησε σε επαρκή μεγέθυνση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ικανή να αποτρέψει την περαιτέρω άνοδο του ποσοστού ανεργίας.

Οι μακροοικονομικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας και στις εξωτερικές συναλλαγές αντικατόπτριζαν κυρίως τις επιπτώσεις διαρθρωτικών παραγόντων που περιορίζουν σε μικροοικονομικό επίπεδο την ανάπτυξη της εγχώριας παραγωγής. Οι περιορισμοί αυτοί καθίστανται ιδιαίτερα αισθητοί όταν αυξάνεται η συνολική ζήτηση με ταχύ ρυθμό. Η χαμηλή παραγωγικότητα, η ανεπαρκής ποιότητα πολλών εγχώριων αγαθών και υπηρεσιών, οι διοικητικές δομές και τα οργανωτικά πλαίσια, που εμποδίζουν την ευέλικτη προσαρμογή των αγορών και του παραγωγικού δυναμικού στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες, εξηγούν σε μεγάλο βαθμό αυτό το φαινόμενο. Ο μετασχηματισμός του χρηματοπιστωτικού τομέα τα τελευταία έτη παρείχε σαφείς ενδείξεις για τις θετικές επιπτώσεις της διαρθρωτικής προσαρμογής στην οικονομία. Η απελευθέρωση των δυνάμεων της αγοράς και η ενίσχυση του ανταγωνισμού είχαν επιφέρει σημαντικά οφέλη, τα οποία ήταν εμφανή στο εύρος και την ποιότητα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και στη συμπίεση του κόστους χρηματοδότησης της οικονομίας.

Το γενικότερο συμπέρασμα που προκύπτει από αυτή την πρώτη σύντομη επισκόπηση του 1995 είναι ότι, παρά τη σημαντική πρόοδο που σημειώθηκε με την επιτυχή εφαρμογή του προγράμματος σύγκλισης, τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας εξακολουθούσαν να είναι σοβαρά.

Η πορεία και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας εξαρτούνταν από ορισμένους γενικούς παράγοντες, όπως το διεθνές οικονομικό περιβάλλον, τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας, οι εισοδηματικοί και χρηματοοικονομικοί περιορισμοί που δυσχέραιναν τη δημοσιονομική διαχείριση. Από τους παράγοντες αυτούς, μόνον ο πρώτος είναι εξωγενής. Οι άλλοι μπορούν να

επιηρεαστούν, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, από τις αποφάσεις και ενέργειες της πολιτείας και των κοινωνικών εταίρων.

Η ελληνική οικονομία χαρακτηρίστηκε το 1996 από τη συνέχιση των τάσεων που είχαν διαμορφωθεί τα δύο προηγούμενα έτη, αλλά με κάποιες διαφοροποιήσεις ως προς την έκταση και την ταχύτητα μεταβολής επιμέρους οικονομικών μεγεθών.

Η πρόοδος προς την κατεύθυνση της νομισματικής σταθερότητας συνεχίστηκε με την περαιτέρω αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και τη σταθεροποίηση της σχέσης του δημόσιου χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, ενώ για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια σταθεροποιήθηκε η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής και μάλιστα με παράλληλη πτώση των επιτοκίων. Ταυτόχρονα, η οικονομική δραστηριότητα εισήλθε σε φάση ανάκαμψης, με αποτέλεσμα ο ρυθμός ανόδου του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος να υπερβεί το μέσο αντίστοιχο ρυθμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παράλληλα όμως με τα σημαντικά επιτεύγματα που αφορούν την ονομαστική και πραγματική σύγκλιση της οικονομίας προς τις επιδόσεις των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ορισμένες προϋπάρχουσες μακροοικονομικές ανισορροπίες επιδεινώθηκαν.

Στο πλαίσιο των διεθνών οικονομικών και νομισματικών εξελίξεων, ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σημειώθηκε περαιτέρω πρόοδος στη χώρα μας προς τη διαμόρφωση συνθηκών νομισματικής σταθερότητας και ειδικότερα την ονομαστική σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας προς τις επιδόσεις των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα τα μεγέθη στα οποία αναφέρονται τα κριτήρια σύγκλισης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση εξελίχθηκαν ικανοποιητικά και, στις περισσότερες περιπτώσεις, σύμφωνα με τους στόχους του αναθεωρημένου προγράμματος σύγκλισης 1994-1999.

Το 1997 ήταν ένα κρίσιμο έτος για τις οικονομίες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή στο έτος αυτό έπρεπε να επιτύχουν τον αναγκαίο βαθμό διατηρήσιμης οικονομικής σύγκλισης για τη συμμετοχή τους στο τελικό στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Οι έντονες προσπάθειες που καταβλήθηκαν απέδωσαν και όλα τα κράτη-μέλη, εκτός από την Ελλάδα, πληρούσαν τις οικονομικές προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος.

Το 1998 ήταν έτος δυσχερειών αλλά και επιτευγμάτων για την παγκόσμια και την ελληνική οικονομία. Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον χαρακτηρίστηκε από αλληπάλληλες κρίσεις σε πολλά μέρη του κόσμου, καθώς και από αναταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές, όχι μόνο αναδυόμενων αλλά και ορισμένων προηγμένων οικονομιών. Ταυτόχρονα, όμως, το 1998 σηματοδεύθηκε από ένα ιστορικής σημασίας γεγονός: την επιτυχή ολοκλήρωση της μακρόχρονης διαδικασίας που οδήγησε στη δημιουργία της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης και την εισαγωγή του νέου, ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος, του ευρώ.

Το 1999 ήταν έτος ιδιαίτερα σημαντικό για την ελληνική οικονομία. Για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες διαμορφώθηκαν συνθήκες νομισματικής σταθερότητας. Το επίτευγμα αυτό είναι αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης και επίπονης προσπάθειας. Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, η πρόοδος προς τη δημοσιονομική εξυγίανση και η σχετική σταθερότητα της ισοτιμίας της δραχμής έναντι των βασικών ευρωπαϊκών νομισμάτων διαμόρφωσαν ένα νέο οικονομικό περιβάλλον, το οποίο αφενός επέτρεψε την ικανοποίηση των κριτηρίων σύγκλισης για τη συμμετοχή της

Ελλάδος στην ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και αφετέρου προήγαγε την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της. Με την ολοκλήρωση της πολύχρονης φάσης σταθεροποίησης της οικονομίας, είναι χρήσιμο, παράλληλα με την αξιολόγηση της οικονομίας και της πολιτικής που ασκήθηκε κατά το 1999, να εξεταστούν η μεγάλη πρόοδος προς τη σταθερότητα κατά την τελευταία δεκαετία και οι νέες δυνατότητες αλλά και προκλήσεις για την ελληνική οικονομία.

Ο ορθός σχεδιασμός και η εφαρμογή συνεπούς μείγματος οικονομικής και νομισματικής πολιτικής δημιούργησαν πρόσφορες συνθήκες για διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη με σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ. Όμως, η πλήρης επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που περιλάμβαναν και τη μείωση του ποσοστού ανεργίας από το υψηλό επίπεδο στο οποίο εξακολουθούσε να βρίσκεται, απαιτεί και τη συνδρομή της διαρθρωτικής πολιτικής, που έπρεπε να εξασφαλίσει την αποτελεσματική λειτουργία των αγορών και την ταχύτερη άνοδο της παραγωγικότητας. Οι προσπάθειες της οικονομικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση στρέφονταν όλο και περισσότερο προς την κατεύθυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, όπως καταδεικνύεται και από τη σύγκληση ειδικής συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2000 με θέμα την απασχόληση, την οικονομική μεταρρύθμιση και την κοινωνική συνοχή.

Οι εξελίξεις στην παγκόσμια και την ευρωπαϊκή οικονομία το 1999 είχαν και θετικές και αρνητικές επιδράσεις στις εγχώριες οικονομικές συνθήκες. Η ταχύτερη μεγέθυνση της παγκόσμιας οικονομίας και η βελτίωση των συνθηκών στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων διαμόρφωσαν ένα γενικά θετικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Επίσης, η προοδευτική επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στη διάρκεια του 1999 και η διατήρηση, κατά μέσο όρο, χαμηλού πληθωρισμού, παρά την πρόσφατη αύξησή του, άσκησαν ευνοϊκή επίδραση στην ελληνική οικονομία.. Ωστόσο, η μεγάλη άνοδος της διεθνούς τιμής πετρελαίου και η σημαντική υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου και του γεν στη διάρκεια του 1999, με δεδομένη την ασκούμενη πολιτική συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ, είχαν ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση του πληθωρισμού από τον Οκτώβριο και μετά, την αύξηση του εξωτερικού χρέους της χώρας αποτιμώμενου σε δραχμές και τη διεύρυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Μέσα σ' αυτό το διεθνές οικονομικό περιβάλλον, η ελληνική οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται με πολύ ικανοποιητικό ρυθμό. Ταυτόχρονα, πέτυχε την περαιτέρω αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και, γενικότερα, τη σύγκλιση προς τη σταθερότητα.

Το έτος 2000 ήταν σταθμός στην πορεία της ελληνικής οικονομίας . Στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον περασμένο Ιούνιο επιβεβαιώθηκε ότι η Ελλάδα είχε ικανοποιήσει τα απαιτούμενα κριτήρια σύγκλισης για την ένταξή της στη ζώνη του ευρώ από την 1η Ιανουαρίου 2001. Η υιοθέτηση από την Ελλάδα του ενιαίου νομίσματος αποτελεί το επιστέγασμα μιας μακρόχρονης και δύσκολης προσπάθειας για τη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας. Ο υψηλός βαθμός μακροοικονομικής σταθερότητας που επιτεύχθηκε τα τελευταία χρόνια έχει αποφέρει πολλαπλά οφέλη και έχει συντελέσει στην επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος το 2000 υπερέβη, για πέμπτο κατά σειρά έτος, το μέσο ρυθμό ανάπτυξης στη ζώνη του ευρώ.

Η ελληνική οικονομία επηρεάστηκε ευνοϊκά από τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης τόσο της παγκόσμιας όσο και της ευρωπαϊκής οικονομίας, καθώς και από την επέκταση του διεθνούς εμπορίου. Η αύξηση όμως της τιμής του πετρελαίου και η εξασθένηση του ευρώ έναντι του δολαρίου προκάλεσαν πληθωριστικές πιέσεις, συνετέλεσαν στη σημαντική διεύρυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών και δυσχέραναν την άσκηση αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής στο τελικό στάδιο της μετάβασης προς το ενιαίο νόμισμα. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των επιτοκίων της ΕΚΤ διευκόλυνε τη σύγκλιση των εγχώριων επιτοκίων προς τα αντίστοιχα επιτόκια στη ζώνη του ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

2.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ελλάδα ζήτησε την σύνδεσή της με την Ε.Ο.Κ. με την αίτηση πού την 9-6-1959 και κατέληξε στην συμφωνία που έγινε την 1-7-1961. Η τελωνειακή σύνδεση της Ελλάδας με την Ε.Ο.Κ. είχε καθορισθεί για μια περίοδο 22 ετών για να μπορέσει η Ελληνική οικονομία να προσαρμοσθεί στις μεταβατικές συνθήκες αλλά και η Ε.Ο.Κ. για να απορροφήσει τις τυχόν επιδράσεις από την ένταξη ενός νέου μέλους. Η συμφωνία προβλεπόταν σε δύο στάδια: το πρώτο στάδιο προέβλεπε για την χρονική περίοδο 1962-1974 την σταδιακή κατάργηση των Ελληνικών δασμών για τα εισαγόμενα κοινοτικά προϊόντα, ενώ το δεύτερο στάδιο προέβλεπε για την χρονική περίοδο 1974-1984 την σταδιακή κατάργηση των δασμών για τα εξαγόμενα Ελληνικά προϊόντα σε κράτη μέλη της Ε.Ο.Κ. (η κατάργηση των δασμών για τα εξαγόμενα Ελληνικά προϊόντα στα κράτη μέλη άρχισε από την 11-7-1968).

Μέχρι το 1967, η Ελλάδα εισέπραξε από την Ε.Ο.Κ. 69 εκατομμύρια δολάρια (από το συνολικό ποσό των 125 εκατομμυρίων δολαρίων που προέβλεπε το πρώτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο σύνδεσης). Με το πραξικόπημα το 1967 η Ε.Ο.Κ. αναγκάστηκε να παγώσει και να δεσμεύσει το υπόλοιπο ποσό των 56 εκατομμυρίων δολαρίων από το πρώτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο σύνδεσης. Με την πτώση της δικτατορίας, η συμφωνία σύνδεσης ενεργοποιήθηκε και πάλι και απελευθερώθηκαν τα υπόλοιπα 56 εκατομμύρια δολάρια, ενώ υπογράφηκε το δεύτερο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο ύψους 280 εκατομμυρίων δολαρίων. Την 18-6-1979 υπεγράφη στην Αθήνα η συνθήκη σύνδεσης της Ελλάδας με την Ε.Ο.Κ. σαν το δέκατο μέλος. Αργότερα προσχώρησαν στην Ε.Ο.Κ. η Ισπανία και η Πορτογαλία (1988) και η Αυστρία, Φιλανδία, και Σουηδία (1995).

Τα βασικά πλεονεκτήματα από την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, είναι ότι η Ελληνική οικονομία αποκτά μια μεγάλη αγορά για την αύξηση της ζήτησης των αγροτικών και βιομηχανικών προϊόντων, με αντίκρισμα επίσης και στον τουρισμό (στις αφίξεις τουριστών). Τα πλεονεκτήματα για την Ελληνική οικονομία συνοψίζονται στην αύξηση της ζήτησης για τα Ελληνικά προϊόντα (δηλαδή στην αύξηση των εξαγωγών μετά την κατάργηση των δασμών), στην αύξηση και στην μεταφορά οικονομικών πόρων προς στην Ελλάδα (με την μορφή βοήθειας που θα συντελέσει επίσης στην οικονομική και στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας), στην βελτίωση και στην ανάπτυξη του επιπέδου των Ελληνικών επιχειρήσεων για να καταστούν πιο ανταγωνιστικές (όπως λ.χ. με την μεταφορά τεχνολογίας), στην αύξηση των επενδύσεων (εφόσον η Ελλάδα αποτελεί το σταυροδρόμι για την Μέση Ανατολή), στα πολιτικά οφέλη (με την στήριξη των άλλων ομότιμων πλέον κρατών), στην βελτίωση της κοινωνικής και πολιτιστικής πλευράς των Ελλήνων (λ.χ. η βελτίωση της εκπαίδευσης).

Τα κυριότερα μειονεκτήματα συνοψίζονται στα ακόλουθα σημεία: στην

διείσδυση των ξένων επιχειρηματιών στην Ελληνική οικονομία (όμως το ίδιο μπορούν να κάνουν και οι Έλληνες επιχειρηματίες), και στην εγκατάσταση των ελευθέρων επαγγελματιών στην Ελλάδα (όπως λ.χ. ιατροί και δικηγόροι), και τέλος στον έντονο ανταγωνισμό των ξένων προϊόντων με τα Ελληνικά (που πρέπει να γίνονται το ίδιο ανταγωνιστικά σε ποιότητα και σε τιμές).

Στα πλαίσια της κοινοτικής βοήθειας προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της κοινότητας, το 1985 εγκρίθηκαν τα Μ.Ο.Π. (Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα) που στόχος τους ήταν να βοηθήσουν τις περιφέρειες και τις οικονομίες των Μεσογειακών κρατών μελών (δηλαδή της Ελλάδας, της Ιταλίας και Γαλλίας). Ο συνολικός προϋπολογισμός των Μ.Ο.Π. ήταν 3,8 δισ. ECU για την χρονική περίοδο 1985-1992 και αφορούσε όλα τα Μεσογειακά κράτη μέλη. Περίπου το 60% του συνολικού προϋπολογισμού (δηλαδή περίπου 2 δισ. ECU αντιστοιχούσαν σε επτά προγράμματα από τα Μ.Ο.Π.), δόθηκαν στην Ελλάδα στην χρονική περίοδο 1986-1992 για να μειωθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις από την διεύρυνση της κοινότητας και την είσοδο της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην Κοινότητα.

2.2 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τα κύρια όργανα της Κοινότητας είναι το Ευρωκοινοβούλιο, το Συμβούλιο Υπουργών, η Επιτροπή (όπου είναι το σπουδαιότερο υπερεθνικό όργανο το οποίο ρυθμίζει τα διάφορα κοινοτικά θέματα), και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Οι κυριότερες κοινοτικές πολιτικές συνοψίζονται ως ακολούθως:

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π) είτε Common Agricultural Policy (C.A.P) αφορά τον εκσυγχρονισμό και την στήριξη του αγροτικού τομέα στα διάφορα κράτη μέλη. Στόχος της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής είναι η ενίσχυση του εισοδήματος των αγροτών με τον καθορισμό τιμών ασφαλείας, με την οικονομική ενίσχυση των αγροτών των προβληματικών περιοχών, και την κοινή εξωτερική προστασία της κοινοτικής αγροτικής παραγωγής. Οι κοινοτικές αγροτικές τιμές εξαγγέλλονταν κάθε χρόνο από την Ε.Ο.Κ σε γεωργικές λογιστικές μονάδες και καθορίζονταν η ισοτιμία με την δραχμή για τον καθορισμό των τιμών, δηλαδή η λεγόμενη πράσινη δραχμή.

Η Περιφερειακή Πολιτική (Regional Policy) που αποσκοπεί στην οικονομική ενίσχυση και στην αύξηση των επενδύσεων των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών της κοινότητας (Less Favoured Regions-LFRs) που θα βοηθήσουν στην ανάπτυξή τους καθώς επίσης και στην άμβλυνση των διαφορών που υπάρχουν.

Η Περιφερειακή πολιτική ασκείται μέσω της χρηματοδότησης από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (European Regional Development Fund). Η επιχορήγηση γίνεται με την υποβολή προτάσεων και μελετών καθώς επίσης και την συνδρομή των κρατών μελών. Η Ελλάδα έλαβε σημαντικές ενισχύσεις από την Κοινότητα μέσα από το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης που υπέβαλε και έχει εγκριθεί.

Η ολοκλήρωση της ενοποίησης των οικονομικών χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο πραγματοποιήθηκε με την συνθήκη του Μάαστριχ. Η Συνθήκη του Μάαστριχ (τέταρτη

διακυβερνητική συνδιάσκεψη που έγινε το 1991/1992) έθεσε τις βάσεις για την Ενιαία Αγορά (Πολιτική Ένωση) καθώς επίσης και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE). Με την Πολιτική Ένωση επιδιώκεται η κοινή εξωτερική πολιτική και ασφάλεια, η ευρωπαϊκή ιθαγένεια, η συνεργασία σε κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς, (όπως λ.χ. στους τομείς της δικαιοσύνης, αστυνομίας και τελωνείων). Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση στηρίχθηκε στο σχέδιο Delors, σύμφωνα με το οποίο η νομισματική ένωση θα έπρεπε να ολοκληρωθεί σε τρεις φάσεις (1990-1999), οπότε και αναμενόταν να ολοκληρωθεί και να λειτουργήσει η Ενιαία Αγορά στα πλαίσια της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης με την δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (δηλαδή ομοσπονδιακής φύσης με ενιαία νομισματική πολιτική και ενιαίο νόμισμα),

Η συνθήκη αυτή έχει δύο μέρη. Ασχολείται με την Ενιαία αγορά καθώς και με την συμφωνία κρατών-μελών για την νομισματική ένωση με ενιαίο νόμισμα για την οποία είναι και περισσότερο γνωστή. Η διαδικασία αυτή ακολουθεί τρία στάδια. Το πρώτο άρχισε τον Ιούλιο του 1990 έως τον Δεκέμβριο του 1993. Το δεύτερο στάδιο άρχισε τον Ιανουάριο του 1994 και συνεχίστηκε ως τα τέλη του 1998. Πρόκειται για μία περίοδο συντονισμένων προσπαθειών για τα κράτη-μέλη που επιθυμούν να συμμετάσχουν από την αρχή στην νομισματική ενοποίηση, των στόχων που τέθηκαν σχετικά με την ικανοποίηση των λεγόμενων κριτηρίων σύγκλισης των ευρωπαϊκών οικονομιών, σύγκλισης απαραίτητης για την επιτυχή έκβαση του όλου εγχειρήματος. Με την έναρξη του τρίτου σταδίου της ONE (1 Ιανουαρίου 1999) στόχος ήταν μία σειρά από τις ακόλουθες σημαντικές θεσμικές αλλαγές: (α) Η κατάργηση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ENI), που άρχισε τη λειτουργία του με την έναρξη του δεύτερου σταδίου της ONE (1-1-94) και άρχισε η λειτουργία της η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). (β) Καταργείται η Νομισματική Επιτροπή και ιδρύεται η Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή, Έργο της Επιτροπής αυτής, που αποτελείται από δύο μέλη από κάθε χώρα-μέλος και την ΕΚΤ, είναι να παρακολουθεί την οικονομική και χρηματοπιστωτική κατάσταση των χωρών-μελών και να υποβάλλει σχετικές εκθέσεις στο Συμβούλιο, να διατυπώνει γνώμες προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή, και να εξετάζει τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο, την κατάσταση ως προς την ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων. Επίσης, τέθηκε σε λειτουργία ο νέος Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) για τις χώρες που δεν θα συμμετάσχουν, σε πρώτη φάση στο ενιαίο νόμισμα, όπως για παράδειγμα για την Ελλάδα.

Τα κριτήρια σύγκλισης ήταν: ο πληθωρισμός να μην υπερβαίνει εκείνο των τριών χωρών με την καλύτερη επίδοση κατά περισσότερο από 2 ποσοστιαίες μονάδες. Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια να μην είναι περισσότερο από 1,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το μέσο επιτόκιο των τριών αυτών χωρών. Για τα δύο τελευταία έτη πριν από την έναρξη της τρίτης φάσης, το νόμισμα της υποψήφιας χώρας θα έπρεπε να συμμετάσχει στο κανονικό περιθώριο απόκλισης του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, χωρίς να έχει παραστεί ανάγκη υποτίμησής του έναντι οποιουδήποτε άλλου κοινοτικού νομίσματος. Όσον αφορά τα δημοσιονομικά κριτήρια, ο λόγος του ελλείμματος προς το ΑΕΠ δεν έπρεπε να

υπερβαίνει το 3%, και ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ να μην υπερβαίνει το 60%, ή τουλάχιστον να μην έχει σημαντική προσέγγιση αυτών των κριτικών τιμών.

Ο βαθμός αποδοχής σε μία χώρα του προγράμματος του ενιαίου νομίσματος είναι καθοριστικής σημασίας ζήτημα για την επιτυχία των προγραμμάτων σύγκλισης και την ικανοποίηση των κριτηρίων του Μάαστριχ. Σε περίπτωση χαμηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και υψηλής ανεργίας, η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής γίνεται εξ ορισμού μη δημοφιλής, ιδίως σε χώρες που ξεκινούν την προσπάθεια από χειρότερη αρχική δημοσιονομική κατάσταση.

Τα κριτήρια σύγκλισης αφορούν τα μεγέθη του πληθωρισμού, το δημόσιο χρέος, τα επιτόκια και το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Σχετικά με το μέγεθος του πληθωρισμού δεν θα πρέπει να είναι ανώτερο από 1,5% του μέσου πληθωρισμού των τριών χωρών με χαμηλότερο πληθωρισμό. Το δημόσιο χρέος δεν θα πρέπει να υπερβαίνει συνολικά το 60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Τα ονομαστικά μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν θα πρέπει να είναι ανώτερα από δύο εκατοστιαίες μονάδες των μέσων επιτοκίων των τριών χωρών με τα μικρότερα επιτόκια. Τέλος το έλλειμμα του προϋπολογισμού δεν θα πρέπει να υπερβαίνει συνολικά το 3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.

2.3 ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Πολλοί υποστηρίζουν ότι ανεξάρτητα από το εάν η Ελλάδα θα έπρεπε να διεκδικήσει τη συμμετοχή της ή όχι στη Νομισματική Ένωση, ήταν απαραίτητο να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα οικονομικής σταθεροποίησης. Ακόμη και αν κάποιος ισχυριστεί το αντίθετο, από την στιγμή που τόσο η όξυνση του διεθνούς ανταγωνισμού όσο και οι υπό διαμόρφωση πολιτικές διεργασίες στην Ευρώπη, ευνοούν την επιβολή του ενιαίου νομίσματος, το κόστος από τη μη ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, θα ήταν ανυπολόγιστο. Πιθανή περιθωριοποίηση της χώρας ακόμα και αν κατατάσσεται στις λεγόμενες αναδύμενες αγορές, θα έβλαπτε σε πολύ μεγάλο βαθμό όλες τις υγιείς δυνάμεις της ελληνικής βιομηχανίας.

Μακροπρόθεσμα τα οφέλη από την παραγωγή του Ενιαίου Νομίσματος θα αποτελούν μόνιμη πηγή ευημερίας για την ελληνική βιομηχανική επιχείρηση, πέραν από μία εξαίρεση που αφορά στην απώλεια της δυνατότητας αυτόνομου χειρισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ως εργαλεία για τον επηρεασμό των πραγματικών οικονομικών μεγεθών προκειμένου να γίνεται ομαλά η επαναφορά σε ισορροπία μετά την επίδραση εξωτερικών διαταραχών.

Είναι εξαιρετικά αμφίβολο, κατά πόσο η απώλεια αυτή αποτελεί σημαντικό κόστος για την Ελλάδα. Σε όλη την περίοδο άσκησης χαλαρής συναλλαγματικής πολιτικής δεν φάνηκε καμία συστηματική άνοδος της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές και αυτό γιατί η πολιτική της ταχείας διολίσθησης δεν είχε ως αποτέλεσμα τη μεταστροφή της εγχώριας δαπάνης από τα εισαγόμενα στα εγχώρια παραγόμενα προϊόντα, αλλά ούτε και ευνόησε ιδιαίτερα την

προώθηση των εξαγωγών. Αντίθετα υπονόμωσε σε πολλές περιπτώσεις, τις προσπάθειες δημιουργίας υγιών επενδυτικών σχεδίων. Η ισχύς της Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής (ΑΤΑ) μετέδιδε άμεσα το αυξημένο κόστος παραγωγής στις τιμές των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων, αφού αυξάνονταν οι τιμές των εισαγόμενων πρώτων υλών και του μηχανολογικού εξοπλισμού. Αλλά και υπό το δεδομένο καθεστώς των συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ εργοδοτικών οργανώσεων και εργατικών ενώσεων, η προεξόφληση από τους εργαζομένους των υψηλών ποσοστών πληθωρισμού και υποτίμησης οδηγούσε σε μισθολογικές διεκδικήσεις που ανάλογα με την κατά καιρούς διαπραγματευτική δύναμη, επηρέασε αυξητικά το κόστος εργασίας. Ορισμένες επιχειρήσεις που παρήγαγαν με διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και οι περισσότερες ΔΕΚΟ είχαν τη δυνατότητα να επιρρίψουν την αύξηση του κόστους στις τιμές. Οι εξαγωγικές όμως βιομηχανικές επιχειρήσεις δεν μπορούσαν να πράξουν το ίδιο αφού ήταν εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό.

Οι υπόλοιπες μορφές κόστους, αφορούσαν ενιαίες δαπάνες που λάμβαναν χώρα κατά τη διάρκεια της προσαρμογής των επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες. Συγκεκριμένα ήταν απαραίτητο να προβούν σε δαπάνες εκπαίδευσης του προσωπικού αναμόρφωσης των προγραμμάτων λογισμικού και τέλος τροποποίησης των υφιστάμενων συμβολαίων. Ιδιαίτερα ως προς τις τελευταίες, το τελικό ύψος θα εξαρτούνταν σε μεγάλο βαθμό από το πόσο σύντομα θα διευκρινίζονταν το νομικό πλαίσιο της εισαγωγής του ΕΥΡΩ και ιδιαίτερα από τις λύσεις που θα δίνονταν στο ζήτημα της εξασφάλισης της συνέχειας των συμβολαίων. Για τον λόγο αυτό απαιτούνταν να γίνουν όσο το δυνατόν λιγότερες αλλαγές στην υπάρχουσα νομοθεσία, έτσι ώστε να μην διαταράσσονταν το επιχειρηματικό κλίμα.

Το κόστος των ανωτέρω δαπανών ήταν αντιστρόφως ανάλογο του χρόνου προετοιμασίας των επιχειρήσεων. Το βασικό ερωτηματικό που αποτελούσε τη μέση ελληνική επιχείρηση ήταν το πότε θα έπρεπε να αρχίσει την προετοιμασία της. Υπήρχαν πολλοί σημαντικοί κίνδυνοι εάν ξεκινούσε νωρίς. Οι επιχειρήσεις δεν επιθυμούν να ξοδεύουν χρήματα σε ένα αβέβαιο περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά, η καθυστέρηση ή η αναβολή του εγχειρήματος δημιουργούσε εξίσου, αν όχι μεγαλύτερους κινδύνους απώλειας σημαντικών μεριδίων στην διεθνή αγορά. Συνεπώς ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης για τις πρωτοβουλίες που έπρεπε να αναλάβουν οι βιομηχανικές επιχειρήσεις συνδέεται άμεσα με τον βαθμό αξιοπιστίας των κυβερνητικών ανακοινώσεων και χειρισμών σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδος στο ΕΥΡΩ. Από την άποψη αυτή, η συνεπής εφαρμογή του προγράμματος σύγκλισης με τρόπο που θα βεβαιώνει τις αγορές για τον χρόνο συμμετοχής της Ελλάδος στο ενιαίο νόμισμα αποτελεί την καλύτερη πρόταση βιομηχανικής πολιτικής σε σχέση με το ΕΥΡΩ.

Αναφορικά με τις ευθύνες της βιομηχανίας πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ο χαρακτήρας της προετοιμασίας κατά την περίοδο της μετάβασης στο ενιαίο νόμισμα. Ο σχεδιασμός των επιχειρήσεων σχετικά με την υιοθέτηση του ΕΥΡΩ έπρεπε να γίνει σε δύο επίπεδα. Πρώτον, σε επίπεδα διαχείρισης (διώκισης) έπρεπε να σχεδιαστούν εκείνες οι αλλαγές στην οργανωτική δομή των επιχειρήσεων, που θα ελαχιστοποιούσαν το κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού, της προσαρμογής στη νέα νομοθεσία και της αναμόρφωσης του λογισμικού και του λογιστικού σχεδίου. Δεύτερον, σε επίπεδο

στρατηγικής επέκτασης πρέπει να αξιολογηθούν οι τεράστιες ευκαιρίες που διανοίγονταν για ανάληψη νέων πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων. Ακόμη και αν έμπαιναν σε κίνδυνο μερίδια της εγχώριας αγοράς, ήταν ανάγκη οι ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις να εξειδικεύσουν την παραγωγή τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων, στις οποίες θα διέθεταν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Η διεύρυνση του ενδοτικού εμπορίου και η μείωση του κόστους συναλλαγών αποτελούσαν δύο σημαντικά οφέλη από την υιοθέτηση του ΕΥΡΩ. Τα οφέλη αυτά ήταν συνάρτηση του γεωγραφικού προσανατολισμού του εξαγωγικού εμπορίου. Ενδεικτικό της σημασίας αυτού του είδους των ωφελειών για την ελληνική βιομηχανία είναι το γεγονός ότι περίπου το 60% του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου κατευθύνεται προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ήταν προφανές ότι οι κλάδοι με μεγαλύτερη εξωστρέφεια θα είχαν και τα μεγαλύτερα οφέλη από την μείωση του κόστους συναλλαγών.

Ένα από τα πιο ουσιαστικά οφέλη για την ελληνική βιομηχανία είναι η βελτίωση των όρων δανεισμού. Μολονότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε στην Ελλάδα σημαντική αποκλιμάκωση των επιτοκίων, κυρίως του εντεινόμενου τραπεζικού ανταγωνισμού μετά την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της προσαρμογής του πληθωρισμού σε χαμηλότερα επίπεδα, τόσο σε σημαντικό όσο και σε πραγματικό επιτόκιο χορηγήσεων παραμένουν σημαντικά υψηλότερα των αντιστοίχων μέσω ευρωπαϊκών. Αυτό οφείλεται κυρίως στις υψηλές δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα που συντηρούν τη σχετική στενότητα στην αγορά χρήματος και επιβαρύνονται δανειακά επιτόκια με υψηλότερα ασφάλιστρα κινδύνου.

Η βελτίωση της πιστοληπτικής ικανότητας των ελληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων μετά την υιοθέτηση του ΕΥΡΩ είναι ραγδαία. Η μείωση του κόστους δανεισμού πρέπει να αναμένεται ότι θα βελτιώσει σημαντικά τους δείκτες αποδοτικότητας των βιομηχανικών επιχειρήσεων και θα τονώσει ουσιαστικά την επενδυτική δραστηριότητα.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μόνη βιομηχανική πολιτική που είναι επιτρεπτή και θεμιτή, αφορά στη βελτίωση των δημοσίων οικονομικών της χώρας ώστε να εξοικονομούνται οι αναγκαίοι πόροι για την υλοποίηση μεγάλων προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων. Η παροχή από το κράτος των αναγκαίων υποδομών είναι εξαιρετικά μεγάλης σημασίας και αυτό γιατί μειώνει το κόστος παραγωγής της μέσης βιομηχανικής επιχείρησης. Ιδιαίτερα, οι δημόσιες επενδύσεις στις τηλεπικοινωνίες, στις μεταφορές και στην ενέργεια, διευκολύνουν τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων και αποτελούν παράγοντα παρακίνησης για επενδύσεις από την πλευρά τους, στην τεχνολογία, την έρευνα και την ανάπτυξη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

1.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ Α.Ε.Π.

Εθνικό προϊόν είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών, τα οποία παράγονται σε μία οικονομία κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου. Επειδή όμως η άθροιση ανομοιογενών αγαθών και υπηρεσιών είναι αδύνατη, για το λόγο τούτο ορίζουμε ως εθνικό προϊόν την αξία των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών σε μια οικονομία κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου. Ο ορισμός αυτός είναι γενικός και χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση. Προς τούτο είναι απαραίτητο όπως ορισθεί ακριβέστερα η έννοια του όρου παραγωγή και όπως ορισθούν ακριβέστερα τα αγαθά, τα οποία θα ληφθούν υπόψη κατά τον υπολογισμό της συνολικής παραγωγής δοθείσης οικονομίας.

Με τον όρο «παραγωγή» εννοούμε τη διαδικασία δημιουργίας αγαθών και παροχής υπηρεσιών, η οποία πραγματοποιείται από τις παραγωγικές μονάδες μιας οικονομίας. Ο όρος παραγωγή δεν πρέπει να ληφθεί εν προκειμένω υπό την στενή τεχνική έννοια του μετασχηματισμού πρώτων υλών ή ημικατεργασμένων προϊόντων σε έτοιμα αγαθά, αλλά υπό την ευρύτερη οικονομική έννοια της δημιουργίας πρόσθετης αξίας σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Έτσι ο μεταφορέας ο οποίος δεν προβαίνει σε μετασχηματισμό του μεταφερόμενου προϊόντος, αλλά προσθέτει αξία στην αρχική αξία αυτού, εκτελεί παραγωγική διαδικασία και η εργασία του αποτελεί παραγωγή. Το αυτό ισχύει για το χονδρέμπορο, για το λιανέμπορο, για τον ασφαλιστή, για τον αποθηκάριο κλπ., οι οποίοι προσθέτουν αξία στα προϊόντα, χωρίς όμως να προβαίνουν σε υλικό μετασχηματισμό τούτων.

Βάσει της οικονομικής έννοιας της παραγωγής, η οποία ενδιαφέρει την οικονομική ανάλυση, παραγωγικές εργασίες δεν εκτελούν μόνο όσοι παράγουν ή μετασχηματίζουν ή διακινούν υλικά αγαθά, αλλά και όσοι ασχολούνται με τη δημιουργία άυλων αγαθών ως είναι οι υπηρεσίες των δημόσιων υπαλλήλων, των υπαλλήλων νομικών προσώπων, οι υπηρεσίες των ασχολουμένων με ελεύθερα επαγγέλματα κλπ. Στο εθνικό προϊόν λοιπόν υπάγεται άπειρο πλήθος υλικών και άυλων αγαθών, τα οποία δημιουργούνται από τις παραγωγικές μονάδες μιας οικονομίας κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου.

Στην έννοια της παραγωγής περιλαμβάνονται και οι τεκμαρτές συναλλαγές οι αναφερόμενες στην υπό του παραγωγού χρησιμοποίηση των υπ' αυτού παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, ως προκειμένου περί γεωργικών προϊόντων καταναλισκομένων υπό των γεωργών, οι οποίοι παράγουν αυτά. Περιλαμβάνονται περαιτέρω οι υπηρεσίες των οικημάτων των χρησιμοποιούμενων για ιδιοκατοίκηση. Δεν περιλαμβάνονται όμως οι υπηρεσίες της οικοκυράς οι παρεχόμενες εντός της κατοικίας.

Τα παραγόμενα αγαθά διακρίνονται σε ενδιάμεσα και τελικά. Ενδιάμεσα είναι τα αγαθά, τα οποία δεν έχουν αποκτήσει την οριστική των μορφή και εξακολουθούν να διέρχονται δια των διαφόρων σταδίων της παραγωγικής λειτουργίας. Τελικά θεωρούνται τα αγαθά, τα οποία εξέρχονται οριστικώς της παραγωγικής λειτουργίας, έτοιμα προς άμεση χρήση. Τα παραγόμενα αγαθά διακρίνονται περαιτέρω, αναλόγως του κλάδου από τον οποίο προέρχονται, σε γεωργικά, βιομηχανικά και υπηρεσίες, αναλόγως του είδους των σε καταναλωτικά και επενδυτικά, αναλόγως της μορφής των σε υλικά και άυλα κ.ο.κ. Κοινό πάντως μέτρο μετρήσεως και ενιαίος τρόπος παρουσιάσεως του μεγάλου πλήθους τούτων είναι η αξία, η οποία προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του όγκου επί την τιμή τούτων. Στο σημείο όμως τούτο θα επανέλθουμε κατωτέρω.

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

Αναφέρθηκε ότι στην οικονομική έννοια της παραγωγής περιέχεται η δημιουργία πρόσθετης αξίας σε κάθε στάδιο της παραγωγής. Αναφέρθηκε επίσης το ότι προς αποφυγή διπλών υπολογισμών δέον όπως λαμβάνεται υπόψη μόνο η προστιθέμενη αξία σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Εξάλλου κατά την εξέταση των μεθόδων υπολογισμού του εθνικού προϊόντος θα γίνει αναφορά και πάλι στον όρο της προστιθέμενης αξίας. Για το λόγο αυτόν κρίνεται σκόπιμο όπως γίνουν ορισμένες ειδικότερες παρατηρήσεις για την έννοια της προστιθέμενης αξίας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προστιθέμενη αξία υπολογίζεται κυρίως δια της εκπτώσεως εκ της συνολικής αξίας παραγωγής της αξίας των αναλωθεισών πρώτων και βοηθητικών υλών, των διαφόρων αναλωθέντων υλικών, των ανταλλακτικών, των υλών συσκευασίας, των καυσίμων, της ηλεκτρικής ενεργείας και παντός εν γένει αναλωθέντος υλικού ή υπηρεσίας προσφερθείσης παρ' άλλου κλάδου της οικονομίας.

1.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

Για την ύπαρξη παραγωγής και τη δημιουργία αγαθών και υπηρεσιών είναι απαραίτητη η ύπαρξη των παραγωγικών συντελεστών, οι οποίοι είναι δυνατόν να συνδυασθούν κατά διαφόρους τρόπους στις παραγωγικές μονάδες. Είναι γνωστή η κλασική διαίρεση των συντελεστών της παραγωγής σε εργασία, φύση και κεφάλαιο. Οι τρεις αυτοί συντελεστές οργανωμένοι υπό των επιχειρηματιών σε παραγωγική αλληλεξάρτηση δημιουργούν τα υλικά και άυλα αγαθά, τα οποία τίθενται στη διάθεση της οικονομίας κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου. Η παραγωγική δυναμικότητα λοιπόν μιας οικονομίας εξαρτάται από την ποσότητα και την ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών, από το επίπεδο της τεχνικής, το οποίο υπάρχει σε δεδομένη στιγμή και από τον τρόπο, με τον οποίο οι παραγωγικοί συντελεστές είναι οργανωμένοι στην παραγωγική διαδικασία. Είναι προφανές ότι ο όγκος των κατ' έτος παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών εξαρτάται από την παραγωγική δυναμικότητα της οικονομίας. Εξαρτάται δηλαδή από τον όγκο και το βαθμό αξιοποίησεως των υφισταμένων συντελεστών, από τους οποίους συνίσταται αυτή.

1.4 ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Άλλη έννοια, η οποία είναι αναγκαία για την παρούσα ανάλυση και η οποία είναι απαραίτητο όπως διευκρινισθεί εν προκειμένω, είναι η έννοια του τομέα της οικονομικής δραστηριότητας. Με τον όρο τομέας εννοούμε το τμήμα της οικονομίας, στο οποίο πραγματοποιούνται ομοειδείς συναλλαγές υπό ομοειδών κατηγοριών συναλλασσομένων.

Έτσι στο γεωργικό τομέα περιλαμβάνονται συναλλασσόμενοι, οι οποίοι πραγματοποιούν συναλλαγές παραγωγής γεωργικού χαρακτήρα, στο βιομηχανικό τομέα περιλαμβάνονται συναλλασσόμενοι, οι οποίοι πραγματοποιούν συναλλαγές μεταποιητικού χαρακτήρα στον καταναλωτικό τομέα περιλαμβάνονται συναλλασσόμενοι, οι οποίοι πραγματοποιούν συναλλαγές καταναλωτικού χαρακτήρα στο νομισματικό τομέα περιλαμβάνονται συναλλασσόμενοι, οι οποίοι πραγματοποιούν συναλλαγές νομισματικού χαρακτήρα, στο δημοσιονομικό τέλος τομέα περιλαμβάνονται συναλλασσόμενοι, οι οποίοι πραγματοποιούν συναλλαγές δημοσιονομικού χαρακτήρα κ.ο.κ.

Η διάσπαση της οικονομίας σε τομείς είναι αποτέλεσμα της συνθέσεως των επιμέρους δραστηριοτήτων σε μεγάλες ομοειδείς κατηγορίες. Η χρησιμότητά των είναι μεγάλη, δοθέντος ότι καθιστούν δυνατή την παρακολούθηση συναλλαγής των λειτουργικών εξαρτήσεων μεταξύ των διαφόρων τμημάτων της οικονομίας και των εσωτερικών σχέσεων, οι οποίες υφίστανται μεταξύ τούτων.

Η διάκριση της οικονομίας σε τομείς δύναται να γίνει κατά πολλούς και ποικίλους τρόπους. Ουδέν εμπόδιο υφίσταται στη χρησιμοποίηση διαφόρων κριτηρίων για τη δημιουργία διαφόρων τομέων. Για ορισμένους σκοπούς π.χ. είναι χρήσιμη η διάκριση σε δύο μόνο τομείς, ως είναι ο εσωτερικός τομέας της οικονομίας και ο εξωτερικός τομέας της. Για την εξυπηρέτηση άλλων σκοπών της οικονομίας, αυτή δύναται να διασπασθεί σε περισσότερους τομείς, μεταξύ των οποίων υφίστανται λειτουργικές σχέσεις και εξαρτήσεις, ως συμβαίνει στα συστήματα εισροών-εκροών και στα συστήματα νομισματικών ροών.

Εάν χρησιμοποιηθεί το κριτήριο του κράτους στο οποίο πραγματοποιούνται οι συναλλαγές διακρίνομε τους προαναφερθέντες δύο τομείς της οικονομίας. Εάν χρησιμοποιήσουμε το κριτήριο των περιφερειών, διακρίνομε τους περιφερειακούς τομείς της οικονομίας. Εάν χρησιμοποιήσουμε το κριτήριο των λειτουργιών του οικονομικού συστήματος, έχουμε τον παραγωγικό τομέα, τον καταναλωτικό τομέα και τον δημοσιονομικό τομέα της οικονομίας. Οι τρεις παραπάνω τομείς περιλαμβάνουν συναλλασσομένους, οι οποίοι λαμβάνουν αποφάσεις για την πραγματοποίηση αντίστοιχων συναλλαγών. Έτσι, οι παραγωγοί λαμβάνουν αποφάσεις για την πραγματοποίηση συναλλαγών παραγωγής οι καταναλωτές λαμβάνουν αποφάσεις για την πραγματοποίηση συναλλαγών καταναλώσεως, ο δημοσιονομικός τομέας της οικονομίας λαμβάνει αποφάσεις για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής της συνδεδεμένης με τις συναλλαγές των εσόδων και των δαπανών. Κατ' άλλη διάκριση των τομέων, αυτοί αποτελούνται από τον επιχειρηματικό τομέα, τον καταναλωτικό τομέα, τον δημοσιονομικό τομέα και τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις και για την παρακολούθηση των νομισματικών ροών της οικονομίας στους ανωτέρω τέσσερις τομείς προστίθεται και ένας πέμπτος, ήτοι ο νομισματικός τομέας της οικονομίας. Για την εισοδηματική ανάλυση με την οποία ασχολούμαστε, η τελευταία αυτή διάκριση

είναι αρκετή για να καλύψει το θέμα των λογιστικών και των συναρτησιακών εξαρτήσεων, οι οποίες υφίστανται μεταξύ των διαφόρων τομέων της οικονομίας.

1.5 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η επιβράδυνση του ανοδικού ρυθμού της οικονομικής δραστηριότητας που είχε αρχίσει το δεύτερο εξάμηνο του 1979 συνεχίστηκε και το 1980.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Γενικής Διευθύνσεως Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Συντονισμού, το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε τιμές συντελεστών παραγωγής, αυξήθηκε το 1980 κατά 1,9% έναντι 3,7% το 1979 και 6,4% το 1978. Με ελαφρά χαμηλότερο ρυθμό αυξήθηκε το ακαθάριστο εθνικό προϊόν σε αγοραίες τιμές (1980: 1,6%, 1979: 3,9%, 1978: 6,4%), λόγω μικρής κάμψεως του καθαρού εισοδήματος από την αλλοδαπή και στασιμότητας των καθαρών έμμεσων φόρων σε σταθερές τιμές. Σε τρέχουσες τιμές, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν αυξήθηκε το 1980 κατά 20,7% έναντι 23,5% το 1979. Η επιβράδυνση οφειλόταν αποκλειστικά στη μείωση του ρυθμού ανόδου του όγκου παραγωγής, δεδομένου ότι ο αποπληθωριστής του εθνικού προϊόντος αυξήθηκε και το 1980 με τον ίδιο περίπου ρυθμό όπως και το 1979 (1980: 18,8%, 1979: 18,9%).

Ανάλογες επιβραδυντικές εξελίξεις της οικονομικής δραστηριότητας παρατηρήθηκαν, όπως είναι γνωστό, στις περισσότερες χώρες. Έτσι, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ αυξήθηκε κατά 1 % το 1980 έναντι 3,3% το 1979 ενώ, ειδικότερα, ο ρυθμός οικονομικής ανόδου των χωρών-μελών της ΕΟΚ επιβραδύνθηκε από 3,5% το 1979 σε 1,3% το 1980.

Η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του εισοδήματος των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας που παρατηρήθηκε το 1979 συνεχίστηκε και κατά το επισκοπούμενο έτος (1980: 3,5%, 1979: 6,9%, 1978: 13,3%). Η χαλάρωση αυτή αποδίδεται κυρίως στη στασιμότητα, που σημειώθηκε στη ζήτηση ηλεκτρικού ρεύματος για βιομηχανική χρήση η οποία αντανάκλασε την εξέλιξη της μεταποιητικής παραγωγής κυρίως στους ηλεκτροβόρους βιομηχανικούς κλάδους και στην κάμψη του ρυθμού ανόδου στη ζήτηση ρεύματος για οικιακή χρήση.

Το εισόδημα των κατασκευών μειώθηκε κατά 14,4%, έναντι αυξήσεων 6,3% το 1979 και 4,3% το 1978. Η μείωση προήλθε από την πτωτική εξέλιξη που παρατηρήθηκε στην ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα, καθώς και στο κατασκευαστικό έργο του δημόσιου τομέα. του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, μειώθηκε από 3,4% το 1979 σε 1,9% το 1980.

Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, που άρχισε ουσιαστικά μετά την πρώτη ενεργειακή κρίση του 1973, εξελίχθηκε σε απόλυτη κάμψη μέσα στο 1981. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Υπουργείου Συντονισμού, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε σταθερές τιμές μειώθηκε το 1981 κατά 0,2%. Έξάλλου, λόγω μείωσης του καθαρού εισοδήματος από την αλλοδαπή κατά 28,1%, το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα μειώθηκε το 1981 κατά 0,9% (αύξηση 1980: 1,7%, 1979: 3,7%). Τέλος λόγω των αυξημένων μεταφορών εισοδήματος από το δημόσιο προς τον ιδιωτικό τομέα, οι καθαροί έμμεσοι φόροι μειώθηκαν κατά 2,7%, σε σταθερές τιμές, με συνέπεια το ακαθάριστο εθνικό προϊόν να μειωθεί κατά 1,1% (αύξηση 1980:

1,5%, 1979: 3,8%).

Σε τρέχουσες τιμές, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν αυξήθηκε κατά 18,8% (1980: 20,1%), πράγμα που σημαίνει ότι ο αποπληθωριστής του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος αυξήθηκε το 1981 κατά 20,1% έναντι 18,3% τον προηγούμενο χρόνο. Επισημαίνεται ότι ο αντίστοιχος δείκτης τιμών καταναλωτή σημείωσε πολύ μεγαλύτερη άνοδο (24,5% σε μέσα ετήσια επίπεδα), διαφορά που εξηγείται από το γεγονός ότι ο αποπληθωριστής του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος περιείχε την επίδραση από την αύξηση των τιμών των επενδυτικών αγαθών, ενώ δεν περιλάμβανε την άμεση επίδραση από τις αυξήσεις των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων και ιδίως από τις ανατιμήσεις του πετρελαίου.

Η συνεχής πτωτική τάση της οικονομικής δραστηριότητας που άρχισε στα μέσα του 1979 και κατέληξε σε απόλυτη κάμψη το 1981 ανακόπηκε το 1982. Παρόλο όμως ότι το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σημείωσε ελαφρά αύξηση, οι πηγές ανόδου εξακολούθησαν να παραμένουν ασθενείς

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν το 1982 παρουσίασε αύξηση κατά 0,2% σε σταθερές τιμές, που προήλθε από την άνοδο του αγροτικού προϊόντος κατά 3,5%. Αντίθετα, το προϊόν του αστικού τομέα μειώθηκε κατά 0,4%, κυρίως λόγω πτώσης του επιπέδου δραστηριότητας στο δευτερογενή τομέα κατά 3,7%, και ιδιαίτερα στη μεταποίηση κατά 4,2% και στις κατασκευές κατά 7,7%. Οι αρνητικές αυτές επιδράσεις μερικά μόνο αντισταθμίστηκαν από την αύξηση κατά 1,6% του προϊόντος στον τομέα παροχής υπηρεσιών. Παράλληλα, το καθαρό εισόδημα από την αλλοδαπή σημείωσε και νέα μεγάλη πτώση το 1982 (-27,5%). Ύστερα από τις εξελίξεις αυτές, το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα σε τιμές συντελεστών παραγωγής μειώθηκε κατά 0,4%, έναντι επίσης μείωσης κατά 0,7% το 1981 και αύξησης 1,8% το 1980.

Η τάση σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας που είχε αρχίσει από τα μέσα του 1982 συνεχίστηκε και το 1983. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι η κρίση, που διέγραψε η παγκόσμια οικονομία μετά τη δεύτερη ενεργειακή κρίση, ήταν πολύ λιγότερο έντονη στην Ελλάδα από ό,τι και σε αναπτυγμένες ακόμη χώρες, αφού η πτώση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), σε σταθερές τιμές, δεν ξεπέρασε το 0,2 % (1981), ενώ σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ το ποσοστό μείωσης έφτασε το 4%.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), σε σταθερές τιμές, αυξήθηκε το 1983, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Υπηρεσίας Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας κατά 0,4%, έναντι του 1982. Η αύξηση αυτή προήλθε, σε αντίθεση με τον προηγούμενο χρόνο, από την άνοδο του εισοδήματος του αστικού τομέα της οικονομίας (1983: 1,5%, 1982: -0,4%, 1981: στάσιμο) που υπερκάλυψε τη μεγάλη μείωση του αγροτικού προϊόντος, η οποία οφειλόταν κυρίως στην ξηρασία κατά την περίοδο της άνοιξης του 1983. Στην άνοδό του αστικού εισοδήματος κατά το 1983 συνέβαλε, εκτός από τον τομέα των υπηρεσιών, η αύξηση του εισοδήματος του δευτερογενή τομέα, ύστερα από πτωτική πορεία τριών ετών. Η ανάκαμψη του δευτερογενή τομέα προήλθε κυρίως από την άνοδο της κατασκευαστικής δραστηριότητας, που πραγματοποιήθηκε ύστερα από εξαιρετικά μεγάλη μείωση στην προηγούμενη τριετία (-27,0%), αλλά και από την ανακοπή της πτωτικής τάσης της μεταποίησης.

Παρά τη μικρή όμως αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, το ακα-

θάριστο εθνικό εισόδημα εκτιμάται ότι μειώθηκε για τρίτο εν συνεχεία χρόνο, εξαιτίας της συνεχιζόμενης μείωσης του καθαρού εισοδήματος από την αλλοδαπή. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται τόσο στη μείωση του ναυτιλιακού συναλλάγματος όσο και στην αύξηση των πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη.

Η οικονομική άνοδος το 1984 στηρίχθηκε κυρίως στην αύξηση των εξαγωγών. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε σταθερές τιμές, εκτιμάται ότι αυξήθηκε το 1984 κατά 2,8%, έναντι αύξησης 0,3% το 1983 και μειώσεων 0,1% το 1982 και 0,2% το 1981.

Η τάση για ανάκαμψη της οικονομίας, που είχε αρχίσει να διαφαίνεται το 1984, σημείωσε υποχώρηση το 1985. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Υπηρεσίας Εθνικών Λογαριασμών του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε τιμές συντελεστών παραγωγής, αυξήθηκε κατά 2,2% το 1985 έναντι 3,0% το 1984 και 0,4% το 1983. Το μεγαλύτερο μέρος (74,0%) της αύξησης αυτής προήλθε από τον τομέα των υπηρεσιών, η συμμετοχή του οποίου στο εγχώριο προϊόν διευρύνθηκε ακόμη περισσότερο (1985: 56,7%, 1984: 56,3%) σε βάρος των τομέων παραγωγής αγαθών. Σημαντική ήταν και η συμβολή του δευτερογενούς τομέα, κυρίως της μεταποίησης και της παραγωγής ηλεκτρισμού, ενώ αρνητική ήταν η συμβολή του αγροτικού τομέα. Η τάση για διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών άρχισε μετά την πρώτη ενεργειακή κρίση και εντάθηκε την τελευταία εξαετία. Η διαρθρωτική αυτή μεταβολή όμως δεν ήταν χωρίς σημασία. Η υπερβολική διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών μπορεί να έχει σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις στην εξαγωγική επίδοση της οικονομίας, αλλά και στην ανθεκτικότητά της σε πληθωριστικές πιέσεις.

Ο ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας παρουσίασε το 1986 επιβράδυνση, σε σχέση με τα προηγούμενα δύο χρόνια. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Υπηρεσίας Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) σε τιμές συντελεστών παραγωγής αυξήθηκε κατά 1,4% το 1986, έναντι 3,2% το 1985.

Η οικονομική δραστηριότητα το 1987 - δεύτερο έτος εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος - παρουσίασε μικρή πτώση, μετά από επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της το 1986. Η εξέλιξη όμως αυτή συνοδεύτηκε από διατήρηση του ποσοστού ανεργίας στο επίπεδο του 1986.

Το πραγματικό ΑΕΠ, σε τιμές συντελεστών παραγωγής, μειώθηκε το 1987 κατά 0,6%. Το εθνικό εισόδημα μειώθηκε με ρυθμό μικρότερο (-0,5%) από εκείνον του ΑΕΠ. Τούτο ήταν συνέπεια του μικρότερου αρνητικού μεγέθους του καθαρού εισοδήματος από την αλλοδαπή, που οφείλεται στη μεγαλύτερη, σε σχέση με τις πληρωμές, αύξηση των εισπράξεων, κυρίως από την εμπορική ναυτιλία.

Μετά από τη διετία εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος, σημειώθηκε το 1988 άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε, σε σταθερές τιμές, κατά 3,5%. Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, που εκδηλώθηκε το 1988, μετά τη λήξη του διετούς σταθεροποιητικού προγράμματος, συνεχίστηκε και το 1989, αλλά με ελαφρώς επιβραδυνόμενο ρυθμό (3,3%).

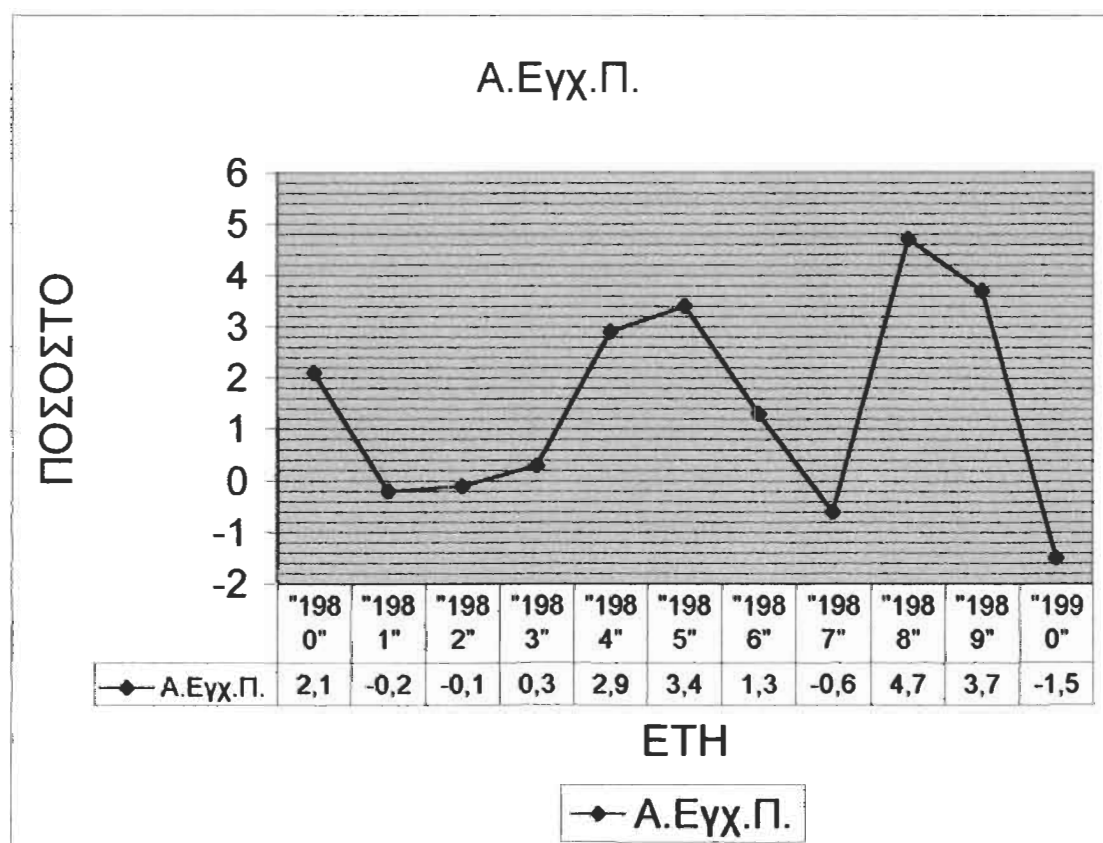
Η οικονομική δραστηριότητα, που αυξήθηκε με σχετικά υψηλούς ρυθμούς επί δύο συνεχή έτη, σημείωσε μικρή κάμψη το 1990.

Η μείωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, σε σταθερές τιμές συντελεστών παραγωγής, εκτιμάται για το 1990 σε 0,4%, έναντι αύξησης το προηγούμενο έτος. Η

μείωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος προήλθε τόσο από την υποχώρηση του ρυθμού ανόδου της εγχώριας τελικής ζήτησης όσο και από τη διεύρυνση του εξωτερικού ελλείμματος της οικονομίας. Παράλληλα, το έλλειμμα του πραγματικού ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, σε εθνικολογιστική βάση, αυξήθηκε κατά 36% το 1990, έναντι αύξησης 50,2% το προηγούμενο έτος.

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ Α.Εγχ.Π.

ΕΤΗ / ΤΟΜΕΙΣ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ	Α.Εγχ.Π.
1980	12,8	-2,4	2,3	2,1
1981	-1,6	-2,5	1,5	-0,2
1982	2,4	-3,9	1,5	-0,1
1983	-6,8	0,2	2,3	0,3
1984	7,0	1,2	2,9	2,9
1985	1,9	3,7	3,6	3,4
1986	0,6	0,3	2,0	1,3
1987	-4,5	-1,1	0,6	-0,6
1988	6,2	5,4	4,0	4,7
1989	1,0	3,0	4,7	3,7
1990	-15,4	-1,1	1,4	-1,5

Η οικονομική δραστηριότητα το 1991, δεύτερο έτος εφαρμογής σταθεροποιητικής πολιτικής, εμφάνισε μικρή άνοδο, μετά από ελαφρά κάμψη το 1990. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το πραγματικό

ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε τιμές συντελεστών παραγωγής, αυξήθηκε κατά 1,0% το 1991, έναντι μείωσης το 1990. Επισημαίνεται ότι η αύξηση αυτή προήλθε από τον πρωτογενή και τον τριτογενή τομέα, ενώ το προϊόν του δευτερογενούς τομέα μειώθηκε.

Η οικονομική δραστηριότητα παρέμεινε υποτονική το 1992. Σύμφωνα με τις τότε εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε το 1992 κατά 1,5%.

Σύμφωνα με το Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε σταθερές τιμές συντελεστών παραγωγής, παρέμεινε στάσιμο το 1993. Όπως προκύπτει από τους σχετικούς δείκτες παραγωγής ΕΣΥΕ, η παραγωγή καταναλωτικών αγαθών μειώθηκε (- 6,1 %) για τέταρτο κατά σειρά έτος, ενώ η παραγωγή διαρκών καταναλωτικών αγαθών παρουσίασε σημαντική επιτάχυνση (8,5 %). Πρέπει εξάλλου να ληφθεί υπόψη και η επίδραση που είχε η εφαρμογή της περιοριστικής οικονομικής πολιτικής στην τελική ζήτηση, αν και τελικά μόνο η νομισματική και συναλλαγματική πολιτική λειτούργησαν περιοριστικά, ενώ η δημοσιονομική πολιτική είχε επεκτατικό αποτέλεσμα.

Το 1994 σημειώθηκε ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, ύστερα από την ελαφρά μείωση του προηγούμενου έτους. Κύριοι προωθητικοί παράγοντες ήταν η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης, καθώς και η ανάκαμψη των εξαγωγών (κυρίως υπηρεσιών) και των ιδιωτικών παραγωγικών επενδύσεων. Στις εξελίξεις αυτές συνέβαλαν η ταχύτερη άνοδος της διεθνούς οικονομίας και η μείωση του εγχώριου πληθωρισμού, η οποία οδήγησε σε αύξηση του πραγματικού διαθέσιμου ιδιωτικού εισοδήματος. Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε σταθερές τιμές συντελεστών παραγωγής, αυξήθηκε κατά 1,5% το 1994.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, σε σταθερές αγοραίες τιμές του 1994, επιταχύνθηκε ελαφρά, από 1,5% το 1994 σε 2,0% το 1995. Η αύξηση του ΑΕΠ προήλθε από την αύξηση του προϊόντος του τριτογενούς αλλά και του δευτερογενούς τομέα (ιδίως της μεταποίησης και των κατασκευών), ενώ το αγροτικό προϊόν εκτιμάται ότι μειώθηκε.

Το 1996 ο ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας επιταχύνθηκε για δεύτερο συνεχές έτος. Κύριοι προωθητικοί παράγοντες ήταν η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου των επενδύσεων τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, όπως επίσης και της ιδιωτικής κατανάλωσης. Ταυτόχρονα, συνεχίστηκε με βραδύ ρυθμό η πτωτική πορεία του πληθωρισμού και η ανεργία σημείωσε μικρή μόνο αύξηση.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, σε σταθερές αγοραίες τιμές του 1995 επιταχύνθηκε από 2% το 1995 σε 2,6 % το 1996. Η εξέλιξη αυτή οφειλόταν κυρίως στη σημαντική αύξηση του προϊόντος των κατασκευών αλλά και στην ελαφρώς ταχύτερη, σε σύγκριση με το 1995, άνοδο του προϊόντος του τριτογενούς τομέα της οικονομίας. Το προϊόν της βιομηχανίας σημείωσε περιορισμένη άνοδο, ενώ το αγροτικό προϊόν εκτιμάται ότι μειώθηκε ελαφρά.

Το 1997, για τρίτο κατά σειρά έτος, επιταχύνθηκε ο ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας, λόγω της ταχύτερης αύξησης κυρίως των δημόσιων

επενδύσεων σε κατασκευές και των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και, σε μικρότερο βαθμό, της ιδιωτικής κατανάλωσης και των ιδιωτικών επενδύσεων σε κατοικίες.

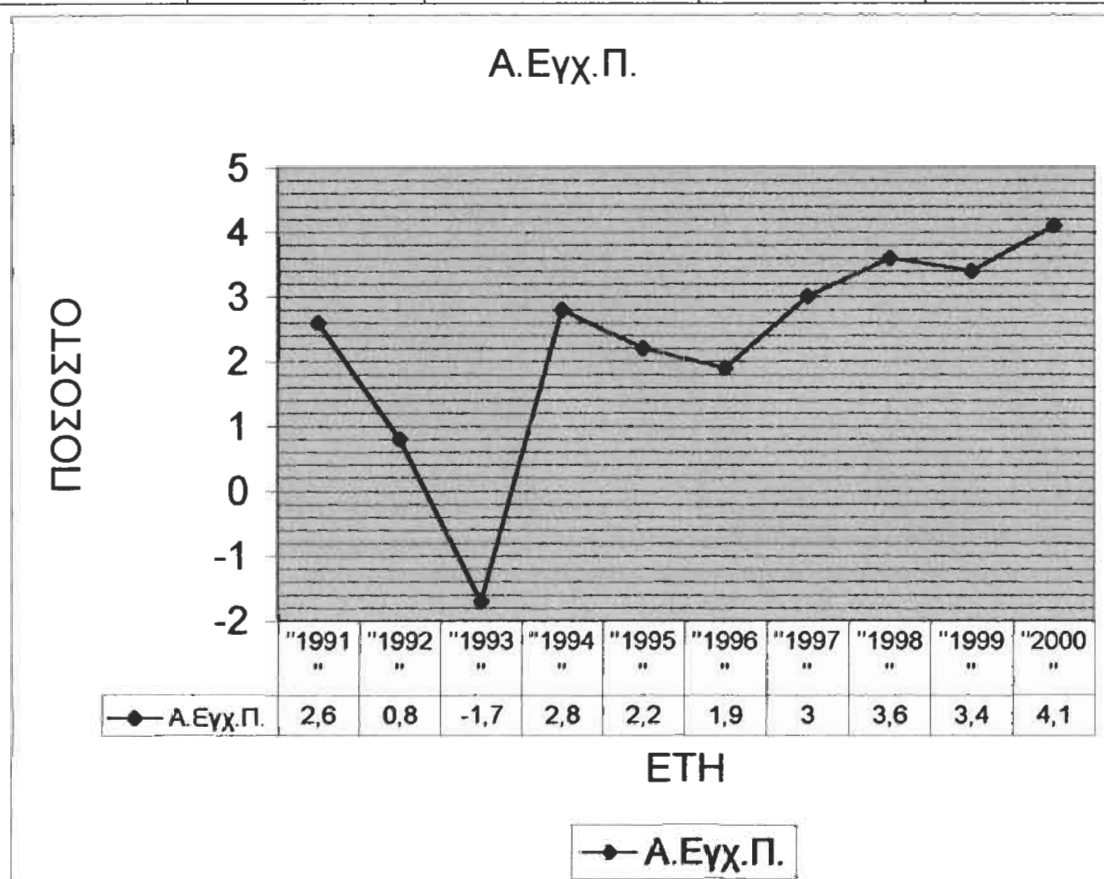
Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (ΥΠΕΘΟ), ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, σε σταθερές αγοραίες τιμές του 1996, έφθασε το 3,5% το 1997. Επομένως, η ελληνική οικονομία επέτυχε, για δεύτερο κατά σειρά έτος, ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ υψηλότερο από τον αντίστοιχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1,7% το 1996 και 2,6% το 1997), σημειώνοντας πρόοδο στην κατεύθυνση της πραγματικής σύγκλισης. Από την πλευρά της προσφοράς, η εξέλιξη αυτή αντανάκλασε την κυκλική ανάκαμψη του προϊόντος της γεωργίας, την επιταχυνόμενη ανάκαμψη της κατασκευαστικής και της εξορυκτικής δραστηριότητας, που είχε αρχίσει από το 1996, και την ταχύτερη, σε σύγκριση με το 1996, άνοδο του προϊόντος του τομέα των υπηρεσιών.

Επιτάχυνση για τέταρτη συνεχή χρονιά παρουσίασε το 1998 ο ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας, φθάνοντας το 3,7%, έναντι 3,2% το 1997. Η εξέλιξη αυτή προήλθε κυρίως από τη διατήρηση πολύ υψηλών ρυθμών επενδυτικής ανάπτυξης, η συμβολή της οποίας στην άνοδο του ΑΕΠ έφθασε τις 2 εκατοστιαίες μονάδες. Ταυτόχρονα, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν πολύ ταχύτερα από τις εισαγωγές, με αποτέλεσμα η συμβολή του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών στη μεταβολή του ΑΕΠ να είναι θετική (+0,1 %), ενώ επιβραδύνθηκε ο ρυθμός αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά περίπου μισή εκατοστιαία μονάδα .

Υψηλός διατηρήθηκε ο ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας το 1999, παρά τη μικρή επιβράδυνση που σημειώθηκε. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ (για το 1998) και του ΥΠΕΘΟ (για το 1999), οι οποίες στηρίζονταν στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών ΕΣΛ/ΕΣΑ 95, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 3,5% . Από την πλευρά της ζήτησης, στην άνοδο του ΑΕΠ συνέβαλαν, σε ίση έκταση, η αύξηση τόσο της ιδιωτικής κατανάλωσης όσο και των ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου, ενώ, αντίθετα, αρνητική (αλλά μικρή) ήταν η συμβολή του πραγματικού εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών σε εθνικολογιστική βάση. Ο ρυθμός ανόδου του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος επιταχύνθηκε το 2000 σε 4,1 %, από 3,4% το 1999, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΥΠΕΘΟ. Στην αύξηση συνέβαλαν - σε ίση περίπου έκταση - η επενδυτική και η ιδιωτική καταναλωτική ζήτηση. Αντίθετα, η συμβολή του πραγματικού εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών ήταν αρνητική, ενώ το 1999 ήταν ελαφρότατα θετική. Από την πλευρά της προσφοράς εξάλλου, το ΑΕΠ αυξήθηκε ταχύτερα από ό,τι το 1999 στο δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα, ενώ ο ρυθμός ανόδου έμεινε ουσιαστικά σταθερός στον πρωτογενή τομέα.

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ Α.Εγχ.Π.

ΕΤΗ / ΤΟΜΕΙΣ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ	Α.Εγχ.Π.
1991	14,9	3,0	0,4	2,6
1992	0,0	-2,6	2,4	0,8
1993	-0,3	-1,4	-2,7	-1,7
1994	5,9	-0,9	4,3	2,8
1995	4,2	0,3	3,1	2,2
1996	-8,0	4,0	2,8	1,9
1997	1,7	3,4	3,3	3,0
1998	2,3	7,4	3,1	3,6
1999	3,8	2,5	3,9	3,4
2000	0,4	5,1	4,7	4,1

1.6 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ Α.Ε.Π.

Η αύξηση του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος το 1980 προήλθε κατά τα τρία τέταρτα περίπου από τον τομέα των υπηρεσιών, ενώ η συμβολή των τομέων παραγωγής υλικών αγαθών περιορίστηκε στο ένα τέταρτο και προήλθε εξ ολόκληρου από την άνοδο του εισοδήματος του αγροτικού τομέα, που υπερκάλυψε τη μείωση της δευτερογενούς παραγωγής. Οι μεγάλες αποκλίσεις στους ρυθμούς μεταβολής του

εισοδήματος των βασικών τομέων της οικονομίας το 1980 είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική μεταβολή στη σύνθεση του εγχωρίου προϊόντος. Συγκεκριμένα, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα αυξήθηκε από 13,3% το 1979 σε 14,5% και των υπηρεσιών από 52,8% σε 53,2%, ενώ η συμμετοχή του δευτερογενή τομέα μειώθηκε από 33,9% σε 32,3%.

Αναλυτικότερα, οι εξελίξεις στους βασικούς τομείς της οικονομίας το 1980 συνοψίζονται ως εξής :

Το εισόδημα του αγροτικού τομέα, σε σταθερές τιμές, αυξήθηκε κατά 11,5%, έναντι μειώσεως 5% το 1979 και αυξήσεως 10,4% το 1978. Οι μεγάλες διακυμάνσεις του αγροτικού εισοδήματος εκείνη την περίοδο αποδίδονταν κατά κύριο λόγο σε αντίστοιχες εναλλαγές των καιρικών συνθηκών. Παράλληλα όμως ο χαμηλός ρυθμός επενδύσεων στον τομέα δεν επέτρεψε τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την άμβλυνση των επιπτώσεών τους. Ειδικά για το 1980, η εμφανιζόμενη μεγάλη ποσοστιαία αύξηση οφείλεται κυρίως στις εξαιρετικά καλές καιρικές συνθήκες που ευνόησαν ιδιαίτερα την παραγωγή βασικών γεωργικών προϊόντων (σιτάρι, αραβόσιτος κλπ.) και στο ότι η σύγκριση γίνεται με έτος χαμηλής απόδοσης για ορισμένα προϊόντα που ακολουθούσαν περιοδικό πρότυπο στρεμματικών αποδόσεων (κυρίως ελαιόλαδο). Η αύξηση το 1980 προήλθε κυρίως από τη φυτική παραγωγή ενώ η κτηνοτροφική παραγωγή αυξήθηκε και πάλι με χαμηλό ρυθμό, εξέλιξη που αντανακλούσε τα διαρθρωτικά προβλήματα του κλάδου.

Το εισόδημα του δευτερογενή τομέα, σε σταθερές τιμές, μειώθηκε κατά 2,9%, έναντι αυξήσεων 6% το 1979 και 6,3% το 1978. Μείωση στο εισόδημα του τομέα αυτού παρατηρήθηκε για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο, με εξαίρεση το μη ομαλό έτος 1974. Η εξέλιξη αυτή οφειλόταν κυρίως στην κάμψη της κατασκευαστικής δραστηριότητας, που δεν αντισταθμίστηκε από τη μικρή άνοδο του εισοδήματος των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, ενώ το εισόδημα της μεταποίησης παρέμεινε στάσιμο στα επίπεδα του προηγούμενου έτους και των ορυχείων παρουσίασε μικρή κάμψη.

Το εισόδημα του τομέα των υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 25% έναντι 4,7% το 1979 και 5,4% το 1978. Η παρατηρούμενη επιβράδυνση του ρυθμού άνοδου στον τομέα αυτό οφειλόταν κυρίως στη χαλάρωση της εγχώριας ζήτησεως υπηρεσιών και στη μείωση της τουριστικής κίνησης από το εξωτερικό. Επιβραδυντικά στο ρυθμό επέδρασε επίσης και η σχεδόν στασιμότητα των τομέων παραγωγής υλικών αγαθών, η οποία επηρέασε κυρίως τους τομείς εμπορίου και μεταφορών. Ειδικότερα με χαμηλότερο ρυθμό έναντι του 1979 αυξήθηκαν τα εισοδήματα στους κλάδους των κοινωνικών υπηρεσιών (1980: 2,9%, 1979: 3,9%) και στους κλάδους εμπορίου - τραπεζών (1980: 0,9%, 1979: 3,0%), ενώ κάμψη του εισοδήματος παρατηρήθηκε στον κλάδο των διαφόρων υπηρεσιών (1980: -1,3%, 1979: 4,7%). Αντίθετα, με σχετικά υψηλούς ρυθμούς αυξήθηκαν τα εισοδήματα των κλάδων μεταφορών - επικοινωνιών (1980: 4,8%, 1979: 7,1%) και κατοικιών (1980: 5,4%, 1979: 6,4%), που οφειλόταν στην αύξηση του τηλεπικοινωνιακού έργου και στη συνεχιζόμενη άνοδο της προσφοράς νέων κατοικιών. Όπως αναφέρθηκε, η αύξηση του εισοδήματος του τομέα των υπηρεσιών με ρυθμό ταχύτερο από τους τομείς παραγωγής υλικών αγαθών είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο της συμμετοχής του στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Σχετικά με την εξέλιξη αυτή παρατηρείται ότι συστηματική αύξηση της συμμετοχής του τομέα των υπηρεσιών σε βάρος των τομέων παραγωγής υλικών αγαθών θα

μπορούσε να έχει σοβαρές επιπτώσεις τόσο στο επίπεδο των τιμών όσο και στο ισοζύγιο εσωτερικών συναλλαγών της χώρας, λόγω της χαμηλής κατά κανόνα αυξήσεως της παραγωγικότητας στον τομέα αυτό και της περιορισμένης συμβολής του στην εξαγωγική επίδοση της χώρας.

Η ελαφρά κάμψη του εγχώριου προϊόντος το 1981 προήλθε βασικά από τη μείωση του προϊόντος της δευτερογενούς παραγωγής (1981: -3,0%), δηλαδή του τομέα πού υπέστη τη μεγαλύτερη επίδραση από τη συγκυριακή ύφεση και πού δέχτηκε το μεγαλύτερο αντίκτυπο από την πολιτική πού ασκήθηκε. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα για τούς κλάδους της μεταποίησης και των κατασκευών. Το αγροτικό προϊόν, μετά τη σημαντική άνοδο (11,2%) του 1980, σημείωσε κάμψη το 1981 (-2,5%), εξακολούθησε δηλαδή να εμφανίζει τις ετήσιες αυξομειώσεις πού παρατηρήθηκαν και πάλι από το 1975 και πού είχαν ως αποτέλεσμα το προϊόν του τομέα το 1981, σε σταθερές τιμές, να μη διαφέρει σημαντικά από εκείνο του 1975. Αντίθετα, ο τομέας παροχής υπηρεσιών εξακολούθησε να κινείται ανοδικά, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η συμμετοχή του στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν από 52,9% το 1979 σε 53,1% το 1980 και 54,4% το 1981.

Η αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος προήλθε από το γεωργικό τομέα και τις υπηρεσίες. Αντίθετα το επίπεδο παραγωγής του δευτερογενή τομέα και ιδιαίτερα της μεταποίησης σημείωσε υποχώρηση και μάλιστα σημαντική. Θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η άνοδος του προϊόντος της γεωργίας κάλυψε τη μείωση που είχε σημειωθεί τον προηγούμενο χρόνο ακολουθώντας το πρότυπο των ετήσιων διακυμάνσεων που είχε αρχίσει να εμφανίζεται και πάλι τα τελευταία χρόνια. Οι συνθήκες αυτές στην παραγωγή δεν επέτρεψαν την απορρόφηση της ετήσιας αύξησης του εργατικού δυναμικού, με αποτέλεσμα την άνοδο του επιπέδου της ανεργίας.

Οι επενδύσεις στη μεταποίηση μετά από την αύξηση που παρουσίασαν το 1979 και 1980 (12,9% και 7,8% αντίστοιχα) μειώθηκαν το 1981 κατά 8,7%. Οι ενδείξεις για την εξέλιξη των βιομηχανικών επενδύσεων το 1982 δεν ήταν σαφείς. Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία, οι εισαγωγές μηχανημάτων για τη μεταποίηση αυξήθηκαν κατά 2% σε σταθερές τιμές, ύστερα από μείωση 1,8% το 1981 και 3,2% το 1980. Η εγχώρια όμως παραγωγή μηχανημάτων όπως και ο όγκος βιομηχανικών κτιρίων φαίνεται ότι μειώθηκαν. Αυξημένες εμφανίζονταν το 1982 οι επενδύσεις σε μεταφορικά μέσα (30,1 %). Η άνοδος αυτή αντανάκλασε τις αυξημένες επενδυτικές δαπάνες του ιδιωτικού τομέα για επιβατηγά και φορτηγά αυτοκίνητα.

Η μικρή άνοδος του ΑΕΠ το 1983, που σημειώθηκε παρά την ουσιώδη κάμψη του αγροτικού προϊόντος, οφείλεται στη στήριξη της δαπάνης της οικονομίας κυρίως από το δημόσιο τομέα και κατά δεύτερο λόγο από τον εξωτερικό τομέα. Αντίθετα, η ιδιωτική δαπάνη μειώθηκε στο σύνολό της, αφού η μικρή άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης δεν αντιστάθμισε τη σημαντική κάμψη των ιδιωτικών επενδύσεων. Η επεκτατική ώθηση του δημόσιου τομέα απέτρεψε την εκδήλωση βαθύτερης ύφεσης.

Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας είχε ευνοϊκές επιπτώσεις στο επίπεδο απασχόλησης. Η αυξητική όμως τάση της απασχόλησης δεν ήταν αρκετά ισχυρή, ώστε να απορροφηθεί το σύνολο της νέας προσφοράς εργασίας, ούτε και κλαδικά ομοιογενής, αφού σε ορισμένους σημαντικούς τομείς, όπως ο κατασκευαστικός, παρατηρήθηκαν οξύτερα φαινόμενα ανεργίας.

Στην οικονομική άνοδο το 1984 συνέβαλαν και οι τρεις βασικοί τομείς της οικονομίας. Ειδικότερα, η αύξηση της αγροτικής παραγωγής συνέβαλε κατά 31% και

της βιομηχανικής κατά 24%. Αντίθετα, αρνητική ήταν η συμβολή των κατασκευών, με αποτέλεσμα η συμμετοχή του δευτερογενή τομέα να περιοριστεί στο 11 % περίπου. Τέλος, ο τομέας των υπηρεσιών συνέβαλε κατά 58% στην αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Με τις εξελίξεις αυτές στους βασικούς τομείς της οικονομίας ανακόπηκε η διόγκωση της συμμετοχής των υπηρεσιών στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Συγκεκριμένα, το 1984 το προϊόν του τομέα των υπηρεσιών κάλυψε το 56% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (1983: 55,9%, 1982: 54,9%), έναντι 29,9% του δευτερογενή τομέα (1983: 30,5%, 1982: 30,5%) και της γεωργίας (1983: 13,6%, 1982: 14,6).

Οι επενδύσεις στη γεωργία σημείωσαν σημαντική άνοδο (21,2%). Ανάκαμψη άρχισε να σημειώνεται από το 1982 (1983: 3,3%, 1982: 1%, 1981: -8,3%). Οι επενδύσεις στη μεταποίηση διαμορφώθηκαν το 1984 περίπου στα επίπεδα του προηγούμενου έτους (1984: 1,1%, 1983: -7%, 1982: -6,1%). Η ανοδική όμως εξέλιξη των εισαγωγών μηχανολογικού εξοπλισμού για τη μεταποίηση κατά τους τελευταίους μήνες του 1984 υποδηλώνει ότι είχε αρχίσει να σημειώνεται κάποια ανάκαμψη.

Στη διαμόρφωση του ρυθμού ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας το 1985 συνέβαλε θετικά η καταναλωτική ζήτηση και, σε μικρότερη έκταση, η επενδυτική δαπάνη, η οποία σημείωσε αύξηση ύστερα από μια πενταετία συνεχών μειώσεων. Συγκεκριμένα κατά το έτος αυτό η αγροτική παραγωγή παρουσίασε μικρή μείωση (- 1%), αντίθετα μεγάλη ήταν η αύξηση και η συμμετοχή στο εγχώριο προϊόν του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.

Στην άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας το 1986 συνέβαλαν κυρίως ο πρωτογενής και ο τριτογενής τομέας, ενώ ο δευτερογενής παρέμεινε ουσιαστικά στάσιμος, λόγω της μειωμένης κατασκευαστικής δραστηριότητας που μόλις καλύφθηκε από την περιορισμένη αύξηση του προϊόντος των άλλων κλάδων του τομέα. Κατά συνέπεια, η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στο ΑΕΠ παρέμεινε στο επίπεδο περίπου του 1985 (56%), ενώ εκείνη του πρωτογενή τομέα διαμορφώθηκε στο 13,7%, δηλαδή γύρω από τα μέσα επίπεδα των τελευταίων ετών. Αντίθετα, η συμμετοχή της μεταποίησης στο ΑΕΠ περιορίστηκε στο 19,8% το 1986 από 21,8% το 1979, όταν είχε φτάσει στο ανώτατο επίπεδο. Οι εξελίξεις αυτές επιβεβαιώνουν την τάση συρρίκνωσης του τομέα της μεταποίησης, που παρατηρείται από το 1979 με παράλληλη αύξηση της ήδη υψηλής συμμετοχής του τομέα των υπηρεσιών.

Από τη σημαντική μείωση του προϊόντος του πρωτογενούς τομέα το 1987, που οφείλεται κυρίως στις εξαιρετικά δυσμενείς καιρικές συνθήκες, το επίπεδο παραγωγής των μεταποιητικών κλάδων εμφάνισε ουσιαστική υποχώρηση, για πρώτη φορά μετά το 1983. Μείωση του εισοδήματος, σε σταθερές τιμές, κατά 4,5% παρατηρήθηκε στον τομέα πρωτογενούς παραγωγής και κατά 1,1% στο δευτερογενή τομέα. Οι μειώσεις αυτές δεν αντισταθμίστηκαν από την άνοδο κατά 0,6% του εισοδήματος του τομέα των υπηρεσιών, η συμμετοχή του οποίου στο ΑΕΠ συνέχισε να αυξάνει και διαμορφώθηκε το 1987 σε 57,1 % από 56,4% το 1986. Η θετική εξέλιξη του εισοδήματος των υπηρεσιών προήλθε από την πορεία του εισοδήματος που δημιουργείται στους κλάδους των κοινωνικών υπηρεσιών, των τραπεζικών εργασιών και της στέγασης.

Στην άνοδο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος το 1988 συνέβαλαν και οι τρεις βασικοί τομείς της οικονομίας, το μεγαλύτερο όμως μέρος (65%) της αύξησης αυτής προήλθε από τους τομείς παραγωγής αγαθών. Σημαντική ήταν η συμβολή τόσο

του δευτερογενούς τομέα, κυρίως της μεταποίησης, όσο και του αγροτικού. Η άνοδος στη μεταποίηση οφείλεται στην αύξηση της ιδιωτικής κυρίως κατανάλωσης, σε συνδυασμό με την αύξηση των εξαγωγών προϊόντων των βασικών μεταλλουργικών βιομηχανιών. Η αύξηση του εισοδήματος των υπηρεσιών προήλθε κυρίως από τους κλάδους μεταφορών-επικοινωνιών, στέγασης και τραπεζικών εργασιών. Ο ρυθμός όμως της αύξησης του εισοδήματος των κλάδων των υπηρεσιών ήταν χαμηλότερος από τον αντίστοιχο ρυθμό των τομέων παραγωγής αγαθών, με αποτέλεσμα η συμμετοχή τους στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε τιμές 1970, να διαμορφωθεί σε 56,4% από 57,2% το 1987.

Από την πλευρά της παραγωγής, οι εξελίξεις το 1989 αποτελούν ουσιαστικά φυσιολογική συνέχεια εκείνων του προηγούμενου έτους. Συγκεκριμένα, το εισόδημα του πρωτογενούς τομέα αυξήθηκε με χαμηλό σχετικά ρυθμό, ύστερα από τον υψηλό ρυθμό του 1988. Η αύξηση του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα επιβραδύνθηκε, λόγω αντίστοιχης εξέλιξης του προϊόντος της μεταποίησης και του κλάδου ηλεκτρισμού-φωταερίου, ενώ το προϊόν του κλάδου των ορυχείων σημείωσε ελαφρά μείωση. Αντίθετα, το προϊόν του κλάδου των κατασκευών εμφάνισε αύξηση με ρυθμό ταχύτερο έναντι εκείνου του 1988. Τέλος, ελαφρά επιτάχυνση παρουσίασε ο ρυθμός αύξησης του προϊόντος του τριτογενούς τομέα.

Οι εξελίξεις το 1989 δεν οφείλονται στην επιβράδυνση της συνολικής ζήτησης, αλλά στην αρνητική συμβολή του εξωτερικού τομέα. Εκτιμήσεις για την εξαγωγική επίδοση αλλά και την εισαγωγική διείσδυση στην ελληνική μεταποίηση, που βασίζονται σε συναλλαγματικά στοιχεία, δείχνουν ότι η μεν πρώτη μειώθηκε ελαφρά, παρά το συνεχιζόμενο υψηλό ρυθμό αύξησης του διεθνούς εμπορίου, ενώ η δεύτερη συνέχισε να αυξάνεται, επιβεβαιώνοντας τη χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων.

Το 1990, σημειώθηκε σοβαρή μείωση του προϊόντος του πρωτογενούς τομέα, ενώ το προϊόν του δευτερογενούς τομέα παρουσίασε μικρή κάμψη. Αντίθετα, αύξηση με βραδύτερο όμως ρυθμό σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, εμφάνισε το προϊόν του τομέα των υπηρεσιών (2% το 1990, έναντι 4,5% το 1989).

Οι επενδύσεις σε εξοπλισμό αυξήθηκαν με σημαντικά χαμηλότερο ρυθμό από εκείνον που είχε σημειωθεί το προηγούμενο έτος, γεγονός που συνεπάγεται επιβράδυνση της διαδικασίας εκσυγχρονισμού και προσαρμογής του παραγωγικού δυναμικού της ελληνικής βιομηχανίας. Σημαντική άνοδο, για δεύτερο στη συνέχεια έτος, εμφάνισαν οι επενδύσεις σε μεταφορικά μέσα (κυρίως φορτηγά και λεωφορεία). Παράλληλα, πολλές ιδιωτικές μεταποιητικές και εμπορικές επιχειρήσεις φαίνεται ότι αποκτούσαν ίδια μεταφορικά μέσα με τη μέθοδο της χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing).

Η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των επενδύσεων στη μεταποίηση εκτιμάται ότι οφείλεται κυρίως στη μείωση της εγχώριας ζήτησης, στην αύξηση του κόστους παραγωγής και του κόστους χρηματοδότησης και στη συνεχιζόμενη απώλεια ανταγωνιστικότητας της ελληνικής μεταποίησης. Ο ρυθμός αύξησης των βιομηχανικών επενδύσεων επηρεάστηκε επίσης από την αβεβαιότητα που επεκράτησε στους πρώτους μήνες του έτους, δεδομένου ότι ανεμένετο η τροποποίηση των αναπτυξιακών κινήτρων (ο νόμος 1892/90 ψηφίσθηκε στο τέλος του καλοκαιριού), αλλά και από την καθυστέρηση στην εφαρμογή της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων. Οι παράγοντες αυτοί φαίνεται ότι ανέστειλαν την πραγματοποίηση

επενδυτικών σχεδίων.

Η άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας το 1991 αντανακλά, σε μεγάλο βαθμό, την αύξηση του ακαθάριστου αγροτικού προϊόντος, μετά την πτώση που είχε σημειωθεί λόγω εξαιρετικά δυσμενών καιρικών συνθηκών το 1990, ενώ το μη αγροτικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο.

Η στασιμότητα του μη αγροτικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος οφειλόταν στην κάμψη της εγχώριας τελικής ζήτησης, ενώ ο εξωτερικός τομέας άσκησε θετική επίδραση στο πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα του πραγματικού ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, σε εθνικολογιστική βάση, μειώθηκε κατά 14,7% έναντι αύξησης κατά 48,3% το 1990, με αποτέλεσμα η συμβολή του στη μεταβολή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος να διαμορφωθεί σε 1,8%, ενώ το 1990 ήταν έντονα αρνητική (-3,9%). Αντίθετα, η περιοριστική μακροοικονομική πολιτική, που εφαρμόστηκε και το 1991, οδήγησε σε επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της καταναλωτικής δαπάνης, ενώ οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου - στο σύνολό τους - σημείωσαν κάμψη, η οποία αντανακλά τη μείωση των επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα. Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν να παραμείνει στάσιμη η συνολική καταναλωτική και επενδυτική δαπάνη το 1991, ενώ το 1990 είχε αυξηθεί κατά 2,2%. Παράλληλα, η συμμετοχή της επενδυτικής δαπάνης στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν μειώθηκε σε 16,2% το 1991, από 16,8% το 1990.

Η αύξηση του εγχώριου προϊόντος το 1992 προήλθε από τον τομέα των υπηρεσιών, το προϊόν του οποίου υπολογίζεται ότι αυξήθηκε κατά 2,5% και από το γεωργικό τομέα, το προϊόν του οποίου αυξήθηκε μόνο κατά 1,0%. Αντίθετα, το εισόδημα από το δευτερογενή τομέα σημείωσε μικρή κάμψη για δεύτερο κατά σειρά έτος (1992: -0,2%, 1991: -0,9%). Η εξέλιξη αυτή πρέπει να αποδοθεί εν μέρει στην επίδραση που είχε η εφαρμογή του προγράμματος οικονομικής σταθεροποίησης στην τελική ζήτηση. Ωστόσο, η άσκηση σταθεροποιητικής πολιτικής και η πραγματοποίηση των αναγκαίων προσαρμογών στη διάρθρωση της οικονομίας αποτέλεσαν απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ανάκαμψης και ανάπτυξη της οικονομίας. Η αύξηση του όγκου των επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό και μεταφορικά μέσα επιταχύνθηκε σημαντικά (1992: 9,0%, 1991: 3,3%). Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ, ο όγκος των εισαγωγών μηχανημάτων (κατηγορία 7 της Τυποποιημένης Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου) αυξήθηκε κατά 7,0% το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου Νοεμβρίου 1992, έναντι 5,9% στην αντίστοιχη περίοδο του 1991. Ταυτόχρονα, μειώθηκε για δεύτερο κατά σειρά έτος ο όγκος των επενδύσεων σε κατασκευές (1992: -2,6%, 1991: -6,4%).

Το 1993 εμφάνιζε τη μείωση του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα (για τέταρτο κατά σειρά έτος) καθώς και του πρωτογενούς τομέα, που αντισταθμίστηκε όμως από την αύξηση του εισοδήματος από τον τομέα των υπηρεσιών.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε σταθερές τιμές συντελεστών παραγωγής, αυξήθηκε κατά 1,5% το 1994. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην αύξηση του προϊόντος του πρωτογενούς και του τριτογενούς τομέα και στην ανάκαμψη της μεταποιητικής παραγωγής.

Για το 1994 από την πλευρά της διάρθρωσης των επενδύσεων κατά είδος, οι επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό και μεταφορικά μέσα αυξήθηκαν σημαντικά (6,1%), γεγονός που συνδεόταν με την ανάκαμψη των παραγωγικών επενδύσεων.

Σύμφωνα με συναλλαγματικά στοιχεία, η αξία των εισαγωγών μηχανημάτων, σε σταθερές τιμές, αυξήθηκε κατά 7,3% το 1994, ενώ μικρή μόνο αύξηση (1,7%) εμφάνισε η αξία των εισαγωγών μεταφορικών μέσων, σε σταθερές τιμές, στο ίδιο χρονικό διάστημα. Αντίθετα, μειώθηκε ο όγκος των συνολικών επενδύσεων σε κατασκευές (-3,2%), παρά την εκτιμώμενη αύξηση της κατασκευαστικής δραστηριότητας του Δημοσίου. Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν να συνεχιστεί η τάση των τελευταίων ετών για διεύρυνση της συμμετοχής των επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό στο σύνολο των επενδύσεων (από 32,6% το 1988 σε 44,5% το 1994), με αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής των επενδύσεων σε κατασκευές. Επομένως, παρά το χαμηλό γενικά επίπεδο των συνολικών επενδύσεων, εντούτοις είχε αρχίσει βελτίωση στη σύνθεση τους, η οποία συνέβαλλε στον εκσυγχρονισμό και τη διεύρυνση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας.

Η εξέλιξη των δημόσιων επενδύσεων αντανακλά την πρόοδο στην εκτέλεση των έργων υποδομής που είχαν ενταχθεί στο δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) και εξηγεί την ανάκαμψη των επενδύσεων σε κατασκευές. Η ανάκαμψη της κατασκευαστικής δραστηριότητας επιβεβαιώνεται από την αύξηση της παραγωγής τσιμέντου (στοιχεία ΕΣΥΕ, 1995: 3,8%, 1994: 0,0%), καθώς και από τα αποτελέσματα της τακτικής τριμηνιαίας έρευνας συγκυρίας του IOBE για τις κατασκευές, σύμφωνα με την οποία ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών των κατασκευαστικών επιχειρήσεων αυξήθηκε το 1995 με μέσο δωδεκάμηνο ρυθμό 14,6%.

Παράλληλα με την ανάκαμψη των επενδύσεων σε κατασκευές, ενθαρρυντικό στοιχείο αποτελεί η επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης των ιδιωτικών επιχειρηματικών επενδύσεων (1995: 9,7%, 1994: 5,2%), η οποία συμβαδίζει με την ανάλογη εξέλιξη των επενδύσεων σε εξοπλισμό. Σύμφωνα με συναλλαγματικά στοιχεία, η αξία των εισαγωγών μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων, σε σταθερές τιμές, αυξήθηκε σημαντικά (17,9% και 23,9% αντίστοιχα), ενώ θετική ήταν η εξέλιξη του δείκτη παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών της ΕΣΥΕ (6,5%). Την ανοδική πορεία των παραγωγικών επενδύσεων διευκόλυνε η μεγάλη αύξηση των κερδών το 1994 στη βιομηχανία και η αυξημένη εισροή επιχειρηματικών κεφαλαίων από το εξωτερικό. Το μέγεθος αυτό, στο οποίο περιλαμβάνεται, εκτός από τα κεφάλαια για επενδύσεις, και ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός σε συνάλλαγμα, σχεδόν διπλασιάστηκε, σε δολάρια, έναντι του 1994 (95,9%, 1994: 40,6%). Οι ευνοϊκές αυτές εξελίξεις ήταν σε συνάρτηση με τη μείωση των επιτοκίων και τη σταθερή βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος, όπως φαίνεται από τη θετική πορεία του δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών (στη βιομηχανία) του IOBE (4,1%).

Το 1996, οι συνολικές ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου, σε σταθερές τιμές του προηγούμενου έτους, αυξήθηκαν με επιταχυνόμενο ρυθμό (12%, έναντι 5,8% το 1995), στον οποίο συνέβαλαν και οι ιδιωτικές επενδύσεις, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 11 % (έναντι 5,3% το 1995), και οι δημόσιες, οι οποίες αυξήθηκαν με διπλάσιο ρυθμό από αυτόν του 1995 (1996: 14,9%, 1995: 7,4%). Εξάλλου, από την κατ' είδος διάκριση των επενδύσεων διαπιστώνεται ότι οι επενδύσεις σε κατασκευές παρουσίασαν σημαντική άνοδο (13,2% έναντι 2,1% το 1995), συμβάλλοντας κατά τα δύο τρίτα στην άνοδο του συνόλου των επενδύσεων, ενώ εκείνες σε μηχανολογικό εξοπλισμό αυξήθηκαν με ελαφρά χαμηλότερο ρυθμό από ό,τι το προηγούμενο έτος (10,2% έναντι 11,5%).

Η ισχυρή άνοδος των δημόσιων επενδύσεων προήλθε τόσο από τις κρατικές επενδύσεις όσο και από αυτές των ΔΕΚΟ. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με δημοσιονομικά στοιχεία, οι δαπάνες του Προϋπολογισμού Δημόσιων Επενδύσεων αυξήθηκαν, σε τρέχουσες τιμές, κατά 16,4% το 1996 έναντι 19,2% το 1995, ενώ οι επενδύσεις των δημόσιων επιχειρήσεων εκτιμάται ότι αυξήθηκαν κατά 27,8%. Η αύξηση επικεντρωνόταν στους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, των σιδηροδρόμων και του εθνικού οδικού δικτύου και αφορούσε, σε μεγάλο βαθμό, επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Η επιτάχυνση της ανοδικής πορείας των κατασκευών, που είχε αρχίσει το 1995, οφειλόταν στη συνέχιση της επενδυτικής δραστηριότητας του Δημοσίου σε έργα υποδομής, όπως επίσης και στην ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων σε κατοικίες. Την άνοδο του όγκου των κατασκευών επιβεβαίωνε και η αύξηση της παραγωγής ορισμένων κλάδων της μεταποίησης που συνδεόταν με τον κατασκευαστικό τομέα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, η παραγωγή προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά αυξήθηκε το 1996 κατά 7,1%, ενώ η παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος παρουσίασε αύξηση κατά 33% και η παραγωγή τσιμέντου κατά 3,4%. Ωστόσο, σύμφωνα με την τακτική τριμηνιαία έρευνα οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ στις κατασκευές, το 1996 ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών των κατασκευαστικών επιχειρήσεων κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα και αυξήθηκε με μέσο δωδεκάμηνο ρυθμό 3%, έναντι αύξησης κατά 14,6% το 1995. Σύμφωνα με την έρευνα, οι εκτιμήσεις ήταν θετικές μόνο ως προς τις κατασκευές κτιρίων για επιχειρηματική δραστηριότητα, ενώ αρνητικό παρέμεινε το κλίμα σε ό,τι αφορούσε την κατασκευή κατοικιών αλλά και την εκτέλεση δημόσιων έργων.

Η ακαθάριστη αξία της αγροτικής παραγωγής αυξήθηκε κατά 2,5 % το 1997. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε κυρίως η αύξηση της φυτικής παραγωγής (3,5 %), ενώ η κτηνοτροφική παραγωγή παρουσίασε μικρή άνοδο 0,8 %. Το ΑΕΠ του τομέα των υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 4,2% και συνεχίστηκε η διεύρυνση της συμμετοχής του τομέα των υπηρεσιών στο συνολικό ΑΕΠ. Μεγαλύτερο δυναμισμό επέδειξαν οι κλάδοι των μηχανών – συσκευών, ηλεκτρικών και μη, και της βασικής μεταλλουργίας, σημειώνοντας αύξηση 12,7 %, 11,1 % και 10,2 % αντίστοιχα.

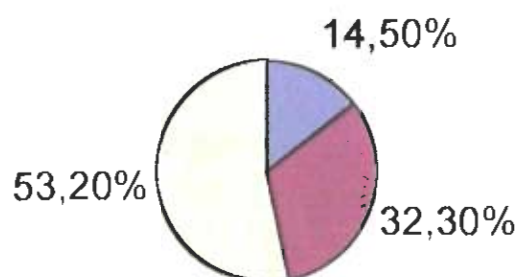
Ανοδικά κινήθηκε η δραστηριότητα τόσο του πρωτογενούς όσο και του δευτερογενούς τομέα της οικονομίας κατά την διάρκεια του 1998. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ και του ΥΠΕΘΟ, η αύξηση του ΑΕΠ του δευτερογενούς τομέα ανήλθε σε 5,8 %, οφειλόμενη στην αύξηση του προϊόντος της μεταποίησης, αλλά και στους υψηλούς ρυθμούς ανόδου της παραγωγής στις κατασκευές.

Το 1999 ο πρωτογενής όσο και ο δευτερογενής τομέας κινήθηκαν ανοδικά αν και με επιβραδυνόμενους ρυθμούς κατά 1 % περίπου. Το προϊόν του τομέα υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 3,5 % ως αποτέλεσμα της έντονης δραστηριότητας κυρίως στις τηλεπικοινωνίες, των χρηματοπιστωτικό τομέα και τον τουρισμό.

Αυξητικά κινήθηκαν ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας (1,5%) το 2000. Μεγαλύτερος ρυθμός παρατηρήθηκε στο δευτερογενή τομέα ο οποίος προερχόταν από την αύξηση της μεταποιητικής παραγωγής και την ανάκαμψη της εξορυκτικής δραστηριότητας. Η συμβολή στο ΑΕΠ του τομέα των υπηρεσιών συνέχισε να είναι θετική και το 2000 κατά 3,1 % ως αποτέλεσμα έντονης δραστηριότητας κυρίως στις μεταφορές, στο εμπόριο, στις επικοινωνίες και τον τουρισμό.

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ
14,5%	32,3%	53,2%

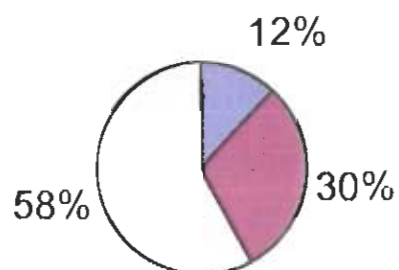
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΔΕΠ ΚΑΤΑ ΤΟ 1980

■ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ■ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ □ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ
12	30	58

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΔΕΠ ΚΑΤΑ ΤΟ 1990

■ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ■ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ □ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

2.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Το ισοζύγιο των διεθνών πληρωμών ή απλά ισοζύγιο πληρωμών, περιλαμβάνει όλες τις οικονομικές συναλλαγές ανάμεσα στους κατοίκους μιας χώρας και τους κατοίκους των άλλων χωρών στη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, συνήθως ενός έτους.

Με τον όρο κάτοικοι μιας χώρας θεωρούνται όχι μόνο οι υπήκοοί της, αλλά όλα τα ημεδαπά ή αλλοδαπά φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν το κέντρο της οικονομικής τους δραστηριότητας μέσα στα όρια της επικράτειας.

Από λογιστική άποψη το ισοζύγιο πληρωμών είναι ένας λογαριασμός στον οποίο καταχωρίζονται όλες οι διεθνείς οικονομικές συναλλαγές μιας χώρας ως κονδύλια χρεώσεων ή ως κονδύλια πιστώσεων.

Κάθε συναλλαγή, που δημιουργεί υποχρέωση πληρωμής προς τις άλλες χώρες, στο ισοζύγιο πληρωμών εμφανίζεται ως χρέωση.

Κάθε συναλλαγή, που δημιουργεί απαίτηση πληρωμής, από τις άλλες χώρες στο ισοζύγιο πληρωμών εμφανίζεται ως πίστωση.

Βέβαια από λογιστικής πλευράς το ισοζύγιο πληρωμών να είναι πάντα ισοσκελισμένο, δηλαδή το σύνολο των χρεώσεων θα ισούται με το σύνολο των πιστώσεων. Πράγματι μια χώρα όπως και ένα άτομο δεν μπορεί να πληρώνει περισσότερο από ό,τι εισπράττει στη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Μία χώρα λοιπόν όπου οι πληρωμές της είναι μεγαλύτερες των εισπράξεων θα πρέπει ή να μειώσει τα συναλλαγματικά της αποθέματα (να καταφύγει δηλαδή σε παλιές της αποταμιεύσεις) ή να δανεισθεί από το εξωτερικό.

Η έννοια λοιπόν του ελλείμματος ή πλεονάσματος στο Ισοζύγιο πληρωμών είναι έννοια οικονομική και όχι λογιστική, γιατί από λογιστική άποψη έχουμε πάντοτε ισοροπία.

Η κατάσταση λοιπόν ανισοροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών εξηγείται με τη διάκριση ανάμεσα στις συναλλαγές που είναι αυτόνομες και στις συναλλαγές που έχουν εξισωτικό χαρακτήρα.

Αυτόνομες είναι οι συναλλαγές που δεν εξαρτώνται από την κατάσταση του ισοζυγίου, όπως είναι όλες οι συναλλαγές του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ορισμένες όμως από τις συναλλαγές του ισοζυγίου κίνησης κεφαλαίων έχουν εξισωτικό χαρακτήρα, γιατί γίνονται ακριβώς για να εξισώσουν τις χρεώσεις με τις πιστώσεις. Με άλλα λόγια το έλλειμμα ή το πλεόνασμα είναι η διαφορά ανάμεσα στις αυτόνομες εισπράξεις και στις αυτόνομες πληρωμές.

Σημειώνουμε ότι δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς τον χαρακτηρισμό ορισμένων κονδυλίων του λογαριασμού κεφαλαίων ως εξισωτικών ή όχι, και επομένως δεν υπάρχει

ομοφωνία ως προς το ύψος του ελλείμματος ή πλεονάσματος.

2.2 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Οι οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων ετών, έχουν δείξει ότι το ισοζύγιο πληρωμών είναι βασικός περιοριστικός παράγοντας στην άσκηση οικονομικής πολιτικής.

Μετά τη δεύτερη ενεργειακή κρίση, του 1979, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε απότομα -περίπου διπλασιάστηκε- και διατηρήθηκε σταθερά σε υψηλά επίπεδα.

Συνέπεια των εξελίξεων αυτών ήταν η σημαντική μείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων κατά 1.910 εκατ. \$, στην περίοδο 1979-1981 και παράλληλα η απότομη αύξηση του εξωτερικού χρέους. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκεντρώνει η Τράπεζα της Ελλάδος, το εξωτερικό χρέος της χώρας αυξήθηκε από 4.489 εκατ. \$ στο τέλος του 1978, σε 14.775 εκατ \$, στο τέλος του 1985 και σε 34,2 δις δολ. στο τέλος του 1995.

Η αύξηση αυτή του εξωτερικού χρέους σε συνδυασμό με τα σχετικά υψηλά επιτόκια, στο εξωτερικό, οδήγησε σε βαθμιαία αύξηση της δαπάνης για χρεολύσια και τόκους, ως ποσοστό των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σε 21 % το 1985. Παρά την αύξηση αυτή, η σχέση των τοκοχρεολυσίων προς συναλλαγματικές εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών εξακολούθησε να είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη σχέση σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες. Τούτο οφείλεται εν μέρει στην καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων που εξαιτίας της προέλευσής τους, δεν συνιστά δανειακή επιβάρυνση της χώρας.

Για το 1985 όπως και για τα έτη 1989 και 1992 υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι έκτακτοι εξωοικονομικοί παράγοντες, συγκεκριμένα οι προσδοκίες για υποτίμηση της δραχμής που επικράτησαν φαίνεται ότι οδήγησαν σε επίσπευση εισαγωγών, καθυστέρηση της εισαγωγής συναλλάγματος από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, όπως και σε φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό. Και αν όμως απομακρυνθεί η επίδραση των εξωγενών αυτών παραγόντων, είναι γεγονός ότι δεν έχει γίνει πρόοδος προς την κατανάλωση της αναγκαίας προσαρμογής του ισοζυγίου πληρωμών μετά τον κλονισμό που υπέστη από τη δεύτερη ενεργειακή κρίση του 1979. Αντίθετα με την πάροδο του χρόνου η συσσώρευση εξωτερικού χρέους έχει οδηγήσει σε βαθμιαία χειροτέρευση της εξωτερικής οικονομικής θέσης της χώρας. Αναμφισβήτητα, τόσο οι εσωτερικοί παράγοντες όσο και οι μεταβολές στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον που σημειώθηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, μετά την πρώτη ενεργειακή κρίση του 1973, βρίσκονται πίσω από τη χειροτέρευση του ισοζυγίου πληρωμών.

Η μακροοικονομική πολιτική που ασκήθηκε εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών. Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1970, δηλαδή σε περίοδο που στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ γίνονταν προσπάθειες για την προσαρμογή των οικονομικών τους στις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν μετά την πρώτη ενεργειακή κρίση, στην Ελλάδα ασκήθηκε, επεκτατική μακροοικονομική πολιτική και αγνοήθηκε η ανάγκη για την εφαρμογή διαρθρωτικής πολιτικής.

Το αποτέλεσμα ήταν η ανεπαρκής προσαρμογή της Ελληνικής οικονομίας και η συσσώρευση στο οικονομικό σύστημα πληθωριστικών πιέσεων, γεγονός που εξηγεί σε μεγάλο βαθμό γιατί ο κλονισμός της Ελληνικής οικονομίας ήταν εντονότερος μετά την εκδήλωση της δεύτερης κρίσης του 1979.

Αλλά και από το 1979 δεν εφαρμόστηκε με συνέπεια, πολιτική για σταθεροποίηση και την προσαρμογή της οικονομίας στις νέες συνθήκες, έως και τα μέσα του 1985 αλλά και μετά τη μεγάλη εκλογική περίοδο του 1990.

Ιδιαίτερα στο 1981 αυξήθηκε υπέρμετρα επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, που εκδηλώθηκε σε αύξηση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα ως ποσοστού του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, από 8,4% το 1980 σε 14,8% το 1981. Παράλληλα, η νομισματική πολιτική, αντί να συμβάλλει στην ανάσχεση της πληθωριστικής διαδικασίας, την τροφοδοτούσε.

Ακολούθησε η εφαρμογή στις αρχές του 1982 εισοδηματικής πολιτικής που οδήγησε σε μεγάλη αύξηση των μισθών και ημερομισθίων και σε ιδιαίτερα μεγάλη επιβάρυνση του κόστους παραγωγής.

Από την άνοιξη του - 1982, με την κατάθεση του κρατικού προϋπολογισμού, άρχισαν να γίνονται προσαρμογές στην δημοσιονομική και τη νομισματική πολιτική, ενώ στο 1983, αποφασίστηκε ανάλογη προσαρμογή και στην εισοδηματική πολιτική. Τα αποτελέσματα των προσαρμογών αυτών στην μακροοικονομική πολιτική ήταν θετικά, ανεπαρκή όμως αν ληφθεί υπόψη το μέγεθος των οικονομικών ανισορροπιών. Από τις αρχές του 1984, πριν ακόμη παγωθεί μεταστροφή στις τάσεις που επικρατούσαν στην Ελληνική οικονομία, δόθηκε πάλι επεκτατική κατεύθυνση στη μακροοικονομική πολιτική κατά κύριο λόγο στη δημοσιονομική και κατ' επέκταση στη νομισματική. Αποτέλεσμα ήταν η εκ νέου απότομή αύξηση της σχέσης, των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και οι υψηλοί ρυθμοί αύξησης των νομισματικών και πιστωτικών μεγεθών, η ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων και προσδοκιών που συντήρησαν τον πληθωρισμό σε υψηλά επίπεδα και τελικά η περαιτέρω εξασθένηση της θέσης του ισοζυγίου πληρωμών.

Η οικονομική όμως πολιτική που ασκήθηκε είχε και από άλλες απόψεις δυσμενείς επιδράσεις που εκδηλώνονται άμεσα ή έμμεσα και στο ισοζύγιο πληρωμών.

Σε περιόδους που η αύξηση του κόστους και των τιμών δεν αντισταθμίζονταν από ανάλογη προσαρμογή, της συναλλαγματικής ισοτιμίας, που δυσχεραίνονταν οι εξαγωγές, ενθαρρύνονταν οι εισαγωγές και αποθαρρύνονταν η εγχώρια παραγωγή και οι επενδύσεις.

Από το άλλο όμως μέρος, η προσπάθεια να στηριχτεί η ανταγωνιστικότητα στην άσκηση, ελαστικής συναλλαγματικής πολιτικής έχει το μειονέκτημα ότι τροφοδοτεί την πληθωριστική διαδικασία και τις πληθωριστικές προσδοκίες. Τούτο επισημαίνει τους περιορισμούς της συναλλαγματικής πολιτικής, η οποία δεν μπορεί να αποτελέσει υποκατάστατο της πολιτικής για την αντιμετώπιση των πρωτογενών αιτίων της αύξησης του κόστους και του πληθωρισμού. Ακόμη η υποτίμηση του νομίσματος επειδή ακριβώς τροφοδοτεί την πληθωριστική διαδικασία και ενισχύει τις πληθωριστικές προσδοκίες, μπορεί να οδηγήσει σε φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό, ιδίως αν δεν ασκείται ελαστική πολιτική επιτοκίων η οποία θα επέτρεπε τη διαμόρφωσή τους, σε σχέση με τα επιτόκια του εξωτε-

ρικού, σε επίπεδα που να αντισταθμίζονται οι προσδοκίες της αγοράς για υποτίμηση του νομίσματος. Είναι σφάλμα να αγνοείται ότι η Ελληνική οικονομία είναι περισσότερο ανοικτή από ότι ίσως προκύπτει με βάση τα σχετικά μεγέθη του εξωτερικού του εμπορίου.

Τούτο σημαίνει ότι η χώρα δεν μπορεί να ασκεί ανεξάρτητη νομισματική πολιτική, ιδίως όσον αφορά τα επιτόκια και να επιδιώκει τη στήριξη της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών μέσω συναλλαγματικών περιορισμών και ελέγχων που η εμπειρία, Ελληνική και διεθνής έχει δείξει ότι δεν μπορούν να είναι στην πράξη αποτελεσματικοί. Η διαπίστωση αυτή ισχύει περισσότερο για την Ελλάδα, αν ληφθεί υπόψη η μεγάλη εξάρτηση της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών της από άυλους συναλλαγματικούς πόρους και από την εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων.

Οι εξελίξεις, στο ισοζύγιο πληρωμών στα τελευταία χρόνια πρέπει να ερμηνευτούν κάτω από το πρίσμα της μακροχρόνιας απώλειας ανταγωνιστικότητας, των Ελληνικών προϊόντων. Με βάση τις διακυμάνσεις του πραγματικού κόστους εργασίας (δηλαδή μετά από διόρθωση για τις μεταβολές, των συναλλαγματικών ισοτιμιών), προκύπτει σημαντική μείωση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών προϊόντων μεταξύ 1980 και 1984, κατά 30,6% σε σχέση με τους 15 σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους και κατά 38,4% σε σχέση με τις χώρες της Ε.Ε. Η εικόνα εμφανίζεται ευνοϊκότερη, αν γίνουν εκτιμήσεις με βάση δείκτες τιμών. Σημειώνεται όμως ότι ο δείκτης ανταγωνιστικότητας με βάση το κόστος εργασίας αποτελεί τον ασφαλέστερο δείκτη των μακροχρόνιων πληθωριστικών τάσεων. Η υποτίμηση της δραχμής κατά 15% στις 11 Οκτωβρίου 1985, σε συνδυασμό με τη διολίσθησή της στην περίοδο που προηγήθηκε, αποκατέστησε σε σημαντικό βαθμό την απώλεια ανταγωνιστικότητας, των Ελληνικών προϊόντων. Κεντρική πάντως επιδίωξη πρέπει να είναι η αντιμετώπιση των πρωτογενών αιτιών του πληθωρισμού.

Εξάλλου, το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών αντανακλά σε μεγάλο βαθμό διαρθρωτικές αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας, που είναι βασικά απόρροια της μορφής οικονομικής ανάπτυξης και της αναπτυξιακής πολιτικής που ακολουθήθηκε στην μεταπολεμική περίοδο.

Η πολιτική υπέρμετρης προστασίας και επιδότησης επέτρεπε τη βιομηχανική ανάπτυξη, όσο η εσωτερική και εξωτερική ζήτηση αυξάνονταν με υψηλούς ρυθμούς, χωρίς όμως παράλληλα να προωθούνται οι προσαρμογές στη βιομηχανική δομή της χώρας που υπαγορεύονταν από τις μεταβαλλόμενες εσωτερικές και διεθνείς οικονομικές συνθήκες. Ιδιαίτερα ήταν περιορισμένη και ανεπαρκής η προσαρμογή της Ελληνικής οικονομίας, κατά κύριο λόγο, του μεταποιητικού τομέα, στις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν στη δεκαετία του '70. Συνέπεια ήταν η διατήρηση αν όχι η διερεύνηση, του τεχνολογικού χάσματος, η ανορθολογική οργάνωση και ο χαμηλός βαθμός εξειδίκευσης της παραγωγής, η εμμονή στην παραγωγή προϊόντων που αντιμετωπίζουν, φθίνουσα ζήτηση και οξύ ανταγωνισμό, οι απαρχαιωμένες μέθοδοι διοίκησης των επιχειρήσεων και εμπορίας των προϊόντων κ.ο.κ. Το βασικό μειονέκτημα της πολιτικής που ασκήθηκε είναι ότι τελικά δεν δημιούργησε τον κατάλληλο για τις σημερινές συνθήκες τύπο επιχειρηματία.. Τούτο εξηγεί και την έλλειψη δυναμισμού του ιδιωτικού τομέα, που εκδηλώνεται στην αδυναμία του, να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες και δυνατότητες που παρέχονται. Εξηγεί ακόμη, τη

συγκέντρωση των προσπαθειών του επιχειρηματικού κόσμου στη διατήρηση ή και την επέκταση της προστασίας και των επιδοτήσεων και μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, που προέβλεπε η συμφωνία για την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε., αντί να επιδιώκεται η άρση εμποδίων στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών, όπως και η αποτελεσματικότερη οργάνωση της παραγωγής, με αντικειμενικό σκοπό τη μείωση του κόστους και την προσαρμογή της προσφοράς στις απαιτήσεις της ζήτησης.

Αλλά και από την πλευρά των κρατικών φορέων εξακολουθεί να παρατηρείται σε κάποιο βαθμό προσήλωση σε πολιτικές και παρεμβάσεις που τελικά στηρίζουν και συντηρούν την οικονομική δομή που υπάρχει, μολονότι έχει πάψει, από βασικές απόψεις, να είναι, βιώσιμη χωρίς σημαντικές προσαρμογές.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των προβληματικών επιχειρήσεων που εξακολουθούσαν να απορροφούν σημαντικούς πόρους και να επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική θέση των τραπεζών, παρά το γεγονός ότι απόφαση της κυβέρνησης είναι να προχωρήσει στην εξυγίανση, όσων από τις επιχειρήσεις αυτές μπορούν να γίνουν βιώσιμες και να πάψει να στηρίζει εκείνες που δεν συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις να λειτουργήσουν αποδοτικά, απόφαση που πραγματοποιήθηκε τη διετία 1991-1993.

Τέλος, το ισοζύγιο πληρωμών, εξαιτίας της μεγάλης εξάρτησης της ισορροπίας του από άδηλους πόρους και εισροές ιδιωτικών κεφαλαίων, είναι ιδιαίτερα ευπαθές στις δυσμενείς εξελίξεις στη διεθνή οικονομία. Η οικονομική ύφεση, που εκδηλώθηκε μετά τη δεύτερη ενεργειακή κρίση και η βραδεία ανάκαμψη που την ακολούθησε στις χώρες του ΟΟΣΑ, ιδιαίτερα στις ευρωπαϊκές, η ναυτιλιακή κρίση που συνεχίζεται, τα υψηλά επιτόκια στο εξωτερικό και η ανατίμηση, του δολαρίου στη περίοδο από το 1981 μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 1985, καθώς και το 1993 σε συνδυασμό με τη μείωση των συναλλαγματικών διαθέσιμων και την αύξηση του εξωτερικού χρέους της χώρας και τέλος οι δυσχέρειες που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν οι Ελληνικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις στις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής εξηγούν κατά μεγάλο ποσοστό την μείωση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών, έως το 1985 παρότι μετά το 1985 σημείωσε σημαντική αύξηση. Οι οικονομικές εξελίξεις στο εξωτερικό είχαν επίσης αρνητικές επιπτώσεις και στην καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων.

Οι πιο πάνω δυσμενείς διεθνείς οικονομικές εξελίξεις είναι η βασική αιτία της κάμψης στα τελευταία χρόνια ως το 1985 των άδηλων συναλλαγματικών πόρων και της εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων. Σε κάποιο βαθμό, σημαντικά όμως μικρότερο, η κάμψη πρέπει να αποδοθεί σε εσωτερικά αίτια. Τούτο ισχύει για τις εισπράξεις από τον τουρισμό, που παρά την αυξητική εξέλιξη που σημείωσαν στα έτη 1984 και 1985, εξακολούθησαν να υπολείπονται το 1985 κατά 453 εκατ. \$ του επιπέδου που έφτασαν το 1981. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στη χαμηλή ποιοτική στάθμη, των τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρει η χώρα, γεγονός που αντανακλάται στο ότι η εξέλιξη των εισπράξεων δεν είναι ανάλογη, με την αύξηση των αριθμών των τουριστών.

Στη συνέχεια όμως υπήρξε αλλαγή στη ροή τουριστικού συναλλάγματος προς τη χώρα μας. Το 1987 υπήρξε αύξηση της τάξεως του 23,7% και οι εισπράξεις από αυτή την κατηγορία έφτασαν τα 2.268,1 εκατ. δολάρια. Η πορεία αυτή συνεχίστηκε και το 1988 με 5,6% αύξηση των εισπράξεων και 2.396,0 εκατ. δολάρια συνολικές εισπράξεις από τον τουρισμό. Μεγάλη άνοδος σημειώθηκε το έτος 1992 με ποσοστό που έφτασε το

27,3% και σύνολο εισπράξεων 3.268,4 εκατ. δολάρια. Η ανοδική πορεία συνεχίστηκε μέχρι και το 1995 όπου είχαμε συνολικές εισπράξεις από ταξιδιωτικό συνάλλαγμα 4.135,8 εκατ. δολάρια. Η ανοδική αυτή πορεία πρέπει να αποδοθεί στην διάρθρωση των αδυναμιών που υπήρχαν στις τουριστικές υπηρεσίες που παρέχονταν στην Ελλάδα. Έτσι βελτιώθηκε η ποιοτική στάθμη των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών και σε συνδυασμό με σωστή πολιτική στις παρεχόμενες τιμές επιτεύχθηκε η πορεία αυτή των εισπράξεων. Πρέπει όμως, να επισημάνουμε ότι υπήρξαν και εξωτερικοί παράγοντες που επέδρασαν σε αυτή την πορεία. Παράγοντες όπως, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου στις χώρες από όπου προέρχεται το τουριστικό ρεύμα της χώρας μας, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι ανταγωνίστριες χώρες, προς την Ελλάδα, στον τουρισμό, τη συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής προς τα κυριότερα νομίσματα, κλπ.

Περαιτέρω όμως, η επεκτατική μακροοικονομική πολιτική που ασκήθηκε, ο υψηλός πληθωρισμός και οι έντονες πληθωριστικές προσδοκίες που μόνο πρόσφατα αντιμετωπίστηκαν, όπως και σε ορισμένες περιόδους οι προσδοκίες για υποτίμηση της δραχμής, σε συνδυασμό με την πολιτική χαμηλών επιτοκίων που και αυτή αναθεωρήθηκε τη δεκαετία που διανύουμε, πρέπει να έχουν οδηγήσει σε φυγή κεφαλαίων, που αντανακλάται σε όλα τα βασικά μεγέθη του ισοζυγίου πληρωμών, σε μεγαλύτερο όμως βαθμό στις άδηλες συναλλαγματικές εισπράξεις και στην εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων.

Η ανάγκη να, αμβλυνθούν οι περιορισμοί που δημιουργεί το ισοζύγιο πληρωμών στις Επιλογές και στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής επιβάλλει τη γρήγορη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, που κάτω από τις σημερινές συνθήκες, μπορεί να επιτευχθεί μέσω του περιορισμού των δημοσίων ελλειμμάτων και του ελέγχου των εισοδημάτων, της ζήτησης και του κόστους.

Παράλληλα, έχουν βασική σημασία η ορθολογική οργάνωση της παραγωγής για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του διαθέσιμου παραγωγικού δυναμικού και η βελτίωση της παραγωγικότητας.

Μεσομακροπρόθεσμα όμως, η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την είσοδο σε τροχιά αυτοδύναμης ανάπτυξης χωρίς τον κίνδυνο να αναζωπυρωθεί ο πληθωρισμός ή να αντιμετωπισθούν δυσχέρειες στο ισοζύγιο πληρωμών, απαιτεί την προώθηση σημαντικών προσαρμογών στη δομή της οικονομίας.

Τούτο σημαίνει ότι η πολιτική για την οικονομική σταθεροποίηση είναι αναγκαίο να συνδυαστεί με κατάλληλη διαρθρωτική πολιτική, που θα προωθήσει τις απαιτούμενες αλλαγές στην οικονομική δομή της χώρας και θα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και σε μόνιμη βάση, το πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών.

Κάτω από τις σημερινές εσωτερικές και διεθνείς συνθήκες, η στήριξη της οικονομικής ανόδου, προϋποθέτει ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού, της Ελληνικής οικονομίας και ουσιαστική, σε μόνιμη βάση, βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης των Ελληνικών προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού, κατά κύριο λόγο στις αγορές της Ε.Ε., χωρίς επιδότηση ή άλλες ενισχύσεις που είναι άλλωστε ασυμβίβαστες με τους κοινοτικούς κανονισμούς.

Μετά όμως από αυτά πρέπει να επισημανθούν τα σταθεροποιητικά προγράμματα που εφαρμόστηκαν τα έτη 1985, 1991 και τελευταίο αυτό του 1994 και είχαν σαν στόχο την επίτευξη της νομισματικής ένωσης της Ε.Ε. με τη συμμετοχή της Ελλάδας. Μέσα

στα χρόνια που εφαρμόστηκαν αυτά τα προγράμματα σύγκλισης, όπως έχουν ονομαστεί, έχουν συμβεί αρκετές βελτιώσεις στους δείκτες της οικονομίας. Με σημαντικότερα επιτεύγματα την άνοδο του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών από το 1985 και έπειτα, την αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και φυσικά την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού στα χαμηλότερα επίπεδα της τελευταίας εικοσαετίας.

Επισημαίνεται ότι, αν αποδεικνυόταν αδύνατη η ανάπτυξη των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην απαιτούμενη έκταση, η μόνη επιλογή που θα απέμενε σε μία μικρή και ανοικτή οικονομία, όπως είναι η Ελληνική, θα ήταν η διατήρηση της εξωτερικής ισορροπίας μέσω της εφαρμογής περιοριστικής πολιτικής για τη συμπίεση των εισοδημάτων και της ζήτησης.

Δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις για τη στήριξη της οικονομικής ανόδου και την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου σε μονιμότερη βάση εκτός από την αναγκαία προσαρμογή στην οικονομική δομή, της χώρας και την ενίσχυση του εξαγωγικού προσανατολισμού.

2.3 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Για να καταλάβουμε τη σημασία που έχουν οι άδηλοι πόροι για την Ελληνική οικονομία, θα χρειαστεί να δούμε συνοπτικά και την εξέλιξη που είχε το ισοζύγιο πληρωμών της Ελλάδος κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια. και κυρίως στις κρισιμότερες καμπές του, όπου παρουσίασε μεγάλη αυξομείωση στο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών καθώς και τις μεγάλες αυξομειώσεις στο ισοζύγιο των αδήλων συναλλαγών.

Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή, το ισοζύγιο πληρωμών αποτελείται από επιμέρους ισοζύγια, κυριότερα των οποίων είναι: το εμπορικό ισοζύγιο, το ισοζύγιο αδήλων συναλλαγών και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Ο ρόλος του ισοζυγίου των αδήλων συναλλαγών, είναι να καλύπτει το έλλειμμα που παρουσιάζει το εμπορικό ισοζύγιο, όπως θα αναλύσουμε στη συνέχεια. Στη συνέχεια, θα δούμε συνοπτικά πως εξελίχθηκε το ισοζύγιο πληρωμών και πως επηρεάστηκε από τις διάφορες οικονομικές πολιτικές που ασκήθηκαν στη χώρα μας από το 1979 έως 2000.

Πρέπει να σημειώσουμε όσον αφορά τις εξαγωγές, ότι η ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών προϊόντων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εφαρμογή εύκαμπτης πολιτικής όσο αφορά τη συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής. Ακόμα να σημειώσουμε την επιβάρυνση που προκαλεί στο Ελληνικό ισοζύγιο πληρωμών η άνοδος των επιτοκίων στις ξένες χρηματαγορές, η οποία άγγιξε τα 100-150 εκατ. δολάρια για το 1979, για την πληρωμή τόκων στο εξωτερικό.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε και το 1980 (17,8%) και έφτασε τα 2.217 εκατ. Δολάρια, 5,3% ως ποσοστό του ΑΕΠ. Η αύξηση αυτή οφείλεται αποκλειστικά στη μεγάλη, για δεύτερο κατά σειρά έτος, άνοδο της δαπάνης για εισαγωγές καυσίμων λόγω της αύξησης των τιμών τους. Αντίθετα η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της εσωτερικής οικονομικής δραστηριότητας και κατά δεύτερο λόγο, η ρευστοποίηση αποθεμάτων που φαίνεται ότι είχαν συσσωρευτεί το 1979 επέδρασαν ευ-

νοϊκά στη διαμόρφωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών γιατί περιόρισαν τις ανάγκες της οικονομίας σε εισαγόμενα αγαθά. Συγχρόνως όμως παρατηρήθηκε επιβράδυνση του ρυθμού αυξήσεως των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών όσο και από άδηλους πόρους. (αύξηση 1980: 6,9%, 1979 26,9%). Επισημαίνεται ότι επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των αδήλων εισπράξεων παρατηρήθηκε σε όλα τα επιμέρους κονδύλια. Τέλος η εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων κάλυψε το 78% του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών.

Και κατά το 1981 το έλλειμμα του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε (κατά 8,6%) και έφτασε τα 2.408 εκατ. Δολάρια έναντι 2.216 εκατ. δολάρια το 1980. Αυτό ήταν συνέπεια της υποτονικότητας της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, της ανόδου του δολαρίου, της χαλαρότητας στην αγορά πετρελαίου και τέλος της μεγάλης αύξησης των επιτοκίων στις διεθνείς χρηματαγορές.

Η διεύρυνση του ελλείμματος οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου των αδήλων συναλλαγών, ενώ το εμπορικό έλλειμμα σημείωσε μικρή μείωση (1, 7%). Η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων μειώθηκε σημαντικά και χρηματοδότησε μόνο το 50% του ελλείμματος από τρέχουσες συναλλαγές σε σχέση με το 1980 που είχε χρηματοδοτήσει το 78%. Το τελικό έλλειμμα καλύφθηκε από εξωτερικό δανεισμό και από τα συναλλαγματικά διαθέσιμα.

Η χαλαρότητα που επικράτησε στην Ελληνική και τη διεθνή οικονομική δραστηριότητα το 1982, σε συνδυασμό με την άνοδο της τιμής του δολαρίου, αντανακλάται στη διαμόρφωση των μεγεθών του ισοζυγίου πληρωμών της χώρας, τα οποία παρουσίασαν πτωτικές τάσεις το 1982. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε κατά 536 εκατ. δολάρια και έφτασε τα 1.885 εκατ. δολάρια. Η βελτίωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών οφείλεται στη μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 770 εκατ. δολάρια, η οποία υπεραντιστάθμισε την κάμψη του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών (-234 εκατ. δολάρια). Η σημαντική βελτίωση του εμπορικού ελλείμματος προήλθε αποκλειστικά από το ισοζύγιο των καυσίμων. Οι δυσμενείς συνθήκες της διεθνούς οικονομίας έγιναν ιδιαίτερα αισθητές στις άδηλες εισπράξεις, όλα τα κονδύλια των οποίων σημείωσαν σημαντικές μειώσεις, με μοναδική εξαίρεση τις καθαρές μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ.

Αυτές οι δυσμενείς συνθήκες επέδρασαν έντονα στην εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων, η οποία μειώθηκε από 1.346 εκατ. δολάρια το 1981 σε 812 εκατ. δολάρια το 1982, καλύπτοντας μόνο το 36% του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών.

Η στασιμότητα στο έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών το 1983 (1.876 εκατ. δολάρια έναντι 1.885 εκατ. δολάρια το 1982) ήταν το τελικό αποτέλεσμα της κάμψης των αδήλων εισπράξεων, που οδήγησε σε μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου αδήλων συναλλαγών κατά 532 εκατ. δολάρια, η οποία όμως αντισταθμίστηκε από αντίστοιχη περίπου κάμψη του εμπορικού ελλείμματος (541 εκατ. δολάρια). Αξίζει να σημειωθεί ότι η μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου προήλθε κατά τα δύο τρίτα περίπου από το ισοζύγιο αγαθών εκτός από τα καύσιμα. Η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου αποδίδεται σε σημαντικό βαθμό στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας, δεδομένου ότι η εσωτερική και η εξωτερική ζήτηση διαμορφώθηκαν στα ίδια περίπου επίπεδα του 1982. Οι ευνοϊκές επιδράσεις από την ανάκαμψη της διεθνούς

οικονομίας στις άδηλες εισπράξεις δεν έγιναν αισθητές το 1983 για διάφορους λόγους. Κατά πρώτο λόγο, η ανάκαμψη δεν ήταν τέτοιας έκτασης ώστε να αυξηθεί το διεθνές εμπόριο σε βαθμό που θα μπορούσε να απασχολήσει σημαντικό μέρος από το αργό δυναμικό της παγκόσμιας εμπορικής ναυτιλίας. Ακόμη τα προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών που είχαν ορισμένες σημαντικές για τον Ελληνικό τουρισμό χώρες (Γαλλία, Γιουγκοσλαβία) τις οδήγησαν σε περιοριστικά μέτρα που υπεραντιστάθμισαν τις ευνοϊκές εξελίξεις του τουρισμού από άλλες χώρες. Αρνητική επίδραση στις άδηλες εισπράξεις και ειδικά στα μεταναστευτικά εμβάσματα είχε η υποτίμηση του μάρκου της Δ. Γερμανίας σε σχέση με το δολάριο. Τέλος, ύστερα από συνεχή μείωση τα δύο τελευταία χρόνια, η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων σημείωσε σημαντική αύξηση και κάλυψε σχεδόν το μισό του ελλείμματος ενώ το 1982 είχε καλύψει μόνο το 36%.

Στη διάρκεια της πενταετίας 1984-1988 αφού το ισοζύγιο αδήλων συναλλαγών συνεχίζει την φθίνουσα πορεία για τα δύο πρώτα χρόνια, μετά το 1985 αρχίζει να έχει ανοδική πορεία (το πλεόνασμά του), η οποία συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας.

Στον αντίποδα τώρα, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου έχει και αυτό ανοδική πορεία. Έτσι το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών αυξάνεται τα δύο πρώτα έτη, αλλά στη συνέχεια μειώνεται σταδιακά, με αποτέλεσμα το 1988 να σημειωθεί το μικρότερο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών για την δεκαπενταετία 1974-1988. Ας τα δούμε τώρα αναλυτικότερα:

Το 1984 η αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών ήταν αποκλειστικά αποτέλεσμα της μείωσης του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών κατά 8,90/0 ή 313 εκατ. δολάρια, αφού το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου παρέμεινε περίπου αμετάβλητο. Το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών έφτασε τα 2.182 εκατ. δολάρια και καλύφθηκε κατά 40% από την καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων. Πρέπει να σημειώσουμε ότι στην μείωση του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών συνέβαλαν σημαντικά, η άνοδος του δολαρίου και τα υψηλά επιτόκια του εξωτερικού:

Το ισοζύγιο πληρωμών παρουσίασε το 1985 σοβαρή επιδείνωση. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε κατά 53,8% και έφτασε το 10% του ΑΕΠ από 6,4% το 1984. Η διεύρυνση του ελλείμματος ήταν αποτέλεσμα της αύξησης κατά 17,1 % του εμπορικού ελλείμματος και της μείωσης κατά 7,1% του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών. Ένα μέρος της διεύρυνσης του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών το 1985 μπορεί να αποδοθεί σε έκτακτους παράγοντες, όπως η μείωση της παραγωγής ορισμένων αγροτικών προϊόντων, που αύξησαν τη συναλλαγματική δαπάνη για εισαγωγές ή μείωσαν τις εισπράξεις από εξαγωγές και τα γεγονότα στη Μέση Ανατολή, που επηρέασαν τις εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος. Σημαντικό ρόλο φαίνεται ότι έπαιξε και το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του έτους οι προσδοκίες για υποτίμηση της δραχμής έγιναν εντονότερες και εξέθρεψαν κερδοσκοπικές τάσεις που εκδηλώθηκαν στην επίσπευση εισαγωγών και τη δημιουργία αποθεμάτων. Η ευνοϊκή επίδραση της υποτίμησης της δραχμής δεν ήταν δυνατό να εμφανιστεί μέσα στο έτος, λόγω των γνωστών χρονικών υστερήσεων στις επιδράσεις της στην επιχειρηματική συμπεριφορά και τα πραγματικά μεγέθη της οικονομίας.

ΕΞΕΛΙΞΗ ΙΣΟΖΥΓΙΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (Σε εκατ. Δολ.)

ΕΤΟΣ	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ	ΠΛΕΟΝ. ΑΔΗΛΩΝ	ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΡΕΧ/ΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ	ΚΙΝΗΣΗ ΚΕΦ/ΩΝ
1979	-6.177,8	3.900,8	-2.277,0	1.685,6
1980	-6.809,5	4.592,6	-2.216,9	1.657,3
1981	-6.696,6	4.288,9	-2.407,7	1.194,3
1982	-5.926,9	4.041,8	-1.885,1	675,5
1983	-5.385,9	3.510	-1.875,9	906,8
1984	-5.379	3.197	-2.182	874
1985	-6.267,9	2.992,2	-3275,7	808,7
1986	-5.586,8	3.882,9	-1.703,9	795,7
1987	-6.942,5	5.646,9	-1.295,6	1.524,6
1988	-7.631,1	6.674,0	-957,1	1.828,1
1989	-9.120,3	6.547,2	-2573,1	1.724,4
1990	-12.327,7	8.766	-3.561,7	2.686,3
1991	-12.307,5	10.787,1	-1.520,4	2.513,8
1992	-136.893,2	11.811,9	-2.081,3	2.655,5
1993	-12.581,2	11.864,9	-716,3	1.625,9
1994	-13.522,8	13.396,2	-126,6	3.785,4
1995	-17.145,8	14.295,4	-2.850,4	2.341,7
1996	-18.365,6	13.826,4	-4.539,2	8.657,4
1997	-4.722,6		-1.359,8	
1998	-4.937,2		-1.144,3	
1999	-5.507,2		-1.570,0	
2000	-7.382,9		-2.820,1	

Το ισοζύγιο πληρωμών παρουσίασε σημαντική βελτίωση το 1986. Το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών περιορίστηκε στα 1.704 εκατ. δολάρια από 3.276 εκατ. δολάρια το 1985, ή στο 4,3% του ΑΕΠ από 9,8% το 1985.

Η εξέλιξη αυτή ήταν αποτέλεσμα της μείωσης κατά 10,9% του εμπορικού ελλείμματος και της αύξησης κατά 29,8% του πλεονάσματος του ισοζυγίου των άδηλων συναλλαγών. Η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων κάλυψε το 47% του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών έναντι μόνο 25% το 1985. Συνέπεια των ευνοϊκών αυτών εξελίξεων ήταν να περιοριστεί σημαντικά ο εξωτερικός δανεισμός της χώρας, παρά τις αυξημένες πληρωμές χρεολυσίων και την ενίσχυση των συναλλαγματικών διαθεσίμων. Οι εξελίξεις αυτές προσδιορίστηκαν από τα μέτρα που λήφθηκαν τον Οκτώβριο του 1985 (υποτίμηση δραχμής) για τη σταθεροποίηση της Ελληνικής οικονομίας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, αλλά και από έκτακτους παράγοντες. Οι κυριότεροι από αυτούς ήταν η μείωση των τιμών του αργού πετρελαίου, η μεγάλη υποτίμηση του δολαρίου στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος, η πτώση των επιτοκίων στις διεθνείς χρηματαγορές, το πυρηνικό ατύχημα του Τσερνομπίλ, η μείωση των αφίξεων Αμερικανών τουριστών και η εφαρμογή του ΦΠΑ από 1/1/1987.

Η βελτίωση που παρουσίασε το ισοζύγιο πληρωμών το 1986 συνεχίστηκε, με

εντονότερο ρυθμό, το 1987. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε κατά 26,90/0 και υπερκαλύφθηκε από την αυξημένη καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων. Αναλυτικά τώρα, το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε σε 1.296 εκατ. δολάρια το 1987 έναντι 1772 εκατ. δολάρια το 1986. Εντονότερη ήταν η μείωση του ελλείμματος ως ποσοστού του ΑΕΠ, από 9,8% το 1985 σε 4,5% το 1986 και σε 2,7% το 1987. Η βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 1987 ήταν αποτέλεσμα της αύξησης του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών κατά 1.733 εκατ. δολάρια. Το πλεόνασμα των αδήλων συναλλαγών κάλυψε το 81 % του εμπορικού ελλείμματος. Στην σημαντική βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών κατά το 1987 ήταν ουσιαστική η συμβολή της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής. Η βαθμιαία αποκλιμάκωση των πληθωριστικών προσδοκιών και πιέσεων, σε συνδυασμό με την απελευθέρωση των τραπεζικών επιτοκίων και τη διαμόρφωση θετικών πραγματικών επιτοκίων, ενίσχυσε το κλίμα εμπιστοσύνης και συνέβαλε στην επιβράδυνση της διολίσθησης της δραχμής.

Το 1988 για τρίτα κατά σειρά έτος υπήρξε βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε κατά 21,5% και περιορίστηκε στο 1,8% του ΑΕΠ, έναντι 2,6% το 1987. Η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων, μαζί με τα τακτοποιητέα στοιχεία, αυξήθηκε κατά 8,3% και ήταν διπλάσια από το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Σε απόλυτους αριθμούς το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε από 1219 εκατ. δολάρια. Το 1987 σε 957 εκατ. δολάρια το 1988, ενώ η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων αυξήθηκε από 1.763 εκατ. δολάρια, σε 1.909 εκατ. δολάρια. Η βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά 262 εκατ. δολάρια το 1988 προήλθε, όπως και τα δύο προηγούμενα χρόνια, από τις άδηλες συναλλαγές. Συγκεκριμένα το πλεόνασμα των αδήλων συναλλαγών αυξήθηκε κατά 951 εκατ. δολάρια και υπερκάλυψε την διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος κατά 689 εκατ. δολάρια. Οι ευνοϊκές εξελίξεις στο ισοζύγιο πληρωμών κατά το 1988 πρέπει να αποδοθούν στις εξελίξεις της διεθνούς οικονομίας (υψηλός ρυθμός ανάπτυξης, πτώση τιμών αργού πετρελαίου), αλλά σε σημαντικό βαθμό και στη νομισματική πολιτική που ασκήθηκε στη χώρα μας (μείωση επιτοκίων, μείωση πληθωρισμού, απελευθέρωση αδήλων πληρωμών).

Την επόμενη πενταετία 1989-1993 το ισοζύγιο πληρωμών παρουσίασε σημαντική επιδείνωση τα δύο πρώτα χρόνια, λόγω κυρίως της χαλαρής οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε και λόγω της πολιτικής αστάθειας που επικράτησε στη χώρα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία προσδοκιών υποτίμησης της δραχμής, με άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση του εμπορικού ελλείμματος, λόγω της μεγάλης αύξησης των εισαγωγών.

Μετά από μία τριετία συνεχούς βελτίωσης, το ισοζύγιο πληρωμών παρουσίασε απότομη επιδείνωση το 1989. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών υπερδιπλασιάστηκε και έφτασε τα 2.573 εκατ. δολάρια ή 11 το 4,7% του ΑΕΠ έναντι 957 εκατ. δολάρια ή 1,8% του ΑΕΠ το 1988. Η αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών προήλθε κατά τα εννέα δέκατα περίπου από το εμπορικό ισοζύγιο και κατά το υπόλοιπο από την κάμψη, για πρώτη φορά από 1985, του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών. Τα αίτια της χειροτέρευσης πρέπει να αναζητηθούν σε εσωτερικούς παράγοντες και κυρίως στη χαλαρή δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική που είχαν ως συνέπεια την υψηλή εσωτερική ζήτηση και τη δημιουργία προσδοκιών για υποτίμηση της δραχμής. Έντονη

φαίνεται να ήταν η επίδραση αυτών των προσδοκιών στο εμπορικό ισοζύγιο, που εκδηλώθηκε με σημαντικές αποθεματοποιήσεις βιομηχανικών προϊόντων, καθώς και στις άδηλες εισπράξεις και στην κίνηση ιδιωτικών κεφαλαίων, όπου υπάρχουν σαφείς ενδείξεις επανεμφάνισης διαρροών συναλλάγματος.

Τα ίδια και το 1990. Για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά το ισοζύγιο πληρωμών και ειδικότερα οι τρέχουσες συναλλαγές παρουσίασαν χειροτέρευση. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε κατά 38,4% και έφτασε τα 3.562 εκατ. δολάρια ή το 5,5% του ΑΕΠ έναντι 2.573 εκατ. δολάρια ή 4,8% του ΑΕΠ το 1989. Η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων σημείωσε πολύ ταχύτερη αύξηση (55,8%) και κάλυψε το 75% του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών (1989 67%). Η αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών οφείλεται στη μεγάλη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος (3.208 εκατ. δολάρια) που καλύφθηκε μόνο κατά τα δύο τρίτα περίπου (2.219 εκατ. δολάρια) από την αύξηση του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών, παρά η μεγάλη αύξηση του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών. Αυτό πρέπει να αποδοθεί, σε σημαντικό βαθμό στη χαλαρή δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά τη μακρά προεκλογική περίοδο, με αποτέλεσμα την αύξηση της εγχώριας ζήτησης με ρυθμό τριπλάσιο από το ρυθμό αύξησης του προϊόντος και τη δημιουργία έντονων προσδοκιών για υποτίμηση της δραχμής.

Το ισοζύγιο πληρωμών παρουσίασε το 1991 σημαντική βελτίωση, η οποία προήλθε εξολοκλήρου από τις τρέχουσες συναλλαγές. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε κατά 57,3% και περιορίστηκε σε 1.520 εκατ. δολάρια από 3.562 εκατ. δολάρια το 1990. Ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε σε 2,2% από 5,4% το 1990. Η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων μειώθηκε κατά 6,4% αλλά παρέμεινε σε σχετικά υψηλά επίπεδα (2.514 εκατ. δολάρια ή 3,7% του ΑΕΠ), γεγονός που κατέστησε δυνατή την κάλυψη του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών και τη σημαντική ενίσχυση των συναλλαγματικών διαθεσίμων της χώρας. Η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών οφείλεται εξολοκλήρου στην αύξηση του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών, ενώ το εμπορικό έλλειμμα παρέμεινε στάσιμο στα επίπεδα του 1990. Έτσι το πλεόνασμα των αδήλων συναλλαγών κάλυψε το 88% του εμπορικού ελλείμματος, έναντι 71 % το 1990.

Η βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών θα πρέπει να αποδοθεί σε σημαντικό βαθμό στην αλλαγή πολιτικής που πραγματοποιήθηκε με την εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ελαφρά μείωση της εγχώριας ζήτησης, και οδήγησε στην εξασθένιση των προσδοκιών για υποτίμηση της δραχμής. Πρέπει να σημειώσουμε τη σημαντική συμβολή που είχαν οι καθαρές μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 39,1% ή 1.133 εκατ. δολάρια. Η βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών θα ήταν ακόμα μεγαλύτερη αν δεν εξακολουθούσαν οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης του Περσικού κόλπου, κυρίως στο ισοζύγιο των καυσίμων και στις εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σημείωσε αύξηση το 1992, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι ο ρυθμός αύξησης του εμπορικού ελλείμματος ήταν μεγαλύτερος από το ρυθμό ανόδου του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών (12,9% έναντι 9,5%).

Το έλλειμμα έφτασε τα 2.081 εκατ. δολάρια ή 2,6% του ΑΕΠ έναντι 1.520 εκατ. δολάρια ή 2,1% του ΑΕΠ το 1991. Σημαντικό ρόλο στη διεύρυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών έπαιξε η πληρωμή τόκων παρελθόντων ετών, ύψους 234 εκατ. δολάρια για δάνεια του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας. Η αρνητική εξέλιξη των μεγεθών του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών εντοπίζεται χρονικά στο δεύτερο εξάμηνο του έτους και θα πρέπει να αποδοθεί σε σημαντικό βαθμό στην αναζωπύρωση, κυρίως λόγω της κρίσης, στις αγορές συναλλάγματος, των προσδοκιών για υποτίμηση της δραχμής.

Οι εξελίξεις στο ισοζύγιο πληρωμών το 1993 χαρακτηρίζονται θετικές στο σύνολό τους. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε κατά 1.362 εκατ. δολάρια και περιορίστηκε στο 0,8% του ΑΕΠ από 2,2% το 1992. Συγχρόνως η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων μειώθηκε κατά 1.277 εκατ. δολάρια αλλά υπερέβη το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε έλλειμμα 716 εκατ. δολάρια έναντι 2.078 εκατ. δολάρια το 1992. Η εξέλιξη αυτή προήλθε αποκλειστικά από τη μείωση του εμπορικού ελλείμματος κατά 9,4% ενώ το ισοζύγιο των άδηλων συναλλαγών παρέμεινε στάσιμο (+0,4%). Τα μεγέθη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών επηρεάστηκαν κυρίως από την επίδραση ειδικότερων παραγόντων, όπως η σημαντική μείωση των τιμών του αργού πετρελαίου διεθνώς, ή άνοδος της ισοτιμίας του δολαρίου έναντι των ευρωπαϊκών νομισμάτων, η συνεχιζόμενη ένταση στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η λήξη της εφαρμογής του μέτρου της αντικατάστασης των παλαιών επιβατικών αυτοκινήτων με καινούργια αντιρρυπαντικής τεχνολογίας και τέλος, η καθυστέρηση εισροής μέρους των μεταβιβάσεων από την Ε.Ε.

Τη διετία 1994-1995, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών κυμάνθηκε ευνοϊκά το μεν 1994, το δε 1995 αυξήθηκε και πάλι με μεγάλο ρυθμό.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών περιορίστηκε κατά το 1994 στο πολύ χαμηλό επίπεδο των 127 εκατ. δολάρια ενώ ως ποσοστό του ΑΕΠ σχεδόν μηδενίστηκε (0,13%). Συγχρόνως η καθαρή εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων υπερδιπλασιάστηκε και έφτασε τα 3.785 εκατ. δολάρια. Η εξέλιξη αυτή ήταν αποτέλεσμα της αύξησης του εμπορικού ελλείμματος κατά 7,5% η οποία όμως, συνοδεύτηκε από πολύ ταχύτερη άνοδο του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών (12,9%). Τέλος, να αναφέρουμε ότι το δημόσιο και το εγγυημένο από το Δημόσιο εξωτερικό χρέος εκφρασμένο σε δολάρια εκτιμάται στο τέλος του 1994 σε 32,6 δισεκ. δολάρια.

Το ισοζύγιο πληρωμών, μετά από αισθητή βελτίωση στα δύο προηγούμενα έτη, παρουσίασε χειροτέρευση το 1995. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών έφτασε τα 2.850 εκατ. δολάρια έναντι μόλις 127 εκατ. δολάρια το 1994. Και σαν ποσοστό επί του ΑΕΠ κυμάνθηκε στο 2,5%, κατά μισή περίπου εκατοστιαία μονάδα υψηλότερο από το αντίστοιχο μέσο ποσοστό των πέντε προηγούμενων ετών. Η διεύρυνση του ελλείμματος οφείλεται στην αύξηση του εμπορικού ελλείμματος κατά 26,8% και στη βραδεία αύξηση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών (6,7%). Το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών έφτασε τα 14.295 εκατ. δολάρια και κάλυψε το 83% του εμπορικού ελλείμματος, ενώ το 1994 είχε καλύψει το 99%. Η μεγάλη αύξηση της δαπάνης για εισαγωγές των λοιπών αγαθών, πλην των καυσίμων, εξηγείται εν μέρει από την άνοδο των διεθνών τιμών, καθώς και από την υποτίμηση του δολαρίου έναντι των νομισμάτων των κυριότε-

ρων ευρωπαϊκών χωρών από τις οποίες προέρχεται το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών.

Το 1996 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε σε 4.539,2 εκατ. δολ. έναντι 2.850,4 εκατ. δολ. το 1995, φθάνοντας το 3,7% του ΑΕΠ, ποσοστό το οποίο δεν απέχει πολύ από τον αντίστοιχο μέσο όρο της τελευταίας δεκαπενταετίας (3,3%). Πολύ μεγαλύτερη όμως ήταν η αύξηση, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, της καθαρής εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων, η οποία ανήλθε σε 7.216,2 εκατ. δολ. έναντι 2.341,7 εκατ. δολ. το 1995 και αντανακλά κυρίως τη μεγάλη άνοδο των επιχειρηματικών κεφαλαίων. Έτσι, στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών σημειώθηκε πλεόνασμα ύψους 2.754,5 εκατ. δολ., πριν από το δανεισμό του Δημοσίου, έναντι ελλείμματος 850,4 εκατ. δολ. το 1995. Ο υψηλότερος καθαρός δανεισμός του δημόσιου τομέα (1.441,2 εκατ. δολ. έναντι 820,1 εκατ. δολ. το 1995) ενίσχυσε την αύξηση των συναλλαγματικών διαθεσίμων, τα οποία έφθασαν τα 19,2 δισεκ. δολ., από 15,7 δισεκ. δολ. στο τέλος του 1995.

Σημειώνεται ότι οι εξελίξεις των μεγεθών του ισοζυγίου πληρωμών, εφόσον αυτά αποτιμώνται σε δολάρια, επηρεάζονται και από τις διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου έναντι της δραχμής και έναντι των κυριότερων ευρωπαϊκών νομισμάτων. Συγκεκριμένα, το 1996, λόγω της ανόδου της ισοτιμίας του δολαρίου έναντι των κυριότερων νομισμάτων στα οποία διενεργούνται οι εξωτερικές συναλλαγές της χώρας, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, εκφραζόμενο σε δραχμές, εμφανίζει ταχύτερη αύξηση.

Η αύξηση του εμπορικού ελλείμματος το 1996, το οποίο πάντως, ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρέμεινε σταθερό στο 15% τα έτη 1995 και 1996, οφείλεται κυρίως στην άνοδο της συναλλαγματικής δαπάνης για εισαγωγές (5,3%) και στη μικρή μείωση των εισπράξεων από εξαγωγές (0,2%). Η μείωση του ποσοστού της δαπάνης για εισαγωγές που καλύπτεται από εξαγωγικές εισπράξεις συνεχίστηκε και το 1996 με αποτέλεσμα το ποσοστό αυτό να διαμορφωθεί σε επίπεδο ελαφρά χαμηλότερο του 25%.

Η άνοδος της διεθνούς τιμής του πετρελαίου οδήγησε σε αντίστοιχη αύξηση του ελλείμματος των καυσίμων, συμβάλλοντας κατά 40% στη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος. Συγκεκριμένα, οι καθαρές εισαγωγές καυσίμων το 1996 παρουσίασαν αύξηση κατά 28,1% ή 489 εκατ. δολ. σε σύγκριση με εκείνες του προηγούμενου έτους, κυρίως λόγω ανόδου των τιμών του αργού πετρελαίου στις διεθνείς αγορές, αλλά και έκτακτων εισαγωγών σημαντικών ποσοτήτων το Δεκέμβριο.

Το 1997 το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε έλλειμμα 4,8 δισεκ. δολ., αυξημένο κατά 294,5 εκατ. δολ. σε σύγκριση με αυτό του 1996. Ως Ποσοστό του ΑΕΠ, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών διαμορφώθηκε σε 4,0%, έναντι 3,7% το 1996. Η διεύρυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών το 1997 προήλθε από τη μείωση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών, ενώ το εμπορικό ισοζύγιο εμφάνισε ελαφρά βελτίωση.

Οι εξελίξεις στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών το 1997 ήταν αποτέλεσμα της επίδρασης διαφόρων ενδογενών και εξωγενών παραγόντων. Η επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα τα δύο τελευταία χρόνια (άνοδος του ΑΕΠ κατά 3,5%, 2,7% και 2,1% το 1997, 1996 και 1995 αντίστοιχα), σε συνδυασμό με χαμηλότερους ρυθμούς στους κυριότερους εμπορικούς μας εταίρους (εκτιμήσεις ΟΟΣΑ: άνο-

δος του ΑΕΠ στην ΕΕ κατά 2,6% το 1997 και 1,7% το 1996) ήταν ένας σημαντικός παράγοντας. Στη διαμόρφωση των μεγεθών του ισοζυγίου συνέβαλε επίσης η διατήρηση περίπου σταθερής της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής έναντι βασικών ευρωπαϊκών νομισμάτων.

Από την πλευρά των εξωγενών παραγόντων, η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας το 1997 στις περισσότερες βαλκανικές χώρες, προς τις οποίες κατευθύνεται σημαντικό τμήμα των ελληνικών εξαγωγών τα τελευταία χρόνια, επηρέασε αρνητικά τις εξαγωγικές εισπράξεις. Αντίθετα, η μείωση των διεθνών τιμών των πρώτων υλών, καθώς και η υποχώρηση του πληθωρισμού στην Ευρώπη είχαν ευνοϊκές συνέπειες.

Όσον αφορά την κίνηση κεφαλαίων το 1997, οι εξελίξεις επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από την αστάθεια στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου, η οποία προκλήθηκε από την αναταραχή στις χώρες της Ανατολικής Ασίας. Σημαντική επίσης επίδραση στη διαμόρφωση των μεγεθών της κίνησης κεφαλαίων άσκησαν οι αποφάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος που αποσκοπούσαν στον περιορισμό των εισροών ιδιωτικών κεφαλαίων βραχυχρόνιου χαρακτήρα, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα αυξημένες στις αρχές του έτους και οδηγούσαν σε μεγάλη αύξηση της ρευστότητας, καθώς και οι αποφάσεις για σταδιακή απελευθέρωση του συστήματος διαχείρισης των καταθέσεων σε συνάλλαγμα, που οδήγησαν τις τράπεζες να τοποθετήσουν μέρος των συναλλαγματικών διαθεσίμων τους στο εξωτερικό.

Με βάση τα συναλλαγματικά στοιχεία, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου το 1997 μειώθηκε κατά 94,3 εκατ. δολ. ή 0,5% σε σύγκριση με εκείνο του 1996. Ως ποσοστό του ΑΕΠ όμως το έλλειμμα αυξήθηκε από 14,9% το 1996 σε 15,1 % το 1997. Η διαφορετική αυτή εξέλιξη οφείλεται, όπως προαναφέρθηκε, στη μεγάλη ανατίμηση του δολαρίου. Η μη καταγραφή αυξανόμενου μέρους των εξαγωγικών εισπράξεων συνδέεται αφενός με την άρση των συναλλαγματικών περιορισμών και αφετέρου με τη σημαντική διεύρυνση του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδος με τις βαλκανικές χώρες, μεγάλο μέρος του οποίου διενεργείται σε δραχμές.

Η μείωση του εμπορικού ελλείμματος (εκτός καυσίμων) το 1997 ήταν αποτέλεσμα της μείωσης της δαπάνης για εισαγωγές κατά 1,9%, η οποία, λόγω του σχετικά μεγάλου μεγέθους των εισαγωγών, υπεραντιστάθμισε την κατά 6,6% κάμψη των εισπράξεων από εξαγωγές. Εντούτοις, συνεχίστηκε η μείωση του ποσοστού της δαπάνης για εισαγωγές που καλύπτεται από εξαγωγικές εισπράξεις, το οποίο διαμορφώθηκε σε 22,9% (1996: 24,1 %).

Το 1998 σημειώθηκε σημαντικός περιορισμός του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών και πολύ υψηλότερη καθαρή εισροή κεφαλαίων σε σύγκριση με το 1997. Οι εξελίξεις στις τρέχουσες συναλλαγές είναι αποτέλεσμα τόσο της μείωσης του εμπορικού ελλείμματος όσο και της αύξησης του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών. Έτσι, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ περιορίστηκε από 4,0% το 1997 σε 3,0% το 1998.

Την εξέλιξη των τρεχουσών συναλλαγών επηρέασαν διάφοροι παράγοντες, μερικοί από τους οποίους αφορούν το διεθνές οικονομικό περιβάλλον, όπως η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας και του ρυθμού αύξησης του όγκου του διεθνούς εμπορίου, καθώς και η μείωση των τιμών του αργού πετρε-

λαίου, αλλά και πολλών πρώτων υλών. Επίσης, το κλίμα αβεβαιότητας που επικράτησε στις χρηματαγορές, ως επακόλουθο της συνεχιζόμενης αναταραχής στην Ανατολική Ασία και της μεγάλης κρίσης που έπληξε τη Ρωσία, επηρέασε προσωρινά και την ελληνική οικονομία. Η ρωσική κρίση είχε ιδιαίτερα σοβαρές επιπτώσεις και στις οικονομίες των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, στις αγορές των οποίων κατευθύνεται σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών.

Εξάλλου, οι εξελίξεις που χαρακτηρίζουν τα μεγέθη του ισοζυγίου πληρωμών το 1998 έχουν επηρεαστεί και από παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με το εγχώριο οικονομικό περιβάλλον, όπως ο συνεχιζόμενος υψηλός ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα των επενδύσεων, των οποίων όμως η επίπτωση στο ισοζύγιο πληρωμών εκτιμάται ότι αντισταθμίζεται μεσοπρόθεσμα από την αύξηση της παραγωγικότητας. Θετική συμβολή στις εξελίξεις είχε και η ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ, η οποία συνοδεύθηκε από προσαρμογή της ισοτιμίας της. Παράλληλα, η επίσπευση ορισμένων διαρθρωτικών αλλαγών αποκατέστησε την εμπιστοσύνη των αγορών στις προοπτικές της οικονομίας αμέσως μετά την ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ, γεγονός που αντανακλάται στην εξέλιξη της κίνησης κεφαλαίων μετά το πρώτο τρίμηνο του 1998. Λόγω των συνθηκών που επικράτησαν στην αγορά συναλλάγματος, η δραχμή, μετά την υποτίμηση του Μαρτίου, ανατιμήθηκε σταδιακά, ανακτώντας μεγάλο μέρος του ποσοστού υποτίμησής της.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η καταγραφή των επιμέρους μεγεθών του ισοζυγίου πληρωμών μετά το πρώτο τρίμηνο του 1998 έχει επηρεαστεί σημαντικά από την εφαρμογή της νέας μεθοδολογίας κατάρτισής του με βάση τη διάκριση: κάτοικος /μη κάτοικος. Πιο συγκεκριμένα, με το νέο σύστημα, ορισμένα από τα κονδύλια, όπως οι εισπράξεις από εξαγωγές και τουριστικές υπηρεσίες, αντικατοπτρίζουν πιστότερα την αντίστοιχη δραστηριότητα, ενώ περιορίζεται η σημασία κονδυλίων όπως οι "αναλήψεις από λογαριασμούς μετατρέψιμων δραχμών" και οι "λοιποί άδηλοι πόροι". Επίσης, η εφαρμογή της νέας μεθοδολογίας έχει επηρεάσει την κατανομή των κονδυλίων μεταξύ τρεχουσών συναλλαγών και κίνησης κεφαλαίων.

2.4 ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Τα συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία εξωτερικών συναλλαγών για το 1998 δημοσιεύονται με βάση την παλαιά διάρθρωση και κατανομή των συναλλαγών, αλλά περιλαμβάνουν στατιστική πληροφόρηση που βασίζεται τόσο στη νέα όσο και στην παλαιά μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών. Ειδικότερα, από το δεύτερο τρίμηνο του 1998 άρχισαν να χρησιμοποιούνται και στατιστικά στοιχεία που είχαν υποβληθεί από ορισμένες τράπεζες βάσει της νέας μεθοδολογίας. Στο τρίτο και τέταρτο τρίμηνο η συμμετοχή των στοιχείων "νέας μεθοδολογίας" αυξήθηκε.

Η παλαιά μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών βασιζόταν στο θεσμικό πλαίσιο των συναλλαγματικών περιορισμών και κανόνων και αποσκοπούσε στην καταγραφή των συναλλαγών σε ξένο συνάλλαγμα που είχαν διακανονιστεί με τη μεσολάβηση πιστωτικών ιδρυμάτων εγκατεστημένων στην Ελλάδα. Έτσι καταγράφονταν μό-

νον όσες συναλλαγές συνεπάγονται μετατροπή σε δραχμές ή συνάλλαγμα, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας των συναλασσομένων. Η νέα μεθοδολογία, όμως, έχει ως βάση το εννοιολογικό πλαίσιο κατάρτισης που έχει υιοθετήσει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, όπως έχει οριστεί στην 5η έκδοση του Εγχειριδίου για το Ισοζύγιο Πληρωμών (Balance of Payments Manual, 1993), με στόχο την καταγραφή όλων των συναλλαγών κατοίκων Ελλάδος με κατοίκους άλλων χωρών (μη κατοίκους), ανεξάρτητα από το νόμισμα στο οποίο διενεργείται η συναλλαγή. Ο νέος ορισμός του "κατοίκου", ο οποίος συνδέεται με την ύπαρξη οικονομικού ενδιαφέροντος στην οικονομική επικράτεια μιας χώρας, δίνει διαφορετική διάσταση στη μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών. Ειδικότερα, στην περίπτωση του ισοζυγίου πληρωμών της Ελλάδος δεν υφίστανται πλέον έννοιες όπως το υποχρεωτικά εκχωρητέο ή ελεύθερο συνάλλαγμα, γεγονός που επηρεάζει την απεικόνιση πολλών μεγεθών του ισοζυγίου πληρωμών, όπως εισπράξεις από εξαγωγές, τουρισμό και μεταφορές.

Η παρουσίαση των συνολικών συγκεντρωτικών μεγεθών του ισοζυγίου πληρωμών εξακολούθησε να γίνεται, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής αυτής περιόδου, με την παλαιά διάρθρωση και κατανομή, γιατί δεν ήταν εννοιολογικά εφικτή η προσαρμογή των στοιχείων της παλαιάς μεθοδολογίας στη διάρθρωση της νέας. Υιοθετήθηκε, λοιπόν, στο μεταβατικό διάστημα, η χρήση της αντίστροφης προσαρμογής, δηλαδή των στοιχείων της νέας μεθοδολογίας προς την παλαιά κατανομή, μέχρις ότου συγκεντρωθούν τα στοιχεία με τη νέα μεθοδολογία από όλες τις τράπεζες.

Από την προηγούμενη επισκόπηση συνάγεται ότι, εννοιολογικά, τα στοιχεία που προκύπτουν με βάση αφενός τη νέα και αφετέρου την παλαιά μεθοδολογία δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα, ιδιαίτερα όσον αφορά μεγέθη όπως οι εξαγωγές αγαθών, οι εισπράξεις από μεταφορές και οι τουριστικές υπηρεσίες. Εντούτοις, το πρόβλημα περιορίζεται όταν γίνονται συγκρίσεις μεταξύ μεγάλων ομαδοποιημένων κατηγοριών συναλλαγών, όπως Π.χ. οι τρέχουσες συναλλαγές.

Με βάση τα προσωρινά στοιχεία πληρωμών για το 1998, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου εμφανίζεται μειωμένο κατά 590 εκατ. δολ. σε σύγκριση με το έλλειμμα του 1997 και αντιστοιχεί στο 14,6% του ΑΕΠ (έναντι 15,2% το 1997). Η βελτίωση αυτή είναι αποτέλεσμα της μείωσης της δαπάνης για εισαγωγές, αλλά και της ανόδου των εισπράξεων από εξαγωγές. Ειδικότερα, στον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος συνέβαλε αποκλειστικά η μείωση της δαπάνης για καθαρές εισαγωγές καυσίμων, λόγω πτώσης των διεθνών τιμών αργού πετρελαίου. Το εμπορικό έλλειμμα χωρίς τα καύσιμα είναι ελαφρά αυξημένο σε σχέση με το 1997. Εξάλλου, το ποσοστό της δαπάνης για εισαγωγές που καλύπτεται από εξαγωγικές εισπράξεις βελτιώθηκε ελαφρά, από 22,7% το 1997 σε 23,9% το 1998. Η εξέλιξη αυτή σημειώθηκε σε περίοδο κατά την οποία το ΑΕΠ στην Ελλάδα αυξανόταν πολύ ταχύτερα, τόσο από το δυνητικό του ρυθμό όσο και από εκείνον των εμπορικών εταίρων της χώρας μας. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει τη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας και τη στροφή των εξαγωγών σε προϊόντα με μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία. Τέλος, παρά το γεγονός ότι οι εξαγωγές αυξήθηκαν με ρυθμό σχεδόν διπλάσιο από αυτόν των εισαγωγών (11,8% έναντι 6,4%), το συνολικό εμπορικό έλλειμμα σε δραχμικούς όρους εμφανίζεται ελαφρά αυξημένο, λόγω της μεγάλης διαφοράς μεταξύ δαπάνης για εισαγωγές και εξαγωγικών εισπράξεων.

Τα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου για το 1998 αντανακλούν εν μέρει την ορθότερη καταγραφή των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας. Υπενθυμίζεται ότι το σύστημα συναλλαγματικής στατιστικής που εφαρμοζόταν μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 1998 υπερεκτιμούσε το εμπορικό έλλειμμα, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Μετά την έναρξη εφαρμογής της νέας μεθοδολογίας για την κατάρτιση του ισοζυγίου πληρωμών, το μέγεθος αυτής της υπερεκτίμησης φαίνεται ότι έχει περιοριστεί. Ενδεικτικά, από τη σύγκριση των στοιχείων της τελωνειακής στατιστικής (ΕΣΥΕ) με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος προκύπτει ότι το 1998 το εμπορικό έλλειμμα, με βάση τα στοιχεία πληρωμών, ήταν μεγαλύτερο μόνο κατά 6,4% (15,2% το 1997) από το έλλειμμα βάσει της τελωνειακής στατιστικής. Σημειώνεται ότι το εμπορικό έλλειμμα με βάση τα τελωνειακά στοιχεία ανήλθε το 1998 στα 4.932 δισεκ. δρχ. (άνοδος 13,5% έναντι του 1997) ή 13,8% του ΑΕΠ.

Από τα τριμηνιαία στοιχεία πληρωμών προκύπτει ότι το εμπορικό έλλειμμα σε όλα τα τρίμηνα εκτός του τετάρτου ήταν μειωμένο σε σχέση με εκείνο του 1997, κυρίως λόγω του περιορισμού των καθαρών εισαγωγών καυσίμων. Η βελτίωση (μείωση κατά 2,7%) του εμπορικού ελλείμματος (χωρίς καύσιμα) στο πρώτο τρίμηνο οφειλόταν στον περιορισμό της δαπάνης για εισαγωγές, που υπερκάλυψε τη μείωση των εξαγωγικών εισπράξεων. Στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 1998, το έλλειμμα δεν παρουσίασε σημαντικές μεταβολές έναντι του 1997, ενώ στο τέταρτο τρίμηνο καταγράφηκε αύξηση του ελλείμματος, οφειλόμενη στη σημαντική άνοδο των εισαγωγών, η οποία σε μεγάλο βαθμό πρέπει να αποδοθεί στην αύξηση των εισαγωγών επιβατικών αυτοκινήτων, λόγω μείωσης του ειδικού φόρου κατανάλωσης.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε από 3.286 εκατ. ευρώ το 1998 σε 4.808 εκατ. ευρώ το 1999. Η επιβάρυνση του ισοζυγίου προέρχεται κυρίως από την άνοδο του εμπορικού ελλείμματος, αλλά και από τη μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου μεταβιβάσεων. Αντίθετα, το μεν πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών αυξήθηκε σημαντικά, το δε έλλειμμα του ισοζυγίου εισοδημάτων περιορίστηκε περίπου κατά το ήμισυ.

Με την ολοκλήρωση, εντός του 1999, της καταχώρησης των μεγεθών του ισοζυγίου πληρωμών με βάση τη νέα μεθοδολογία, επιτυγχάνεται μεν πιστότερη καταγραφή, αλλά η συγκρισιμότητα με προηγούμενα έτη είναι περιορισμένη, ακόμη και όταν αφορά στοιχεία του 1998, που ήταν το πρώτο έτος σταδιακής εφαρμογής της νέας μεθοδολογίας. Τούτο οφείλεται στο ότι οι τράπεζες άρχισαν να παρέχουν σε διαφορετικούς μήνες εντός του 1998 στοιχεία με βάση τη διάκριση των συναλλαγών μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων.

Η εξέλιξη των μεγεθών του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έχει επηρεαστεί, πρώτον, από τον υψηλό ρυθμό άνοδου του ΑΕΠ, ο οποίος ήταν ταχύτερος σε σύγκριση με αυτόν των κύριων εμπορικών εταίρων της Ελλάδος και, δεύτερον, από την άνοδο των τιμών του αργού πετρελαίου στις διεθνείς αγορές κατά 40,3% το 1999, μετά τη συμφωνία των πετρελαιοπαραγωγών χωρών για μείωση της παραγωγής, ενώ η ζήτηση παρέμενε αυξημένη. Οι λόγοι οι οποίοι οδήγησαν στην άνοδο της ζήτησης ήταν κυρίως ο υψηλός ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών και η ανάκαμψη των οικονομιών της Νοτιοανατολικής Ασίας. Σημαντική, επίσης, ήταν η επιβάρυνση του εμπορικού ισο-

ζυγίου λόγω της αθρόας εισαγωγής επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσεως, μετά την κατάργηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης και τη μερική υποκατάστασή του από το τέλος ταξινόμησης, το οποίο, εν συνεχεία, μειώθηκε το Σεπτέμβριο του 1999. Η δαπάνη για εισαγωγές επιβαρύνεται ακόμη λόγω του υψηλού ρυθμού ανόδου των επενδύσεων σε εξοπλισμό και του αυξημένου, σε σχέση με το 1998, ρυθμού ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης. Τέλος, παρά την επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με το 1998, τουλάχιστον όσον αφορά τις χώρες με τις οποίες η Ελλάδα έχει σημαντικές εμπορικές συναλλαγές, και τη συνακόλουθη επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της εξωτερικής ζήτησης, η αύξηση των εξαγωγικών εισπράξεων υπήρξε σημαντική.

Η εξέλιξη των τιμών δεν φαίνεται να έχει επηρεάσει σε αξιόλογο βαθμό τα μεγέθη του ισοζυγίου, δεδομένου ότι οι τιμές τόσο των εισαγομένων όσο και των εξαγομένων υπολογίζεται ότι κυμάνθηκαν στα επίπεδα του προηγούμενου έτους.

Σε ό,τι αφορά τις υπηρεσίες και τα εισοδήματα, οι κύριοι παράγοντες που διαμόρφωσαν τις θετικές εξελίξεις στους τομείς αυτούς ήταν η άνοδος του πραγματικού εισοδήματος στις χώρες της ΕΕ, η συγκρατημένη αύξηση των εγχώριων τουριστικών τιμών, η ομαλοποίηση των εξελίξεων στις διεθνείς θαλάσσιες μεταφορές, καθώς και η αύξηση των εισοδημάτων (τόκοι, μερίσματα, κέρδη) από τοποθετήσεις κατοίκων στο εξωτερικό. Η μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου μεταβιβάσεων, εξάλλου, προκύπτει ως αποτέλεσμα τόσο του διπλασιασμού των μεταβιβαστικών πληρωμών όσο και της μείωσης των εισπράξεων από μεταναστευτικά και λοιπά εμβάσματα. Τέλος, η μικρή μείωση των καθαρών εισροών από την ΕΕ σχετίζεται με τη χρονική μετατόπιση των μεταβιβάσεων, οι οποίες ήταν σχετικά χαμηλές τους τελευταίους μήνες του 1999 και αντίστοιχα ουσιαστικά αυξημένες τους πρώτους μήνες του 2000.

Όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές, σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την εξέλιξή τους ήταν η μείωση των δανειακών αναγκών του Δημοσίου το 1999, καθώς και η αύξηση των ελληνικών επενδύσεων στο εξωτερικό, και ειδικότερα στις βαλκανικές χώρες, όπου τα τελευταία χρόνια ενισχύεται η ελληνική επιχειρηματική παρουσία. Το ύψος των συναλλαγματικών διαθεσίμων της χώρας ανήλθε σε 18,9 δισεκ. δολ. στο τέλος του έτους, έναντι 18,2 δισεκ. δολ. στο τέλος του 1998.

Με βάση τα προσωρινά στοιχεία πληρωμών για το 1999, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αντιστοιχεί στο 14,3% του ετήσιου ΑΕΠ, έναντι 13,7% το προηγούμενο έτος. Σε απόλυτα μεγέθη, η άνοδος του εμπορικού ελλείμματος κατά 2.069 εκατ. Ευρώ αντανakλά την άνοδο τόσο του ελλείμματος εκτός καυσίμων όσο και της δαπάνης για καθαρές εισαγωγές καυσίμων, μετά την ταχεία άνοδο των τιμών του πετρελαίου στη διεθνή αγορά. Η άνοδος του εμπορικού ελλείμματος εκτός καυσίμων οφείλεται στην αύξηση της δαπάνης για εισαγωγές, η οποία υπεραντιστάθμισε την άνοδο των εξαγωγικών εισπράξεων, παρά το ότι η τελευταία ήταν σημαντική. Εξάλλου, το ποσοστό της δαπάνης για εισαγωγές που καλύπτεται από εξαγωγικές εισπράξεις διευρύνθηκε σημαντικά σε 32% το 1999 από 29% το 1998, λόγω της βελτίωσης της εξαγωγικής επίδοσης της ελληνικής οικονομίας αλλά και της στροφής των εξαγωγών σε προϊόντα με μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία.

Η εικόνα των εμπορευματικών συναλλαγών, όπως συνάγεται από τη βάση των

πληρωμών στατιστική πληροφόρηση για τα μεγέθη του ισοζυγίου, είναι αρκετά διαφοροποιημένη έναντι αυτής που προκύπτει βάσει των δεδομένων της τελωνειακής στατιστικής της ΕΣΥΕ, σύμφωνα με τα οποία το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου περιορίστηκε, ενώ παρατηρείται μείωση της αξίας αλλά και του όγκου των εισαγωγών. Από πλευράς εξαγωγών, οι μιν εισπράξεις εμφανίζουν αύξηση, ο δε όγκος παραμένει στα επίπεδα του 1998. Η εξέλιξη αυτή ενδεχομένως συνδέεται με το γεγονός ότι τα στοιχεία της τελωνειακής στατιστικής είναι προσωρινά και, μέχρι την οριστικοποίησή τους, υποεκτιμούν το ύψος της αξίας των συναλλαγών, ιδιαίτερα εκείνων από και προς χώρες της ΕΕ.

Από τα τριμηνιαία στοιχεία πληρωμών προκύπτει ότι το εμπορικό έλλειμμα στο πρώτο τρίμηνο του 1999 ήταν μειωμένο σε σχέση με το αντίστοιχο του 1998, κυρίως λόγω του περιορισμού των καθαρών εισαγωγών καυσίμων, αλλά και της μείωσης του ελλείμματος εκτός καυσίμων. Στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 1999 το έλλειμμα αυξήθηκε έναντι του 1998. Η επίδραση της ανόδου των τιμών του αργού πετρελαίου στη διεθνή αγορά γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στο τέταρτο τρίμηνο, με αποτέλεσμα το έλλειμμα του ισοζυγίου των καυσίμων να υπερδιπλασιαστεί σε σύγκριση με αυτό του τελευταίου τριμήνου του 1998.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε κατά 3.571 εκατ. ευρώ το 2000 έναντι εκείνου του 1999 και διαμορφώθηκε σε 8.371 εκατ. ευρώ. Η διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προέρχεται κυρίως από την άνοδο του εμπορικού ελλείμματος - ιδιαίτερα των καυσίμων - ενώ συνέβαλαν τόσο η μείωση των μεταβιβάσεων από την ΕΕ, λόγω χρονικής υστέρησης, όσο και η άνοδος του ελλείμματος του ισοζυγίου εισοδημάτων. Αντίθετα, το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών αυξήθηκε σημαντικά. Η διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστού του ΑΕΠ, από 4,1 % το 1999 σε 6,9% το 2000, οφείλεται σχεδόν κατά το ήμισυ (1,3 εκατοστιαία μονάδα από τις 2,8 μονάδες συνολικά) στις καθαρές εισαγωγές καυσίμων, ενώ το υπόλοιπο μέρος της αύξησης συνδέεται κυρίως με το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται με ρυθμούς ταχύτερους από εκείνους των εμπορικών εταίρων της χώρας και επομένως είναι αναμενόμενο να υπάρχουν αυξημένες εισαγωγές και υψηλά ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου. Σχετικά με τη διαμόρφωση του εμπορικού ελλείμματος, αυτό που κατ' αρχήν ενδιαφέρει είναι κατά πόσον τα υπόλοιπα στοιχεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μπορούν να καλύπτουν μέρος του εμπορικού ελλείμματος και το απομένον μέρος να καλύπτεται από εισροές επενδυτικών κεφαλαίων, χωρίς την ανάγκη προσφυγής σε υπερβολικό δανεισμό. Μεσοπρόθεσμα, οι αυξημένες εισαγωγές, εφόσον δεν αφορούν καταναλωτικά αγαθά, θα συμβάλλουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγικών τομέων της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών. Παράλληλα, σημαντική συμβολή στην περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομίας αναμένεται και από την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, τα οποία επιταχύνουν το ρυθμό ανόδου των επενδύσεων και, σε συνδυασμό με την εισαγωγή της κατάλληλης τεχνογνωσίας, οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας και τελικά σε επίτευξη της πραγματικής οικονομικής σύγκλισης.

Με την ένταξη της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ από 1.1.2001, η χρηματοδότηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δεν αποτελεί πλέον - στον ίδιο

βαθμό όπως στο παρελθόν - περιοριστικό παράγοντα που επηρεάζει άμεσα την άσκηση της οικονομικής πολιτικής. Εξακολουθεί όμως η πορεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών να αποτελεί χρήσιμο δείκτη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Τυχόν διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου υποδηλώνει γενικά ότι οι επενδύσεις αυξάνονται ταχύτερα από τις αποταμιεύσεις. Το κρίσιμο ζήτημα είναι εάν οι αυξημένες επενδύσεις θα οδηγήσουν σε άνοδο του προϊόντος και θα καταστήσουν δυνατή την εξόφληση των αναλαμβανόμενων υποχρεώσεων ή εάν, αντίθετα, τυχόν διεύρυνση των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών και αύξηση του εξωτερικού δανεισμού θα οδηγήσει τελικά σε προσαρμογή της οικονομίας με αρνητικές συνέπειες για το βιοτικό επίπεδο.

Όσον αφορά το ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών, κατά τη διάρκεια του 2000 καταγράφηκε καθαρή εισροή 9.107,5 εκατ. ευρώ στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, ενώ στην κατηγορία των άμεσων επενδύσεων και, ιδιαίτερα, σε αυτή των "λοιπών επενδύσεων" σημειώθηκαν εκροές. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω εξελίξεων στις εξωτερικές συναλλαγές, συμπεριλαμβανομένου του δανεισμού της γενικής κυβέρνησης, ήταν να διαμορφωθούν τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας στο τέλος του 2000 σε 13,5 δισεκ. δολάρια.

Η διεθνής επενδυτική θέση, για την οποία δίδονται για πρώτη φορά στοιχεία του τέλους των ετών 1999 και 2000, παρέχει μια συνολική εικόνα των απαιτήσεων και των υποχρεώσεων της χώρας έναντι του εξωτερικού. Για μια χώρα που επενδύει και αναπτύσσεται με υψηλούς ρυθμούς, είναι αναμενόμενο να αυξάνεται ετησίως η αρνητική διεθνής επενδυτική θέση ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Το 2000 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών - με βάση τα προσωρινά στοιχεία που συγκεντρώνει και επεξεργάζεται η Τράπεζα της Ελλάδος - διαμορφώθηκε σε 8.371 εκατ. ευρώ, δηλαδή ήταν κατά 3.571 εκατ. ευρώ μεγαλύτερο από εκείνο του 1999. Η διεύρυνση του ελλείμματος οφείλεται στην αύξηση του εμπορικού ελλείμματος (ιδιαίτερα των καυσίμων), στο γεγονός ότι, λόγω χρονικής υστέρησης, σημειώθηκε κάμψη των μεταβιβάσεων από την ΕΕ, ενώ αναμενόταν αύξησή τους, με αποτέλεσμα να μειωθεί ελαφρά το πλεόνασμα του ισοζυγίου μεταβιβάσεων, και, τέλος, στην αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου εισοδημάτων. Αντίθετα, μεγάλη ήταν η άνοδος του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών.

Υψηλό ποσοστό (43,4%) της αύξησης του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και σημαντικό μέρος (30,7%) της διεύρυνσης του εμπορικού ελλείμματος οφείλεται στις αυξημένες καθαρές εισαγωγές (εισαγωγές μείον εξαγωγές) καυσίμων. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται κυρίως με την κατακόρυφη άνοδο των τιμών του αργού πετρελαίου (εκφρασμένων σε δολάρια) στις διεθνείς αγορές και με την ανατίμηση του δολαρίου έναντι του ευρώ και της δραχμής, αλλά και με τη σημαντική αύξηση του όγκου των εισαγωγών.² Εξάλλου, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές εκτός καυσίμων αυξήθηκαν με υψηλούς ρυθμούς (25% και 23,3% αντίστοιχα, σε ευρώ), με αποτέλεσμα το εμπορικό έλλειμμα εκτός καυσίμων να αυξηθεί κατά 3.490 εκατ. ευρώ (δεδομένου ότι η αξία των ελληνικών εισαγωγών είναι υπερτριπλάσια της αξίας των εξαγωγών).

Η αύξηση των εξαγωγών συνδέεται με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμών το 2000, η οποία υπερκάλυψε τις μικρές απώλειες του 1999 και συνέχισε την τάση που είχε διαμορφωθεί το 1998. Σχετίζεται επίσης με τις εξελίξεις στις "νέες αγορές".

Πράγματι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ για το δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2000 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 1999, η αύξηση των ελληνικών εξαγωγών προς τις βαλκανικές χώρες, τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου, καθώς και τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και της πρώην ΕΣΣΔ, ήταν ταχύτερη από ό,τι προς τις χώρες της ΕΕ και γενικότερα τις πιο ανεπτυγμένες χώρες του ΟΟΣΑ, με αποτέλεσμα να αυξηθεί το μερίδιο των εξαγωγών προς τις πρώτες χώρες (έναντι των τελευταίων) στο σύνολο των εξαγωγών. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το ποσοστό συμμετοχής των εξαγωγών προς τις βαλκανικές χώρες στο σύνολο των εξαγωγών αυξήθηκε από 11% στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 1999 σε 14,6% στην αντίστοιχη περίοδο του 2000.

Από την άλλη πλευρά, στη μεγάλη αύξηση της εισαγωγικής δαπάνης συνέβαλαν πρωτίτως ορισμένες κατηγορίες προϊόντων. Πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και οι εισαγωγές δύο κατηγοριών προϊόντων, δηλαδή α) ενσύρματης και κινητής τηλεφωνίας και β) ηλεκτρονικών υπολογιστών και εξαρτημάτων τους, εμφάνισαν ασυνήθιστα υψηλά ποσοστά ανόδου, η συμβολή τους στην αύξηση της συνολικής εισαγωγικής δαπάνης ήταν σχετικά περιορισμένη (6,5% και 4,4% αντίστοιχα). Αντίθετα, η ταχεία άνοδος της βιομηχανικής παραγωγής και της επενδυτικής δραστηριότητας είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισαγωγών τόσο των πρώτων υλών και των ημικατεργασμένων προϊόντων όσο και των κεφαλαιακών αγαθών, με συνολική συμβολή 31,8% στην εισαγωγική δαπάνη. Παράλληλα, η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου του διαθέσιμου εισοδήματος, σε συνδυασμό με την αυξημένη ρευστότητα, επέφερε μεγάλη αύξηση των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών, κυρίως επιβατικών αυτοκινήτων. Επισημαίνεται πάντως ότι, στο βαθμό που ορισμένες κατηγορίες καταναλωτικών αγαθών χαρακτηρίζονται από έντονες αυξομειώσεις της ζήτησης και επηρεάζονται από τις προσδοκίες για τις αποδόσεις της κεφαλαιαγοράς, αναμένεται να υπάρξει επιβράδυνση ή και μείωση των αντίστοιχων εισαγωγών. Αντίθετα, εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί η αύξηση των εισαγωγών κεφαλαιακών αγαθών που αφορούν επενδύσεις τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες βελτιώνουν την υποδομή και την παραγωγικότητα της οικονομίας.

Δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού ΑΕΠ προέρχεται από τον τομέα των υπηρεσιών, η ανάλυση των εξελίξεων των εξωτερικών συναλλαγών στον τομέα αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ειδικότερα, το 2000 το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών διαμορφώθηκε σε 8.711 εκατ. ευρώ, δηλαδή αυξήθηκε κατά 1.864 εκατ. ευρώ. Η αύξηση αυτή αντιστάθμισε το 37% της διεύρυνσης του συνολικού εμπορικού ελλείμματος. Η βελτίωση του πλεονάσματος των υπηρεσιών οφείλεται στην αύξηση των καθαρών εισπράξεων (εισπράξεις μείον πληρωμές) από ταξιδιωτικές και -κυρίως- μεταφορικές υπηρεσίες (κατά 12,7% και 52,9% αντίστοιχα).

Η άνοδος των ακαθάριστων εισπράξεων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες κατά 21,3% συνδέεται με την αύξηση του αριθμού των τουριστών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα, αλλά κυρίως με την άνοδο της κατά κεφαλήν δαπάνης, όπως αυτή υπολογίζεται με βάση τα στοιχεία της στατιστικής του ισοζυγίου πληρωμών. Το γεγονός αυτό πρέπει να αποδοθεί αφενός στη μεταβολή της σύνθεσης των τουριστών (αυξήθηκε η συμμετοχή των τουριστών υψηλότερου εισοδηματικού επιπέδου) και αφετέρου στην πληρέστερη καταγραφή της συνολικής δαπάνης των τουριστών στην Ελλάδα. Η μεγάλη αύξηση των ταξιδιωτικών εισπράξεων συνδέεται επίσης με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των

κών εισπράξεων συνδέεται επίσης με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών τουριστικών υπηρεσιών. Δεδομένης της ιδιαίτερης σημασίας των εισπράξεων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες (8,3% του ΑΕΠ το 2000 σε σύγκριση με 7,1 % του ΑΕΠ από εξαγωγές εκτός καυσίμων), καθίσταται αυτονόητη η ανάγκη διαμόρφωσης στρατηγικής για την περαιτέρω ανάπτυξη των τουριστικών υπηρεσιών, κυρίως προς την κατεύθυνση της ποιοτικής αναβάθμισης και λιγότερο της ποσοτικής αύξησης. Μια τέτοια εξέλιξη θα διευκολύνει την εναρμόνιση του τουριστικού τομέα με την ανάπτυξη του συνόλου των οικονομικών δραστηριοτήτων και την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και θα αυξήσει τη χρονική διάρκεια της τουριστικής περιόδου, με όλα τα θετικά επακόλουθα για την οικονομία και την απασχόληση. Η προσπάθεια για βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών πρέπει να είναι συνεχής και να καλύπτει την παροχή τόσο παραδοσιακών όσο και σύγχρονων υπηρεσιών (δηλαδή συνδυασμού πολιτιστικών, αθλητικών, επιμορφωτικών υπηρεσιών, υπηρεσιών υγείας κ.λ.π.), ιδιαίτερα ενόψει και των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, προκειμένου να προσελκυστούν νέες ομάδες τουριστών.

Εξάλλου, η σημαντική άνοδος των πληρωμών για ταξιδιωτικές υπηρεσίες (31,6% σε ευρώ) αντανακλά την ταχεία αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, αλλά και τη διεύρυνση του μεριδίου που κατέχει στις πληρωμές αυτές μέρος της δαπάνης για σπουδές και νοσήλια Ελλήνων στο εξωτερικό, διεύρυνση που συνδέεται και με την πλήρη άρση των συναλλαγματικών περιορισμών.

Όσον αφορά την εξέλιξη των εισπράξεων και των πληρωμών για μεταφορικές υπηρεσίες, τα στοιχεία εμφανίζουν πολύ υψηλά ποσοστά ανόδου (77,4% και 96,8%, αντίστοιχα), γεγονός που εν μέρει αντανακλά τη σταδιακή βελτίωση ως προς την αποτύπωση της πραγματικής δραστηριότητας των μεταφορικών επιχειρήσεων, χάρη στην εισαγωγή της νέας μεθόδου κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών. Πάντως, η αύξηση των εισπράξεων συνδέεται και με τη συνεχιζόμενη μεγέθυνση του ελληνόκτητου στόλου και τη σημαντική ανάκαμψη των ναύλων, ενώ η αύξηση των πληρωμών συνδέεται κυρίως με την καλύτερη καταγραφή όλων των δαπανών των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Εκτιμάται ότι ο κλάδος των μεταφορών, κυρίως των θαλασσιών, θα συνεχίσει να αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος για την ελληνική οικονομία.

Η αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου εισοδημάτων κατά 329 εκατ. ευρώ το 2000 προέρχεται αποκλειστικά από την άνοδο των καθαρών πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη κατά 342 εκατ. ευρώ. Ειδικότερα οι πληρωμές για τόκους αυξήθηκαν από 2.628 εκατ. ευρώ το 1999 σε 3.289 εκατ. ευρώ το 2000. Οι πληρωμές αυτές, που αφορούν το δημόσιο και το ιδιωτικό χρέος, συμπεριλαμβάνουν το εισόδημα από ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου και από καταθέσεις μη κατοίκων. Σημαντική άνοδο εμφάνισαν και οι πληρωμές για μερίσματα και κέρδη (αν και καλύπτουν σχετικά μικρό ποσοστό του συνόλου των πληρωμών), δεδομένου ότι αυξήθηκαν οι τοποθετήσεις / απαιτήσεις εκ μέρους μη κατοίκων, με τη μορφή είτε άμεσων επενδύσεων είτε επενδύσεων σε μετοχές. Ταυτόχρονα βεβαίως αυξήθηκαν και οι αντίστοιχες εισπράξεις, λόγω των υψηλότερων τοποθετήσεων ελληνικών κεφαλαίων στο εξωτερικό.

Οι εξελίξεις στο ισοζύγιο μεταβιβάσεων καθορίστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τη χρονική υστέρηση που παρατηρήθηκε στις εισπράξεις των μεταβιβάσεων από την ΕΕ, με αποτέλεσμα οι καθαρές μεταβιβάσεις (εισπράξεις μείον πληρωμές) από την ΕΕ να ανέλ-

θουν σε 3.972 εκατ. ευρώ το 2000, έναντι 4.250 εκατ. ευρώ το 1999. Οι απολήψεις από το Τμήμα Εγγυήσεων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) παρέμειναν περίπου στα επίπεδα του προηγούμενου έτους, ενώ υπήρξε επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των εισροών από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι αναμενόμενες προκαταβολές των προγραμμάτων του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) δεν εισέρευσαν μέχρι το τέλος του 2000, δεδομένου ότι οι σχετικές εγκρίσεις των προγραμμάτων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή δόθηκαν το Φεβρουάριο του τρέχοντος έτους. Η είσπραξη των προκαταβολών του Γ' ΚΠΣ, η οποία έχει ήδη αρχίσει, οι πρώτες πληρωμές που αφορούν την υλοποίηση προγραμμάτων του Γ' ΚΠΣ και τέλος οι αποπληρωμές των προγραμμάτων του Β' ΚΠΣ θα εξασφαλίσουν αυξημένες καθαρές μεταβιβάσεις από την ΕΕ στο τρέχον έτος.

Τα μεταναστευτικά εμβάσματα, τα οποία περιλαμβάνονται στην κατηγορία "λοιποί τομείς", αυξήθηκαν κατά 181 εκατ. ευρώ, κυρίως λόγω της ανατίμησης του δολαρίου, δεδομένου ότι ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών τα τελευταία χρόνια όχι μόνο δεν αυξάνεται αλλά μειώνεται.

2.5 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Το ισοζύγιο αδήλων συναλλαγών, μετά τη διαφορά μεταξύ εισπράξεων και πληρωμών, από την προσφορά και χρήση: α) υπηρεσιών, όπως είναι κυρίως ο τουρισμός, οι σπουδές, τα νοσήλια, οι μεταφορές (ναυτιλιακό συνάλλαγμα), οι ασφάλειες, οι προμήθειες και τα δικαιώματα ευρεσιτεχνίας, β) εισοδημάτων, όπως είναι οι αμοιβές, οι μισθοί, οι τόκοι, τα μερίσματα και τα κέρδη και γ) μονομερών μεταβιβάσεων, όπως είναι κυρίως τα μεταναστευτικά εμβάσματα, οι συντάξεις, οι δωρεές, οι μεταβιβάσεις από διεθνείς οργανισμούς (ΕΟΚ), η στρατιωτική βοήθεια και η οικονομική βοήθεια.

2.6 ΕΞΕΛΙΞΗ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Κύριο χαρακτηριστικό του Ισοζυγίου αδήλων συναλλαγών κατά την περίοδο 1970-1986 είναι ότι το πλεόνασμα αυτού του ισοζυγίου κατά την περίοδο 1970-1979 κάλυπτε το 70,1% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, ενώ τα επόμενα χρόνια 1980-1986 κάλυπτε το 63,2%, κατά μέσο όρο κάθε χρόνο. Αξιοσημείωτο είναι ότι το ποσοστό αυτό το 1978 έφτασε στο 78% ενώ το 1985 έπεσε στο 48% αλλά κατόπιν παρουσιάζει αυξητική τάση (1987: 81,3%).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου αδήλων συναλλαγών κατά την περίοδο 1982-1985 συνέπεσε όχι με αύξηση αλλά αντίθετα με μείωση των αδήλων πληρωμών. Εξάλλου κατά την περίοδο 1975-1979 οι αδήλες πληρωμές αυξήθηκαν με χαμηλότερο ρυθμό σε σύγκριση με το ρυθμό αύξησης των αδήλων πόρων. Πάντως η δαπάνη που παρουσιάζει συνεχή αύξηση, είναι εκείνη για τόκους μερίσματα, κέρδη και συγκεκριμένα, το 1980, ανήρχετο σε 466 εκατ. δολάρια ενώ, το 1986 έφθασε τα 1.354 εκατ. δολάρια.

Η πτώση αυτή του πλεονάσματος των αδήλων συναλλαγών οφείλεται στη μείωση

των αδήλων πόρων και όχι σε σημαντική αύξηση των αδήλων πληρωμών. Αντίθετα κατά την περίοδο 1971-1980, οι άδηλοι πόροι αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό εκείνων των αδήλων πληρωμών, σε σύγκριση με τα έτη μετά το 1980, που παρατηρείται πτωτική τάση των αδήλων πληρωμών. Ιδιαίτερα τα έτη 1982-1984 οι άδηλες πληρωμές παρουσίασαν μηδενικό ρυθμό μεταβολής.

Η πτωτική αυτή τάση κατά την 10ετία του 1980, οφείλεται κυρίως στην πτωτική πορεία των πόρων από τη ναυτιλία και των εμβασμάτων των μεταναστών. Η τελευταία οφείλεται στη μειωμένη ζήτηση εργατικών χεριών, ιδιαίτερα από τη Δυτική Γερμανία, ενώ η πρώτη οφείλεται στη μείωση της Ελληνικής ναυτιλίας κατά τα τελευταία χρόνια.

Πιο αναλυτικά, η συμβολή της ναυτιλίας στο σύνολο των αδήλων πόρων κατά τη 10ετία του 1970, έφτασε μέχρι και 35,5% (1974), με ελάχιστο το 26,6% (1978), ενώ κατά την περίοδο, 1980-1986 το μέγιστο ποσοστό έφθασε στο 29,5% (1980) και έπεσε ακόμη και στο 15,4%(1986).

Η αυξητική τάση του ναυτιλιακού συναλλάγματος κατά την περίοδο 1970-1981 μπορεί να θεωρηθεί, σημαντικό επίτευγμα εάν ληφθεί υπόψη ότι κατά την περίοδο αυτή, επικρατούσε δυσμενής συγκυρία στους τομείς μεταφοράς υγρών και ξηρών χύδην φορτίων που οδήγησε στην αύξηση του αριθμού των αργώντων πλοίων Ελληνικής ιδιοκτησίας, τη δυσμενή διεθνή συγκυρία αντιστάθμισαν οι σημαντικές μισθολογικές αυξήσεις που πήραν οι Έλληνες ναυτικοί, (25% κατά μέσο όρο ετησίως) και στην άσκηση ευνοϊκής ναυτιλιακής πολιτικής μετά το 1974 (Ν. 27/1975 και 29/1975) που οδήγησε στην εντυπωσιακή στροφή των Ελλήνων πλοιοκτητών προς το Ελληνικό ναυτολόγιο. Μετά το 1982, η ναυτιλιακή πολιτική δεν χαρακτηρίζεται από σαφή κατεύθυνση, με συνέπεια την πτωτική πορεία των πόρων αυτού του τομέα, δεδομένου ότι οι Έλληνες πλοιοκτήτες στράφηκαν σε ξένο συνάλλαγμα.

Η συμβολή επίσης, των μεταναστευτικών εμβασμάτων στο σύνολό των αδήλων πόρων κατά τη 10ετία του 1970, έφτασε μέχρι και 36,3% (1971), με ελάχιστο 20,6% (1979), ενώ μετά το 1980, το μέγιστο ποσοστό είναι 17,6% (1980) και μειώθηκε μέχρι 15% (1981).

Όπως αναφέρεται η πτωτική τάση, των μεταναστευτικών εμβασμάτων μετά το 1973, οφείλεται κυρίως στη μεγάλη μείωση του αριθμού των Ελλήνων εργατών, στη Δ. Γερμανία, (270.000 μείωση εργατών, το 1972 και 140.000 το 1979) αλλά και στην υποτίμηση της δραχμής έναντι του μάρκου, κατά την περίοδο 1975-1979 και μετά το 1982.

Οι εισπράξεις από Τουρισμό, κατά την δεκαετία του 1970, συμμετείχαν στο σύνολο των αδήλων πόρων με ποσοστό 26,5% κατά μέσο όρο, ενώ την περίοδο 1981 - 1986, το ποσοστό αυτό συμμετοχής είναι 25,9%.

Τα χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής παρατηρούνται τα έτη: 1974 (17,7%) και 1983 (21,3%), και τα υψηλότερα τα έτη: 1978 (30%) και 1981 (29%).

Οι εισπράξεις συνεπώς από τουρισμό παρά τη σημαντική μείωση που σημείωσαν τα έτη 1974 και 1982-1985 δεν παρουσίασαν την πτωτική πορεία εκείνων από τη ναυτιλία και από τα μεταναστευτικά εμβάσματα. Αυτό σημαίνει ότι η χώρα μας, ενώ δεν ενίσχυσε, εντούτοις δεν έχασε τη θέση που κατείχε στη διεθνή τουριστική αγορά. Γενικά παρατηρείται αύξηση του αριθμού των τουριστών και της κατά κεφαλή τουριστικής δαπάνης.

Για το 1987, το πλεόνασμα του ισοζυγίου των άδηλων συναλλαγών αυξήθηκε κατά 1.733 εκατ. \$, ή 44,3%. Η αύξηση του πλεονάσματος για δεύτερη συνεχή χρονιά είχε ως συνέπεια τη μεταστροφή της πτωτικής τάσης που σημειώθηκε το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας. Πρέπει να τονιστεί ότι το 1987 η συμβολή των καθαρών μεταβιβάσεων από την Ε.Ε. ήταν μόλις 16% έναντι 57% το 1986. Οι άδηλες εισπράξεις ήταν υπερδιπλάσιες από τις πληρωμές γεγονός που οδήγησε σε μεγάλη διεύρυνση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών σε αντίθεση με το εμπορικό ισοζύγιο.

Κατά το 1988 το πλεόνασμα του ισοζυγίου των άδηλων συναλλαγών διευρύνθηκε κατά 16,6% ή 951 εκ.\$ και έφτασε τα 6.674 εκατ. \$. Οι εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 17,9% και οι πληρωμές κατά 20,5%. Οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος παρουσίασαν περιορισμένη αύξηση 5,6%, αντίθετα οι εισπράξεις ναυτιλιακού συναλλάγματος αυξήθηκαν με υψηλό ρυθμό 15,6% για δεύτερο στη συνέχεια έτος. Όσον αφορά τα μεταναστευτικά εμβάσματα σημείωσαν μεγάλη άνοδο για δεύτερο έτος και έφτασαν το 25,3%. Η εξέλιξη αυτή προήλθε κυρίως από την σταθεροποίηση κατά τα δύο τελευταία έτη του εξωτερικού χρέους της χώρας, των περιορισμένων μεταβολών των επιτοκίων και των συναλλαγματικών ισοτιμιών .

Το 1989, το πλεόνασμα του ισοζυγίου των άδηλων συναλλαγών μειώθηκε κατά 1,9%, αποτέλεσμα της στασιμότητας (+1,8%) των εισπράξεων και της αύξησης των πληρωμών (+9%). Οι καθαρές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε. αυξήθηκαν κατά 34,5% και έφτασαν τα 2.602 εκατ.\$, έναντι 1.935 εκατ.\$ το 1988. Οι εισπράξεις ναυτιλιακού συναλλάγματος ήταν περίπου στάσιμες (-0,3%), το τουριστικό συνάλλαγμα μειώθηκε κατά 17,5%, και τα μεταναστευτικά εμβάσματα κατά 17,5%. Αντίθετα αύξηση παρουσίασαν οι τόκοι – μερίσματα – κέρδη, οι αναλήψεις από καταθέσεις σε μετατρέψιμες δραχμές και οι λοιπές άδηλες εισπράξεις.

Το 1990 το πλεόνασμα του ισοζυγίου άδηλων συναλλαγών αυξήθηκε κατά 33,9%. Οι εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 26,8% και οι πληρωμές κατά 14,5%. Αναλυτικότερα, οι καθαρές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε αυξήθηκαν κατά 11,5% και έφτασαν τα 2.901 εκατ.\$ ενώ οι υπόλοιπες άδηλες εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 32%. Η άνοδος του τουριστικού συναλλάγματος κατά 30,9% οφειλόταν στην υποτίμηση του δολαρίου και στις υποτιμητικές προσδοκίες. Οι εισπράξεις ναυτιλιακού συναλλάγματος αυξήθηκαν κατά 28,2%, τα μεταναστευτικά εμβάσματα αυξήθηκαν κατά 31,1% καθώς οι πληρωμές για τόκους – μερίσματα – κέρδη σημείωσαν περιορισμένη άνοδο 6%. Τέλος το μεγαλύτερο μέρος, του καθαρού δανεισμού του δημοσίου προήλθε από ετήσιας διάρκειας ομολογιακό δάνειο, με ρήτρα ECU του Ιανουαρίου.

Το 1991 το πλεόνασμα του ισοζυγίου άδηλων συναλλαγών αυξήθηκε κατά 23,1%, λόγω της ανόδου των εισπράξεων κατά 17,1% και των πληρωμών κατά 6,8%. Μεγάλη συμβολή σε αυτό είχε η άνοδος των καθαρών μεταβιβάσεων από την Ε.Ε., που έφτασαν τα 4.034 εκατ. \$. Οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος μειώθηκαν οριακά κατά 0,7 % κυρίως λόγω της κρίσης του κόλπου και των γεγονότων της Γιουγκοσλαβίας. Μικρή ήταν η αύξηση (0,7%) του ναυτιλιακού συναλλάγματος, ως αποτέλεσμα της ανατίμησης του δολαρίου κατά 15% σε σχέση με τη δραχμή. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα αυξήθηκαν κατά 18,5% και οι πληρωμές για τόκους – μερίσματα – κέρδη αυξήθηκαν κατά 5,95 και έφτασαν τα 2.014 εκατ.\$.

Για το 1992 το πλεόνασμα του ισοζυγίου άδηλων συναλλαγών αυξήθηκε κατά 9,5% καθώς η αύξηση των εισπράξεων ήταν 12,3% και των πληρωμών 18,9%. Οι καθαρές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε. αυξήθηκαν κατά 16,5%, οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος κατά 27,3% και οι εισπράξεις ναυτιλιακού συναλλάγματος κατά 12,4%. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα παρουσίασαν περιορισμένη αύξηση μόλις 9,5% ως αποτέλεσμα της συναλλαγματικής αβεβαιότητας που επικρατούσε. Τέλος οι πληρωμές για τόκους –μερίσματα –κέρδη αυξήθηκαν κατά 16,9% και έφτασαν τα 2.353 εκατ. \$ (συμπεριλαμβανομένων και τόκων για παρελθοντικά στρατιωτικά δάνεια ύψους 234 εκατ. \$).

Μικρή ήταν η αύξηση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών το 1993 (0,4%) λόγω της μείωσης των άδηλων εισπράξεων κατά 1,4% και των άδηλων πληρωμών κατά 5,4%. Αυτή η κάμψη ήταν αποτέλεσμα της ύφεσης στις χώρες της Ε.Ε. της ανόδου της ισοτιμίας του δολαρίου έναντι της δραχμής καθώς και της συνεχιζόμενης κρίσης στη Γιουγκοσλαβία. Οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος αυξήθηκαν κατά 1,9%, ενώ η εισροή ναυτιλιακού συναλλάγματος μειώθηκε κατά 3,7%. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα, παρέμειναν σταθερά γεγονός που αποδίδεται στους χαμηλούς ρυθμούς αύξησης του διαθέσιμου εισοδήματος στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Οι πληρωμές για τόκους- μερίσματα –κέρδη παρουσίασαν μείωση κατά 12% κυρίως λόγω της πτώσης των επιτοκίων και της ανατίμησης του δολαρίου έναντι των λοιπών νομισμάτων που διαμόρφωναν το εξωτερικό χρέος εκείνη την χρονική περίοδο.

Το πλεόνασμα του ισοζυγίου των άδηλων συναλλαγών το 1994 αυξήθηκε κατά 12,9% λόγω της μεγάλης αύξησης των εισπράξεων κατά 10,2% έναντι μόλις 4,0% των πληρωμών. Αύξηση υπήρξε και στις καθαρές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε. κατά 5,4% οι οποίες ανήλθαν σε 4.307 εκατ. \$. Οι εισπράξεις τουριστικού συναλλάγματος αυξήθηκαν κατά 17,1%, η εισροή ναυτιλιακού συναλλάγματος αυξήθηκε κατά 1,9% και τα μεταναστευτικά εμβάσματα αυξήθηκαν κατά 9,3%. Ουσιαστικά οι πληρωμές για τόκους- μερίσματα- κέρδη παρέμειναν σταθερές κυρίως λόγω της μεγάλης μείωσης που εμφάνισαν οι πληρωμές τόκων των ιδιωτών.

Το 1995 το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών αυξήθηκε μόνο κατά 6,7% ως αποτέλεσμα της αύξησης των άδηλων εισπράξεων κατά 10,7% και της αύξησης των πληρωμών κατά 20,7% (η αύξηση αυτή ήταν της τάξεως των 894,2 εκατ. \$). Τα μεταναστευτικά εμβάσματα αυξήθηκαν κατά 15,6 % ή 413,6 εκατ. \$, κυρίως λόγω της υποτίμησης του δολαρίου έναντι του γερμανικού μάρκου και της δραχμής. Για τον ίδιο κυρίως λόγο η εισροή ναυτιλιακού συναλλάγματος αυξήθηκε κατά 232,7 εκατ. \$ ή 11,9% και έφτασε τα 2.189,8 εκατ. \$. Οι καθαρές εισπράξεις από την Ε.Ε. ανήλθαν σε 4.968 εκατ. \$ (ή +15,3%).

Το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών μειώθηκε το 1996 κατά 469 εκατ. \$ ή 3,3 %, λόγω της μείωσης των εισπράξεων κατά 1,6% και της αύξησης των πληρωμών κατά 2,2 %. Η σημαντική κάμψη της εισροής ταξιδιωτικού συναλλάγματος (10,0%) και η αύξηση των πληρωμών για τόκους –μερίσματα-κέρδη (11,9%) είναι δύο κυριότεροι παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών. Οι εισπράξεις ταξιδιωτικού συναλλάγματος μειώθηκαν κατά 412,7 εκατ. δολάρια Η κάμψη αυτή οφειλόταν κυρίως στη μείωση των αφίξεων τουριστών, λόγω της περιορισμένης αύξησης του πραγματικού εισοδήματος σε βασικές χώρες προέλευσης τουριστών. Οι ει-

οισπράξεις ναυτιλιακού συναλλάγματος αυξήθηκαν μόλις κατά 3,4% ή 73,7 εκατ. \$ λόγω κυρίως της ανατίμησης του δολαρίου έναντι της δραχμής και της μείωσης του εγχωρίου πληθωρισμού. Οι καθαρές εισροές από τη Ε.Ε. ανήλθαν σε 5.057 εκατ. \$ ή 1,8 % και οι εισπράξεις μεταναστευτικών εμβασμάτων μειώθηκαν κατά 74,7 εκατ. \$ ή 2,4 %.

Το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών το 1997 μειώθηκε σε σύγκριση με εκείνο του 1996 κατά 388,8 εκατ. \$ παρά το σημαντικό περιορισμό των πληρωμών για τόκους. Στη μείωση του πλεονάσματος των άδηλων οδήγησε η κάμψη των άδηλων πόρων, κυρίως των εισροών από την Ε.Ε. (-8,6%) και του ναυτιλιακού συναλλάγματος (-7,0%). Εξάλλου, οι εισπράξεις ταξιδιωτικού συναλλάγματος κινήθηκαν στο επίπεδο του 1996. Έτσι, το ποσοστό κάλυψης του εμπορικού ελλείμματος από το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών σημείωσε μικρή περαιτέρω κάμψη και το 1997 (73,5% έναντι 75,3% το 1996). Οι εισπράξεις μεταναστευτικών εμβασμάτων μειώθηκαν κατά 2,4 % εξέλιξη που οφείλεται στην ανατίμηση του δολαρίου έναντι της δραχμής και του μάρκου. Από τις άλλες βασικές κατηγορίες άδηλων πληρωμών, αύξηση παρουσίασαν οι λοιπές πληρωμές (19,7%), καθώς και αυτές για ταξιδιωτικό συνάλλαγμα (9,5%).

Το πλεόνασμα των άδηλων συναλλαγών το 1998 αυξήθηκε κατά 4,5% ή 610 εκατ. \$ σε σύγκριση με το 1997 και κάλυψε κατά 79,4 % το εμπορικό έλλειμμα. Η βελτίωση του πλεονάσματος συνδέεται με τη συνέχιση της ανόδου των πραγματικών εισοδημάτων στις χώρες της Ε.Ε., παρά τις επιπτώσεις από την κρίση στις διεθνείς αγορές, την αναπροσαρμογή της ισοτιμίας της δραχμής και τη συγκράτηση του δημοσίου χρέους. Οι εξαιρετικά μεγάλη αύξηση που παρουσίαζαν οι εισπράξεις από τον τουρισμό (37,5% έναντι 1,3 % το 1997) πρέπει να αποδοθεί σε σημαντικό βαθμό στην καλύτερη καταγραφή του νέου συστήματος (μέτρηση διανυκτερεύσεων). Άνοδο κατά 3,8 % εμφάνισαν και οι εισπράξεις από μεταναστευτικά εμβάσματα, καθώς και οι καθαρές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε. 5,3% και ανήλθαν σε 4.865,3 εκατ. \$.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΗΛΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Σε εκατ. Δολ.

Έτη	Πλεόνασμα Άδηλων	ΑΔΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ						Πλεόνασμα άδηλων συν/ων προς εμπορικό έλλειμμα
		Σύνολο	Τουρισμός	Ναυτιλία	Εμβάσματα Μεταναστών	Λοιποί	Άδηλες πληρωμές	
1979	4296,0	5663,0	1662,0	1519,0	1168,0	1314,0	1367,0	69,5
		(100,0)	(29,4)	(26,8)	(20,6)	(23,2)		
1980	4593,4	6159,4	1733,5	1815,9	1083,1	1526,9	1566,0	67,5
		(100,0)	(28,1)	(29,5)	(17,6)	(24,8)		
1981	4275,8	6484,0	1881,0	1826,4	1080,1	1694,5	2206,2	63,8
		(100,0)	(29,0)	(28,2)	(16,7)	(26,1)		
1982	4041,8	6097,6	1527,2	1656,6	1043,0	1870,8	2055,8	68,2
		(100,0)	(25,0)	(27,2)	(17,1)	(30,7)		

1983	3510,0	5529,2	1175,7	1308,7	934,7	2110,1	2019,2	65,2
		(100,0)	(21,3)	(23,7)	(16,9)	(38,2)		
1984	3220,7	5288,7	1312,8	1094,7	921,5	1960,0	2068,0	60,2
		(100,0)	(24,8)	(20,7)	(17,4)	(37,1)		
1985	2992,2	5260,5	1428,0	1038,5	800,7	1993,3	2268,3	47,7
		(100,0)	(27,1)	19,7)	(15,2)	(37,9)		
1986	3913,7	6511,7	1834,2	1000,4	983,2	2692,0	2598,0	68,8
		(100,0)	(28,2)	(15,4)	(15,1)	(41,3)		
1987	5647,0	8490,0	2192,0	1193,0	1379,0	3727,0	2843,3	81,3
		(100,0)	(25,8)	(14,1)	(16,2)	(43,9)		
1988	6674,0	10099,0	2396,0	1379,6	1727,2	4596,1	3425,0	82,4

			(100,0)	(23,7)	(13,6)	(17,1)	(45,6)		
1989	6547,2	10281,2	1976,0	1374,8	1394,0	5536,4	3734,0	71,8	
		(100,0)	(19,2)	(13,4)	(13,6)	(53,8)			
1990	8766,0	13040,8	2586,8	1761,9	1827,9	6864,2	4274,8	71,1	
		(100,0)	(19,8)	(13,5)	(14,0)	(52,7)			
1991	10787,1	15353,8	2567,4	1774,0	2165,2	8847,2	4566,7	87,0	
		(100,0)	(16,7)	(11,6)	(14,1)	(57,6)			
1992	11811,9	17240,0	3268,4	1993,8	2370,2	9607,2	5428,1	85,0	
		(100,0)	(19,2)	(13,4)	(13,6)	(53,8)			
1993	11864,9	17023,1	3335,2	1920,0	2431,0	9336,9	5158,2	94,3	
		(100,0)	(19,6)	(11,3)	(14,3)	(54,8)			

1994	13396,2	18762,2	3904,9	1957,1	2657,0	10243,2	5366,0	99,0
		(100,0)	(20,8)	(10,4)	(14,2)	(54,6)		
1995	14295,4	20770,4	4135,8	2189,8	3070,7	11373,6	6475,0	83,4
		(100,0)	(19,9)	(10,5)	(14,8)	(54,8)		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

3.1 ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΡΗΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Για την έννοια του πληθωρισμού έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί. Άλλοι δίδουν έμφαση στη αιτία του φαινομένου, άλλοι δίδουν έμφαση στην φύση του φαινομένου, άλλοι δίδουν έμφαση στον τρόπο μετρήσεως των πληθωρικών φαινομένων, άλλοι στις επιδράσεις του κ.ο.κ. Ορισμένοι π.χ. οικονομολόγοι ορίζουν τον πληθωρισμό ως την συνεχιζόμενη αύξηση της προσφοράς χρήματος.

Η μέτρηση του πληθωρισμού δύναται να γίνει κατά πολλούς τρόπους. Έτσι η παρακολούθηση των εξελίξεων του γενικού επιπέδου των τιμών δύναται να γίνει με έναν από τους γνωστούς από τη στατιστική αριθμοδείκτες ως είναι ο τιμάριθμος χονδρικής πωλήσεως, ο τιμάριθμος λιανικής πωλήσεως και ο δείκτης τιμών καταναλωτή. Δύναται όμως να γίνει και με το δείκτη ο οποίος προκύπτει από τη σχέση μεταξύ πραγματικού και ονομαστικού εθνικού εισοδήματος.

3.2 ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Ο πληθωρισμός είναι σύνθετο φαινόμενο με πολλές αιτίες, πολλά χαρακτηριστικά και πολλές επιδράσεις προς όλες τις κατευθύνσεις. Είναι συνεπώς δυνατόν να επισημανθούν διάφορα είδη πληθωρισμού αναλόγως του ειδικού κριτηρίου το οποίον θα ληφθεί υπόψη σε κάθε περίπτωση. Έτσι, αν ληφθεί υπόψη το κριτήριο του χρόνου, είναι ενδεχόμενο να έχουμε πληθωρικές εκδηλώσεις εποχικού χαρακτήρα, βραχυχρόνιου χαρακτήρα διαρκείας μέχρι ενός έτους, μεσοπρόθεσμου χαρακτήρα διαρκείας μέχρι πέντε ετών και μακροχρονίου χαρακτήρα διαρκείας μεγαλύτερης της πενταετίας. Αν ληφθεί υπόψη το κριτήριο της εντάσεως των πληθωρικών φαινομένων, τότε δυνατόν να διακρίνομε πέντε είδη πληθωρισμού.

- Σχετική σταθερότητα στο επίπεδο των τιμών: Αύξηση μέχρι 2% κατά έτος.
- Ήπιος πληθωρισμός: Αύξηση του γενικού επιπέδου τιμών κατά 2-5% κατά έτος.
- Μέτριος πληθωρισμός: Αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών κατά 5-10% κατ' έτος.
- Έντονος πληθωρισμός: Αύξηση του επιπέδου των τιμών κατά 1_50%κατ' έτος.
- Υπερπληθωρισμός ή καλπάζων πληθωρισμός: Αύξηση του επιπέδου των τιμών κατά ποσοστό ανώτερο του 50% κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου.

Εάν χρησιμοποιηθεί το κριτήριο της φάσεως της οικονομικής συγκυρίας κατά την οποία εκδηλώνονται τα πληθωρικά φαινόμενα, τότε είναι δυνατό να διακρίνομε και πάλι διάφορα είδη πληθωρισμού, ως είναι πληθωρισμός κατά την περίοδο της ανόδου του οικονομικού κύκλου, πληθωρισμός κατά την περίοδο του ανώτατου επιπέδου της οικονομικής δραστηριότητας, πληθωρισμός κατά την περίοδο της

υφέσεως, πληθωρισμός κατά την περίοδο του κατώτατου σημείου², πληθωρισμός κατά την περίοδο της στασιμότητας (στασιμοπληθωρισμός), πληθωρισμός κατά την περίοδο της οικονομικής μεγεθύνσεως ή οικονομικής αναπτύξεως (έρπων πληθωρισμός) κ.ο.κ.

Εάν χρησιμοποιηθεί το κριτήριο του βαθμού μέχρι του οποίου είναι ελεύθερη ή ελεγχόμενη η αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών, έχουμε τον ανοιχτό πληθωρισμό, στον οποίο η αύξηση των τιμών είναι ελεύθερη και το ελεγχόμενο πληθωρισμό, στον οποίο υπάρχουν διαφόρων ειδών έλεγχοι στην αύξηση των τιμών των αγαθών και των τιμών των συντελεστών της παραγωγής.

Εάν χρησιμοποιήσουμε το κριτήριο της αιτίας των πληθωρικών φαινομένων, μπορούμε να παρουσιάσουμε πολλά είδη πληθωρισμού. Στην παρούσα εργασία έχουμε κατατάξει το σύνολο των δυνάμεων της οικονομίας σε δυνάμεις οι οποίες επηρεάζουν τη συνολική προσφορά και δυνάμεις οι οποίες επηρεάζουν τη συνολική ζήτηση. Με το κριτήριο λοιπόν αυτό έχουμε πληθωρισμό προερχόμενο από τη μακροπροσφορά ή πληθωρισμό κόστους και πληθωρισμό προερχόμενο από τη μακροζήτηση ή πληθωρισμό ζήτησεως.

3.3 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Η συνολική δαπάνη της οικονομίας εκφρασμένη σε σταθερές τιμές είναι ενδεχόμενο να σημειώνει κάμψη. Έτσι η κατανάλωση και η επένδυση υπό ορισμένες προϋποθέσεις είναι ενδεχόμενο να σημειώσουν κάμψη. Οι εξαγωγές είναι ενδεχόμενο να περιορισθούν συνεπεία των αυξημένων τιμών της ημεδαπής και οι εισαγωγές να σημειώσουν αύξηση.

Αξιόλογες είναι οι αναδιανεμητικές επιδράσεις του πληθωρισμού επί των διαφόρων κατηγοριών εισοδημάτων. Ο πληθωρισμός αλλοιώνει τη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου, δοθέντος ότι οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών και οι αμοιβές των παραγωγικών συντελεστών δεν έχουν την αυτή ευλυγισία και προσαρμοστικότητα. Εάν όλες οι τιμές των αγαθών και υπηρεσιών, οι τιμές των διαφόρων στοιχείων του ενεργητικού και οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών κινούνταν προς την ίδια κατεύθυνση και με την ίδια αναλογία, τότε οι μεταβολές στο γενικό επίπεδο των τιμών δεν θα ασκούσαν αναδιανεμητικές επιδράσεις επί του εισοδήματος και του πλούτου. Τέτοιο είδος, όμως ομοιομορφίας δεν παρατηρείται στην πραγματικότητα. Κατά την περίοδο του πληθωρισμού παρατηρούνται υστερήσεις στην προσαρμογή των τιμών και των αμοιβών με αποτέλεσμα την αναδιανεμητική επίδραση των πληθωρικών φαινομένων.

Οι επιδράσεις του πληθωρισμού επί της οικονομικής μεγεθύνσεως δεν είναι σαφώς προσδιορισμένες. Ορισμένοι π.χ. υποστηρίζουν ότι η υγιής οικονομική ανάπτυξη συνοδεύεται από ορισμένα πληθωρικά φαινόμενα. Είναι γνωστό άλλωστε και το «δύσκολο τρίγωνο», συμφώνως προς το οποίο δεν είναι εύκολο να συνυπάρχει οικονομική ανάπτυξη, σταθερότητα στο επίπεδο των τιμών και σταθερότητα των εισοδημάτων από μισθούς και ημερομίσθια. Άλλοι, αντιθέτως, φρονούν ότι οι πληθωρικές πιέσεις εξασθενίζουν τη ροπή προς αποταμίευση με αποτέλεσμα τη συμπίεση της επενδυτικής δραστηριότητας, τη μείωση του ρυθμού σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, με συνέπεια την επιβράδυνση της αναπτύξεως. Εάν εντούτοις η

παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνει με ρυθμό ανάλογο του ρυθμού οικονομικής αναπτύξεως, τότε είναι δυνατό να συνυπάρξει βελτίωση των μισθών και ημερομισθίων, οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα στο επίπεδο των τιμών.

3.4 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ραγδαία επιτάχυνση του ρυθμού του πληθωρισμού που χαρακτήρισε τις εξελίξεις στις τιμές κατά τη διάρκεια του 1979 ανακόπηκε το 1980. Η άνοδος του δείκτη τιμών καταναλωτή, που είχε φτάσει το 24,8% μέσα στο 1979, επιταχύνθηκε μόνο κατά 1,4 εκατοστιαίες μονάδες το 1980 και έφτασε το 26,2%. Ο στόχος όμως που είχε τεθεί στις αρχές του έτους για συγκράτηση της ανόδου των τιμών κοντά στο 15% μέσα στο 1980 δεν έγινε δυνατό να επιτευχθεί. Οι ανοδικές αυτές τάσεις στη διετία 1979-1980 είχαν ως αποτέλεσμα ο ρυθμός αύξησης των τιμών σε μέσα ετήσια επίπεδα να είναι σημαντικά μεγαλύτερος το 1980 (24,9%, έναντι 19% το 1979). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των τιμών κατά το 1980 ήταν ήδη ψηλός από την αρχή του έτους σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος 1979, κατά το οποίο ήταν χαμηλός στην αρχή και επιταχύνθηκε κατά τη διάρκεια του έτους.

Ο ρυθμός του πληθωρισμού επιταχύνθηκε περαιτέρω το 1980 για να φτάσει το 25,9% το πρώτο τρίμηνο του 1981.

Οι ανατιμητικές τάσεις το 1981 σε σύγκριση με το 1980 εκδηλώθηκαν κυρίως στα είδη διατροφής και κατά δεύτερο λόγο στα είδη ένδυσης-υπόδησης. Και στις δυο αυτές κατηγορίες αγαθών οι αυξήσεις που σημειώθηκαν στις τιμές τους το 1981 (30,1% και 21,5% αντίστοιχα). Αντίθετα, οι ανατιμήσεις σε όλες σχεδόν τις λοιπές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών ήταν μικρότερες το 1981. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την άνοδο του επιπέδου τιμών των υπηρεσιών μεταφορών-επικοινωνιών που το 1981 ήταν μόνο 13,7%.

Η επιβράδυνση συνεχίστηκε το 1982 με αποτέλεσμα να περιοριστεί κατά το έτος αυτό η αύξηση των τιμών καταναλωτή στο 21%, από 24,5% το 1981. Η τάση επιβράδυνσης του αυξητικού ρυθμού ήταν περισσότερο έντονη στο επίπεδο των τιμών χονδρικής πώλησης (αύξηση 16% το 1982), ενώ σημαντική ήταν επίσης η κάμψη του αυξητικού ρυθμού που σημειώθηκε στις τιμές των οικοδομικών υλικών (αύξηση 15,2%).

Αξίζει να τονιστεί ότι η επιβράδυνση αυτή του αυξητικού ρυθμού προήλθε κατά κύριο λόγο από τη συγκράτηση της αυξητικής τάσης στις τιμές των ειδών διατροφής (αύξηση 21,1% το 1982, έναντι 30,1% το 1981). Αξιόλογη επίσης ήταν και η συμβολή, στην επιβράδυνση του αυξητικού ρυθμού του γενικού επιπέδου των τιμών, της χαλάρωσης της ανατιμητικής τάσης στις υπηρεσίες στέγασης (αύξηση 18,4% το 1982, έναντι 27,2% το 1981).

Ο δείκτης τιμών καταναλωτή το 1983 αυξήθηκε σε μέσα επίπεδα, κατά 20,5%. Η επιβράδυνση αυτή οφείλεται κυρίως στη συγκράτηση της αυξητικής τάσης στις τιμές των ειδών διατροφής που σημειώθηκε για δεύτερο κατά σειρά χρόνο και εκδηλώθηκε κυρίως στις τιμές των οπωροκηπευτικών, κρεάτων και γαλακτοκομικών προϊόντων. Χαλάρωση της ανατιμητικής τάσης παρουσιάστηκε επίσης στις τιμές των ειδών ένδυσης-υπόδησης και των υπηρεσιών στέγασης. Αντίθετα, αισθητά μεγα-

λύτερη ήταν η άνοδος στις τιμές των συλλογικών υπηρεσιών λόγω της αναπροσαρμογής των τιμολογίων των οργανισμών κοινής ωφέλειας και δημόσιων επιχειρήσεων.

Η υποτίμηση τον Ιανουάριο του 1983 επηρέασε το δείκτη τιμών χονδρικής πώλησης πολύ περισσότερο από τα αντίστοιχα επίπεδα του δείκτη τιμών καταναλωτή. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η άνοδος του δείκτη τιμών χονδρικής πώλησης τον Ιανουάριο του 1983 ήταν απότομη και πολύ σημαντική (5,7%, 1982: 1,3%), ενώ αντίθετα η άνοδος του δείκτη τιμών καταναλωτή περιορίστηκε στο 0,8%, δηλαδή ήταν χαμηλότερη και σε σχέση με το 1982 (1,1)%.

Επισημαίνεται, ότι η διαφορά πληθωρισμού στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις χώρες του ΟΟΣΑ ή της ΕΟΚ, ως σύνολο, διευρύνθηκε αφού η επιβράδυνση στις χώρες αυτές το 1983 ήταν περισσότερο ουσιαστική.

Η επιβράδυνση του αυξητικού ρυθμού των τιμών συνεχίστηκε και το 1984. Αυτό διαπιστώνεται από την εξέλιξη του δείκτη τιμών καταναλωτή που αυξήθηκε το 1984 κατά 18,5%, σημειώθηκε δηλαδή επιβράδυνση κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Ανάλογες εξελίξεις σημειώθηκαν και στις χώρες της ΕΟΚ, όπου ο μέσος ρυθμός πληθωρισμού περιορίστηκε στο 6,1% από 7,3% το 1983, ενώ στις χώρες του ΟΟΣΑ παρέμεινε στα επίπεδα του 1983 (5,3%).

Μετά από μια τριετία συνεχούς επιβράδυνσης των ανατιμητικών τάσεων, ο ρυθμός πληθωρισμού επιταχύνθηκε σημαντικά το 1985. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μια από τις πιο κρίσιμες οικονομικές εξελίξεις στο επισκοπούμενο έτος.

Η αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) μεταξύ αρχής και τέλους του 1987 περιορίστηκε στο 15,7% έναντι 16,9% στο 1986, ενώ σε μέσα επίπεδα η άνοδος του ΔΤΚ σημείωσε επιβράδυνση, από 23% το 1986 σε 16,4% το 1987. Ανάλογη ήταν η εξέλιξη των τιμών χονδρικής πώλησης, αλλά ο ρυθμός ανόδου τους διαμορφώθηκε σε σημαντικά χαμηλότερο επίπεδο. Μεταξύ αρχής και τέλους του έτους, ο δείκτης τιμών χονδρικής (ΔΤΧ) αυξήθηκε κατά 7,5%, έναντι 8,5% και 28,2% κατά το 1986 και 1985 αντίστοιχα. Σε μέσα επίπεδα, ο αυξητικός ρυθμός του ΔΤΧ εμφάνισε μεγαλύτερη μείωση, από 17,9% το 1986 σε 9,2% το 1987.

Από την πλευρά του κόστους, δύο κυρίως παράγοντες συνέβαλαν στην ανασχεση των ανατιμητικών τάσεων στο 1987: (α) Η συγκρατημένη άνοδος των τιμών των εισαγόμενων ειδών, σε σύγκριση με το 1986, που αντανάκλασε τη σχετική σταθερότητα των διεθνών τιμών των πρώτων υλών και τη μικρότερη υποχώρηση της μέσης σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, που ήταν 11% το 1987 έναντι 22,2% το 1986. (β) Η συμπίεση των περιθωρίων κέρδους το 1987, μετά τη μεγάλη διεύρυνση που είχαν σημειώσει το 1986, λόγω αυξημένου ανταγωνισμού από τα εισαγόμενα προϊόντα. Εξάλλου, η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο μη γεωργικό τομέα παρέμεινε και το 1987 συγκρατημένη αν και ήταν λίγο μεγαλύτερη από ό,τι το 1986 (1987: 12%, 1986: 11,2% και 1985: 20,3%).

Συνεχίστηκε και στο 1988 η επιβράδυνση του πληθωρισμού. Σημειώνεται όμως ότι, αν ληφθούν υπόψη οι επιδράσεις που ασκήθηκαν στις τιμές από έκτακτους παράγοντες στη διετία 1987-88, δεν υποδηλώνεται εξασθένηση των πληθωριστικών πιέσεων. Αντίθετα, διαπιστώνεται ότι ανακόπηκε στο 1988 η πτωτική τάση του πληθωρισμού, αν δεν σημειώθηκε μικρή επιτάχυνση σε σχέση με το 1987. Έκτακτοι παράγοντες που επηρέασαν το επίπεδο των τιμών ήταν η εισαγωγή από 1.1.1987 του φόρου προστιθέμενης αξίας και η λήξη του τρίμηνου παγώματος των τιμών στις 31.1.1987, που σε σημαντικό βαθμό συνέβαλαν αυξητικά στη διαμόρφωση του

ρυθμού πληθωρισμού στη διάρκεια του 1987. Η καθαρή όμως επίδραση έκτακτων δυσμενών παραγόντων στη διαμόρφωση του πληθωρισμού στο 1988 ήταν κατά πολύ μικρότερη σε σύγκριση με εκείνη του 1987.

Η επιτάχυνση των τιμών το 1989 σε σύγκριση με το 1988 εκδηλώθηκε κυρίως στα είδη διατροφής και κατά δεύτερο λόγο στα διαρκή αγαθά και είδη άμεσης κατανάλωσης. Και στις δύο αυτές ομάδες αγαθών, ιδιαίτερα στην πρώτη, οι αυξήσεις που σημειώθηκαν στις τιμές (18,2% και 10,7%) ήταν μεγαλύτερες έναντι του 1988 (11,1% και 9,3% αντίστοιχα). Ειδικότερα, η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου των τιμών ειδών διατροφής, που συνέβαλε στην επιτάχυνση του γενικού δείκτη κατά δύο εκατοστιαίες μονάδες περίπου, προήλθε από τις αυξημένες τιμές των κρεάτων, των φρούτων και λαχανικών, των γαλακτοκομικών προϊόντων και των ελαίων και λιπών, που οφείλονταν στην ταχύτερη υποτίμηση της πράσινης δραχμής το 1989 και στη μεγαλύτερη αύξηση των απολαμβανόμενων από τους παραγωγούς τιμών τόσο στις χώρες της ΕΟΚ (9,2% από 2,8% το 1988) όσο και στην Ελλάδα (16,1% από 13,7% το 1988). Γενικότερα, όπως προκύπτει από την ανάλυση των σχετικών στοιχείων του δείκτη τιμών χονδρικής της ΕΣΥΕ, στην επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου των τιμών των ειδών διατροφής συνετέλεσε και η μεγαλύτερη αύξηση τιμών των μεταποιημένων ειδών διατροφής (μέση αύξηση 14,2% το 1989 έναντι 11,7% το 1988).

Ο πληθωρισμός παρουσίασε σημαντική επιτάχυνση το 1990. Το μέσο επίπεδο του δείκτη τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) αυξήθηκε κατά 20,4% (1989: 13,7%), ενώ στη διάρκεια του έτους ο ρυθμός αύξησης των τιμών έφτασε το 22,8%, έναντι 14,8% το 1989.

Η εξέλιξη αυτή των τιμών επηρεάστηκε σημαντικά από τα μέτρα οικονομικής πολιτικής που ελήφθησαν σε τρεις διαφορετικές περιόδους στη διάρκεια του 1990.

Η αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή μεταξύ αρχής και τέλους του 1991 περιορίστηκε σε 17,8% έναντι 22,8% το 1990. Σε μέσα ετήσια επίπεδα ο ρυθμός ανόδου των τιμών παρουσίασε μικρότερη επιβράδυνση από ό,τι στη διάρκεια του έτους και ήταν 18,9% έναντι 20,4% το 1990. Αυτό οφείλεται στην έντονη επιτάχυνση του πληθωρισμού κατά το τελευταίο τρίμηνο του 1990, μετά την ανατίμηση των υγρών καυσίμων και την αναπροσαρμογή των τιμολογίων δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, βάσει του κυβερνητικού προγράμματος δημοσιονομικής εξυγίανσης, με αποτέλεσμα ο δείκτης τιμών στην αρχή του 1991 να βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο.

Αποφασιστικά συνέβαλε στην επιβράδυνση του πληθωρισμού, στη διάρκεια του 1991, η μείωση του ρυθμού αύξησης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον αστικό τομέα κατά 5,8 εκατοστιαίες μονάδες, ως αποτέλεσμα αφενός της επιβράδυνσης του ρυθμού αύξησης των ονομαστικών αποδοχών και αφετέρου της αύξησης της παραγωγικότητας. Ευνοϊκά επίσης επέδρασε η μικρότερη, σε σύγκριση με το 1990, αύξηση των γεωργικών τιμών, ιδιαίτερα των τιμών παραγωγού. Αξιόλογη συμβολή στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού το 1991 είχε και η μειωμένη επίδραση στις τιμές από την περιορισμένη αύξηση των έμμεσων φόρων, μετά τη μεγάλη αύξησή τους το 1990.

Αντίθετα, αυξητική ήταν η επίδραση της ανόδου των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων, παρά τη σχετική σταθερότητα των διεθνών τιμών. Το γεγονός αυτό αντανακλά τη μεγαλύτερη από ότι το 1990 διολίσθηση της μέσης σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής (11,2% έναντι 9% το 1990 σε μέσα

επίπεδα).

Η υποχώρηση του πληθωρισμού που άρχισε τους πρώτους μήνες του 1991 συνεχίστηκε το 1992 - με μια σχετικώς ήπια αναστροφή στο τρίμηνο Αυγούστου-Οκτωβρίου - με αποτέλεσμα η αύξηση των τιμών καταναλωτή να περιοριστεί κατά τη διάρκεια του έτους στο 14,4%, από 18% το 1991 και 22,9% το 1990. Την ίδια περίπου εξέλιξη παρουσίασε ο ρυθμός ανόδου των τιμών καταναλωτή σε μέσα ετήσια επίπεδα, από 19,5% το 1991 σε 15,8% το 1992. Επομένως, παρατηρήθηκε τελικά επιβράδυνση του πληθωρισμού, αν και ήταν μικρότερη από την αναμενόμενη.

Η εξέλιξη του πληθωρισμού το 1992 επηρεάστηκε εν μέρει από ειδικούς παράγοντες. Από τη μια πλευρά, η υποχώρηση του πληθωρισμού το 1992 ήταν μικρότερη από ό,τι αναμενόταν, λόγω των φορολογικών μέτρων που έλαβε η Κυβέρνηση στις αρχές Αυγούστου (σημαντική αναπροσαρμογή των τιμών των καυσίμων, μεταβολή των συντελεστών του φόρου προστιθέμενης αξίας, επιβολή ειδικών φόρων στα οινοπνευματώδη ποτά και τα τσιγάρα), τα οποία κρίθηκαν αναγκαία για την κάλυψη της διαφαινόμενης απόκλισης των εσόδων από το επίπεδο που προβλεπόταν στον προϋπολογισμό του 1992.

Ειδικότερα, από την πλευρά του κόστους, η επιβράδυνση στο ρυθμό αύξησης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, η οποία ήταν συνέπεια της περιοριστικής οικονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε, συνέβαλε σημαντικά στην υποχώρηση του πληθωρισμού. Ο ρυθμός αύξησης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο μη γεωργικό τομέα μειώθηκε από 19,2% το 1990 σε 13,6% το 1991 και 11,9% το 1992 σύμφωνα με εθνολογιστικά στοιχεία και εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Εξάλλου, η αντιπληθωριστική νομισματική και συναλλαγματική πολιτική περιόρισε τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να ενδίδουν στις πιέσεις για αύξηση των χρηματικών μισθών και ημερομισθίων.

Ο πληθωρισμός μειώθηκε το 1994, ο ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού ήταν 10,8%, δηλαδή χαμηλότερος κατά 1,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το Δεκέμβριο 1993 (12,1%). Ακόμη μεγαλύτερη - και σύμφωνη με την πρόβλεψη του Προγράμματος Σύγκλισης - ήταν η επιβράδυνση του μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης των τιμών καταναλωτή (από 14,4% το 1993 σε 10,9% το 1994), αντανακλώντας εν μέρει το γεγονός ότι ο μέσος πληθωρισμός του 1993 ήταν αυξημένος λόγω της επίδρασης των φορολογικών μέτρων του Αυγούστου του 1992. Αξίζει, εξάλλου, να σημειωθεί ότι η αύξηση των τιμών στη διάρκεια του έτους υπερέβη τον κυβερνητικό στόχο (10%) μόνο ως προς τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που περιλαμβάνονται στις κατηγορίες "είδη διατροφής", "ποτά-καπνός" και "εκπαίδευση -μόρφωση -αναψυχή".

Στη διάρκεια του 1995 επιτεύχθηκε αισθητή πρόοδος προς τη σύγκλιση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ό,τι αφορά το στόχο της σταθερότητας των τιμών. Ο δωδεκάμηνος ρυθμός του πληθωρισμού, σύμφωνα με το δείκτη τιμών καταναλωτή, υποχώρησε στο 8,1 %, δηλαδή κατά 2,7 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 1994. Επειδή στο ίδιο δωδεκάμηνο ο μέσος όρος του πληθωρισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρήθηκε ουσιαστικά αμετάβλητος στο χαμηλό επίπεδο του 3% περίπου, η απόσταση μειώθηκε, αλλά, παραμένει ακόμη μεγάλη. Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα είχε πέσει κάτω από το 10% ήδη από τον Απρίλιο του 1995, για πρώτη φορά μετά από 22 χρόνια. Εξάλλου και ο μέσος ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού, σύμφωνα με το δείκτη τιμών καταναλωτή, παρουσίασε επιβράδυνση, η οποία όμως ήταν μικρότερη (από 10,9% το 1994 σε 9,3% το 1995). Σε επίπεδο χονδρικής

πώλησης, ο γενικός δείκτης τιμών αυξήθηκε κατά 6,7% στη διάρκεια του έτους, δηλαδή 3,5 εκατοστιαίες μονάδες λιγότερο από ότι στη διάρκεια του 1994 και ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του σημείωσε μικρή επιβράδυνση (από 8,7% το 1994 σε 7,8% το 1995).

Η υποχώρηση του πληθωρισμού στη διάρκεια του 1995 οφείλεται κυρίως σε δύο παράγοντες: πρώτον, στην οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε, ιδιαίτερα την πολιτική περιορισμένης διολίσθησης της δραχμής, η οποία είχε ως συνέπεια την εξασθένηση των πληθωριστικών πιέσεων και εν συνεχεία των προσδοκιών, και, δεύτερον, στην εξέλιξη των τιμών των οπωροκηπευτικών.

Το 1996 συνεχίστηκε η πτωτική πορεία του πληθωρισμού στην Ελλάδα, αλλά η πρόοδος προς τη σύγκλιση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά το κριτήριο της σταθερότητας των τιμών ήταν βραδύτερη από ό,τι το 1995. Συγκεκριμένα, ο δωδεκάμηνος ρυθμός μεταβολής του δείκτη τιμών καταναλωτή έφθασε τελικά στο 7,5% το Δεκέμβριο του 1996, δηλαδή μόνο κατά 0,6 της εκατοστιαίας μονάδας σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 1995 (8,1%). Ανάλογη επιβράδυνση σημείωσε και ο μέσος ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού, από 9,3% το 1995 σε 8,5% το 1996. Στις χώρες της ΕΕ, αντίθετα, ο μέσος πληθωρισμός, όπως υπολογίζεται με βάση τους εθνικούς δείκτες τιμών καταναλωτή, διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα και υποχώρησε από 3% το 1995 σε 2,6% το 1996 (μέσα επίπεδα).

Η νομισματική πολιτική, ιδιαίτερα η πολιτική σχεδόν σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας που ακολουθήθηκε, επηρέασε σημαντικά τη διαμόρφωση των τιμών όχι μόνο των εισαγομένων, αλλά και των εγχωρίων παραγόμενων προϊόντων, και αποτέλεσε τον κύριο παράγοντα που συνέβαλε στη συνέχιση της επιβράδυνσης του πληθωρισμού το 1996. Η τελική επιβράδυνση, όμως, ήταν μικρή, επειδή (α) επέδρασαν σε πληθωριστική κατεύθυνση ορισμένοι ειδικοί παράγοντες, εξωγενείς και ενδογενείς, και (β) το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε με ρυθμό σχεδόν ίδιο με εκείνον του 1995 και υψηλότερο από το ρυθμό ανόδου των τιμών.

Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συνεχίστηκε το 1997. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) υποχώρησε το Δεκέμβριο του 1997 κατά 2,6 εκατοστιαίες μονάδες, δηλ. στο 4,7% (έναντι 7,3% το Δεκέμβριο του 1996), και η απόκλιση από τον κυβερνητικό στόχο (4,5%) ήταν πολύ μικρή. Επίσης, ο μέσος ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού υποχώρησε το 1997 στο 5,5% (έναντι 8,2% το 1996), δηλ. κατά 2,7 εκατοστιαίες μονάδες.

Η αποκλιμάκωση του "πληθωριστικού πυρήνα" οφείλεται κυρίως στη νομισματική πολιτική που ακολουθήθηκε, στην επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ο οποίος πάντως παρέμεινε υψηλός) και στη μείωση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα ως ποσοστού του ΑΕΠ, ενώ στην υποχώρηση του πληθωρισμού συνέβαλαν επίσης και εξωγενείς, συγκυριακοί ή έκτακτοι παράγοντες. Αξίζει να επισημανθεί ότι η αποκλιμάκωση αυτή επιτεύχθηκε σε συνθήκες επιταχυνόμενης οικονομικής μεγέθυνσης και ανόδου των πραγματικών εισοδημάτων, αύξησης του μεριδίου των επενδύσεων στη συνολική ζήτηση και πραγματικής σύγκλισης με τις άλλες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συνεχίστηκε το 1998 με την υποχώρηση του ετήσιου ρυθμού μεταβολής του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) στο 3,9% το Δεκέμβριο, από 4,7% τον αντίστοιχο μήνα του 1997. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού για ολόκληρο το έτος υποχώρησε στο 4,8%, έναντι 5,5% το 1997.

Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού τα δύο αυτά χρόνια ήταν αποτέλεσμα της περιοριστικής μακροοικονομικής πολιτικής και ειδικότερα της αυστηρής νομισματικής πολιτικής, που συνεχίστηκε και μετά την ένταξη της δραχμής στον Μηχανισμό συναλλαγματικών Ισοτιμιών ΜΣΙ, καθώς και της μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος ως ποσοστού του ΑΕΠ.

Στη διάρκεια του 1999, ο πληθωρισμός στην Ελλάδα υποχώρησε, παρά τον υπερδιπλασιασμό των διεθνών τιμών του αργού πετρελαίου και την ανατίμηση του δολαρίου έναντι της δραχμής και των άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων, επειδή η μειωτική επίδραση άλλων παραγόντων ήταν ισχυρότερη. Πράγματι, κατά το 1999 η δραχμή παρέμεινε σταθερή έναντι του ευρώ (σε μέσα επίπεδα, μάλιστα, ανατιμήθηκε ελαφρά) και, γενικότερα, η νομισματική πολιτική εξακολούθησε να είναι περιοριστική. Επιπλέον, από το Μάρτιο-Απρίλιο του 1999 εξαλείφθηκε η επίπτωση της υποτίμησης του Μαρτίου 1998 στο δωδεκάμηνο ρυθμό ανόδου των τιμών καταναλωτή. Ακόμη, αντυπληθωριστική επίδραση άσκησαν η δημοσιονομική πολιτική και η εξέλιξη των μισθών, καθώς και τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση για τη μείωση της έμμεσης φορολογίας. Τέλος, η εξέλιξη των τιμών των νοπών οπωροκηπευτικών ήταν συνολικά ευνοϊκή.

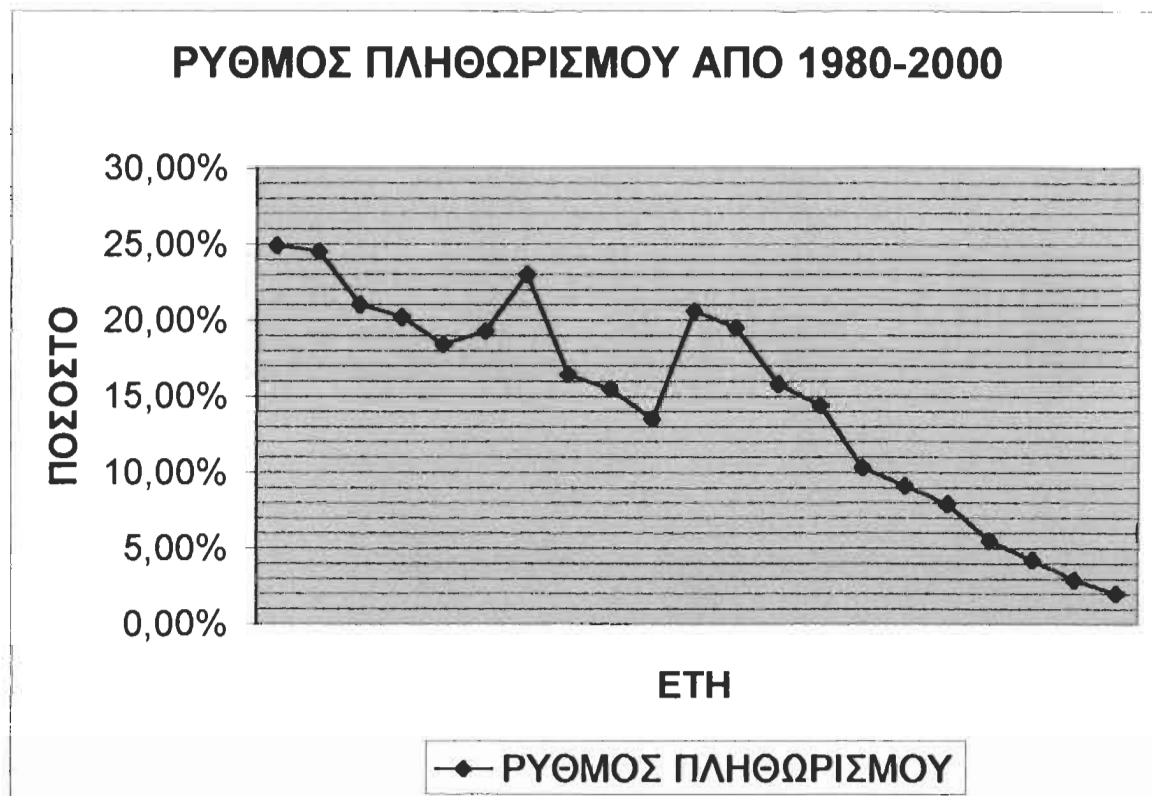
Εξάλλου, με βάση τον Εναρμονισμένο ΔΤΚ (ΕνΔΤΚ), η απόκλιση μεταξύ του πληθωρισμού στην Ελλάδα και του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ περιορίστηκε εντυπωσιακά στη διάρκεια του 1999 (από 2,9 εκατοστιαίες μονάδες σε 0,6 της εκατοστιαίας μονάδας), εφόσον ο δωδεκάμηνος ρυθμός του πληθωρισμού υποχώρησε στην Ελλάδα από 3,7% το Δεκέμβριο του 1998 σε 2,3% το Δεκέμβριο του 1999, ενώ αντίθετα στη ζώνη του ευρώ (όπου είχε υποχωρήσει στο 0,8% το Δεκέμβριο του 1998) επιταχύνθηκε μετά το Φεβρουάριο του 1999 και έφθασε το 1,7% το Δεκέμβριο. Τους πρώτους μήνες του έτους, ο πληθωρισμός με βάση τον ΕνΔΤΚ επιταχύνθηκε - και στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ - λόγω της συνεχιζόμενης ανόδου των τιμών του πετρελαίου.

Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού θα ήταν σημαντικά ταχύτερη, εάν η μεγάλη άνοδος των τιμών του αργού πετρελαίου στην παγκόσμια αγορά μετά το Φεβρουάριο του 1999 δεν επηρέαζε αυξητικά τις τιμές των καυσίμων και στην εγχώρια αγορά. Συγκεκριμένα, η τιμή του αργού πετρελαίου τύπου Brent (σε δολάρια) αυξήθηκε κατά 142,1% μεταξύ τέλους Δεκεμβρίου 1998 και τέλους Δεκεμβρίου 1999, ενώ στην εγχώρια αγορά οι τιμές των καυσίμων για τον καταναλωτή αυξήθηκαν κατά 24% μεταξύ Δεκεμβρίου 1998 και Δεκεμβρίου 1999 (συμβάλλοντας έτσι κατά 1,06 εκατοστιαία μονάδα στο δωδεκάμηνο ρυθμό πληθωρισμού του Δεκεμβρίου).

Στη διάρκεια του 2000 ο πληθωρισμός αρχικά διατηρήθηκε χαμηλός, στη συνέχεια όμως άρχισε να αυξάνεται. Η διαμόρφωση του πληθωρισμού τους πρώτους μήνες του έτους επέτρεψε στην Ελλάδα να ικανοποιήσει το κριτήριο σύγκλισης ως προς τη σταθερότητα των τιμών. Η αύξηση που ακολούθησε είχε ως αποτέλεσμα να επιταχυνθεί ο ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού από 2,7% το Δεκέμβριο του 1999 σε 3,9% το Δεκέμβριο του 2000 με βάση τον εθνικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) και από 2,3% σε 3,7% με βάση τον ΕνΔΤΚ. Στο ίδιο διάστημα ο πληθωρισμός επιταχύνθηκε και στη ζώνη του ευρώ, από 1,7% σε 2,6% με βάση τον ΕνΔΤΚ. Στην Ελλάδα, ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός βάσει του ΔΤΚ ήταν 3,2% το 2000, έναντι 2,6% το 1999, ενώ βάσει του ΕνΔΤΚ ήταν, αντίστοιχα, 2,9%, έναντι 2,1 %.

Η ταχύτερη αύξηση των τιμών καταναλωτή στη διάρκεια του 2000 αντανάκλούσε κυρίως την άνοδο της διεθνούς τιμής του αργού πετρελαίου και την υποχώρηση του ευρώ έναντι του δολαρίου (δηλαδή τις ίδιες εξελίξεις που οδήγησαν στην άνοδο του πληθωρισμού και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες). Στην επιτάχυνση του πληθωρισμού συνέβαλαν επίσης, πρώτον, η σύγκλιση της τρέχουσας ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ προς την κεντρική της ισοτιμία και η προσέγγιση των ελληνικών επιτοκίων προς τα αντίστοιχα της ζώνης του ευρώ, και, δεύτερον, η σταδιακή εξάλειψη της μειωτικής επίδρασης που είχαν στον ετήσιο ρυθμό πληθωρισμού τα μέτρα περικοπής της έμμεσης φορολογίας τα οποία είχαν ληφθεί στη διάρκεια του 1999 (το συνολικό μέγεθος της επίδρασης που εξαλείφθηκε ήταν μία εκατοστιαία μονάδα μέχρι το Δεκέμβριο). Βεβαίως, η ανατίμηση κατά 3,5% της κεντρικής ισοτιμίας της δραχμής στον ΜΣΙ ΙΙ, η οποία ίσχυσε από τις 17 Ιανουαρίου 2000, καθώς και το γεγονός ότι η σύγκλιση της ισοτιμίας και των επιτοκίων ήταν - όπως επιδιωκόταν - βραδεία, περιόρισαν τις πληθωριστικές επιπτώσεις της εξέλιξης των επιτοκίων και της ισοτιμίας στη διάρκεια του 2000.

ΕΤΗ	ΡΥΘΜΟΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ (επί %)
1980	24,9
1981	24,5
1982	21,0
1983	20,2
1984	18,4
1985	19,3
1986	23,0
1987	16,4
1988	15,5
1989	13,5
1990	20,6
1991	19,5
1992	15,8
1993	14,4
1994	10,3
1995	9,1
1996	7,9
1997	5,5
1998	4,2
1999	2,9
2000	2,0

3.5 ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Οι δυσμενείς επιπτώσεις του πληθωρισμού στο σύνολο της οικονομίας, όπως στην κατανομή του εισοδήματος, στην παραγωγή κ.α. προβάλλουν την επιτακτική ανάγκη υιοθέτησης κάποιων μέτρων για την αντιμετώπισή του. Τα μέτρα αντιπληθωριστικής πολιτικής που έχουν παρθεί διαφέρουν από την εκάστοτε κυβέρνηση λόγω των διαφορετικών στόχων οικονομικής πολιτικής που θέλουν να πετύχουν. Χαρακτηριστικό των μέτρων είναι η βραχυχρόνια προοπτική τους αφού κάθε κυβέρνηση επιδιώκει άμεσα αποτελέσματα και δεν ενδιαφέρεται για τις επιπτώσεις της πολιτικής στο μέλλον.

Ένα μέτρο που έχει κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί είναι η επιβολή άμεσων ελέγχων στις τιμές και τους μισθούς καθώς και η θέσπιση κανόνων με τις μεταβολές τους βάσει των μεταβολών της μέσης παραγωγικότητας. Κατά το σύστημα αυτό κάποιο κρατικό όργανο προσδιορίζει και επιβάλλει το ύψος των τιμών και των μισθών είτε για το σύνολο της οικονομίας είτε για τους πιο σημαντικούς τομείς, όπως είναι οι κλάδοι παραγωγής πρώτων υλών, ηλεκτρικής ενέργειας κλπ. Η επιδιωκόμενη σταθερότητα των τιμών είναι δυνατόν να επιτευχθεί μόνο όταν η κρατική εξουσία έχει τους μηχανισμούς που είναι απαραίτητοι για την αποτελεσματική επιβολή των άμεσων ελέγχων. Ωστόσο το μέτρο αυτό όχι μόνο είναι δαπανηρό γιατί δημιουργεί γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, αλλά ακόμα περισσότερο είναι δύσκολο να πετύχει τη σταθερότητα των τιμών αφού δεν υπάρχουν εκείνοι οι μηχανισμοί για τους

ελέγχους αυτούς. Επιπλέον υπάρχουν πάντοτε τρόποι για να αποφύγουν οι ενδιαφερόμενοι το αποτέλεσμα των ελέγχων π.χ. αν η τιμή ενός προϊόντος δεν μπορεί να αυξηθεί τότε οι επιχειρηματίες μπορούν να αυξήσουν το κέρδος τους χειροτερεύοντας την ποιότητα του προϊόντος.

Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους οι επιβαλλόμενοι έλεγχοι είναι μερικοί, περιοριζόμενοι μόνο σε σημαντικούς τομείς της οικονομίας. Θα μπορούσε κάποιος εύλογα να ισχυριστεί ότι μέτρο αντιπληθωριστικής πολιτικής είναι η μείωση της συνολικής προσφοράς χρήματος μέσω της νομισματικής πολιτικής. Ο λόγος για τον οποίο μία τέτοια πολιτική είναι αναποτελεσματική είναι η έλλειψη της αξιοπιστίας της.

Με άλλα λόγια στην Ελλάδα με την κατάργηση του μηχανισμού ελέγχου των τιμών και την έλλειψη ανεξαρτησίας της κεντρικής τράπεζας στον καθορισμό νομισματικών στόχων δεν μπορεί να υπάρξει όριο στις αυξήσεις των μισθών και επομένως στην επέκταση του πληθωρισμού κόστους. Εξάλλου για να μπορούσε μία μείωση της προσφοράς χρήματος να οδηγήσει σε μείωση του πληθωρισμού θα έπρεπε να απαλλαγεί η νομισματική πολιτική από την πολιτική της δημοσιονομικής και πιστωτικής επέκτασης που συστηματικά ακολουθείται τα τελευταία χρόνια από τις διάφορες κυβερνήσεις. Δηλαδή οι κυβερνήσεις είναι πολύ πιο ευάλωτες στις πιέσεις για δημοσιονομική και πιστωτική περιστολή μέσω μείωσης του ελλείμματος του δημοσίου παρά στο απρόσωπο κόστος που προκαλεί ο πληθωρισμός. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το έλλειμμα του δημοσίου τομέα να χρηματοδοτείται με αυξανόμενη προσφορά χρήματος που δίνει την ψευδαίσθηση του αυξημένου χρηματικού εισοδήματος και του πλούτου με συνέπεια την αύξηση της ζήτησης και κατ' επέκταση των τιμών.

Εξίσου οι οικονομικές αρχές της Ελλάδος δεν έχουν αποκαλύψει ένα συγκεκριμένο εργαλείο αντιπληθωριστικής πολιτικής σε αντίθεση με την επιδίωξη άλλων μακροοικονομικών στόχων. Όπως για παράδειγμα για την επίτευξη του στόχου της οικονομικής μεγέθυνσης χρησιμοποιείται συστηματικά η δημοσιονομική επέκταση, για την συγκράτηση του εμπορικού ελλείμματος είχε καθιερωθεί η πολιτική της διολίσθησης και για την τόνωση εισροής κεφαλαίων τα ελκυστικά επιτόκια. Για την μείωση όμως του πληθωρισμού τέτοια συστηματική πολιτική δεν έχει παρατηρηθεί. Ακόμα χειρότερα οι εκάστοτε αντιπληθωριστικοί στόχοι συχνά εξαγγέλλονται ταυτόχρονα με θεσμικές μεταβολές, (Α.Τ.Α., εισαγωγή έμμεσων φόρων κ.α.), είτε μέτρα που εξυπηρετούσαν άλλους στόχους κυβερνητικής πολιτικής (υποτίμηση, κοινωνικές παροχές), τα οποία αυτόματα κλιμάκωναν τον πληθωρισμό. Αξίζει επίσης να τονιστεί η ύπαρξη του φαύλου κύκλου πληθωρισμού-διολίσθησης σύμφωνα με τον οποίο η αναπροσαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας διόρθωνε την πτώση της ανταγωνιστικότητας που προκαλούσε ο πληθωρισμός. Με δεδομένο όμως τον ανοικτό χαρακτήρα της οικονομίας προκαλούσε έτσι άμεση άνοδο των τιμών που χειροτερεύει εκ νέου την ανταγωνιστικότητα κοκ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΑΝΕΡΓΙΑ

4.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Σύμφωνα με τη θεωρία, η ανεργία οφείλεται κατά ένα μέρος στην έλλειψη ενεργού ζητήσεως και αποκαλείται κυκλική και κατά ένα άλλο μέρος στη δομή και της ιδιομορφίες της αγοράς εργασίας και αποκαλείται διορθωτική ανεργία είτε ανεργία τριβής, που είναι σοβαρότερης μορφής αφού η εξάλειψη των αιτιών που την προκαλούν απαιτούν θεσμικές αλλαγές μακροχρόνιας διάρκειας. Η ανεργία δεν είναι πρωτογενές μέγεθος αλλά το αποτέλεσμα συσχετισμού μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, τα αίτια της ανεργίας πρέπει να αναζητηθούν στους προσδιοριστικούς παράγοντες των δυο αυτών μεταβλητών.

4.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η χαλάρωση του ρυθμού ανόδου του εθνικού προϊόντος, η συνεχιζόμενη αν και με βραδύτερο ρυθμό παλιννόστηση Ελλήνων εργατών σε συνδυασμό με τις πληθυσμιακές κινήσεις στο εσωτερικό και τη φυσική αύξηση του εργατικού δυναμικού επηρέασαν την εξέλιξη των μεγεθών προσφοράς και ζήτησης εργασίας το 1980. Γενική διαπίστωση ήταν ότι η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας περιόρισε το ρυθμό αύξησης της ζήτησης εργασίας, με αποτέλεσμα να μην απορροφηθεί το σύνολο της νέας προσφοράς εργασίας στον αστικό τομέα της οικονομίας και να σημειώσουν άνοδο κατά το 1980 τόσο η απασχόληση όσο και η ανεργία, σε περιορισμένη όμως έκταση.

Συγκεκριμένα, η απασχόληση στον αστικό τομέα της οικονομίας, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, αυξήθηκε κατά 2% το 1980 έναντι 3,4% το 1979. Η χαλάρωση του ρυθμού ανόδου της απασχολήσεως ήταν ιδιαίτερα εμφανής στο δευτερογενή τομέα, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων αυξήθηκε κατά 1,4% το 1980 έναντι 2,8% το 1979. Στη μεταποίηση ειδικότερα, σύμφωνα με το δείκτη βιομηχανικής απασχολήσεως της ΕΣΥΕ, ο αριθμός των απασχολούμενων το 1980 αυξήθηκε κατά 1,1% μόνο έναντι 2,7% το 1979. Στον τριτογενή τομέα (υπηρεσίες), η αύξηση της απασχολήσεως για το 1980 έφτασε σε 2,5%. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των απασχολούμενων σε τράπεζες (4%), στον κλάδο των δημοσίων υπαλλήλων (3,7%) και στα ΝΠΔΔ (3,4%) ενώ στις υπόλοιπες υπηρεσίες η άνοδος ήταν 2% περίπου.

Χαρακτηριστικές ενδείξεις για την επιβράδυνση του ανοδικού ρυθμού της απασχολήσεως το 1980 ήταν για πρώτη φορά η μείωση του αριθμού των απασχολούμενων αλλοδαπών στην Ελλάδα (-4,4%), έναντι στασιμότητας το 1979 και

αυξήσεως κατά 10% το 1978 , όπως και η σημαντική μείωση των κενών θέσεων (39,5%) οι οποίες κάλυπταν μόνο το 3,4% των άνεργων το 1980 έναντι 6,7% το 1979 . Έτσι ο αριθμός των μισθωτών που τοποθετήθηκαν σε εργασία το 1980 μειώθηκε κατά 9,6% ενώ είχε αυξηθεί κατά 0,6% το 1979 . Εξάλλου ο αριθμός των μισθωτών που απολύθηκαν αυξήθηκε κατά 13,1% το 1980 έναντι 5,2% το 1979 . Ο συνδυασμός της μεγαλύτερης προσφοράς με τη χαλαρότερη ζήτηση είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το ποσοστό ανεργίας το οποίο , σύμφωνα με τα στοιχεία εγγεγραμμένων , έφτασε σε 2,4% το 1980 από 2,2% το 1979 .

Από όλα τα διαθέσιμα στοιχεία το 1984, για πρώτη φορά στην τελευταία τετραετία, άρχισαν να βελτιώνονται οι συνθήκες στην αγορά εργασίας. Χαρακτηριστικές ενδείξεις αποτέλεσαν η αναστροφή της πτωτικής πορείας της απασχόλησης στη βιομηχανία και η σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των ανέργων. Η βελτίωση αυτή, αν και περιορισμένη, οφειλόταν τόσο στην αύξηση της ζήτησης που ακολούθησε την ανάκαμψη της οικονομίας όσο και στα ειδικά μέτρα που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Εντούτοις, η νέα προσφορά εργατικού δυναμικού, που προήλθε από τη φυσική αύξηση του ενεργού πληθυσμού, τη συνεχιζόμενη παλιννόστηση Ελλήνων εργαζομένων και την αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών του αστικού τομέα, άσκησε και κατά το 1984 πίεση στην αγορά εργασίας. Τελικό αποτέλεσμα ήταν να αυξηθεί η ανεργία από 7,9% το 1983 σε 8,2% το 1984.

Το μεγαλύτερο μέρος της ανεργίας αναφερόταν στους νέους, δηλαδή σε άτομα κάτω των 25 ετών, η συμμετοχή των οποίων στο εργατικό δυναμικό ήταν 15%, ενώ η συμμετοχή στο συνολικό αριθμό των ανέργων έφτανε το 43%.

Η συνολική απασχόληση, με βάση τα στοιχεία της δειγματοληπτικής έρευνας της ΕΣΥΕ, παρουσίαζε αύξηση στις αστικές περιοχές της χώρας κατά 0,6%, έναντι μείωσης κατά 0,5% το 1983. Αντίθετα, στις αγροτικές περιοχές εμφανιζόταν μείωση κατά 1,8%, η οποία όμως ήταν μικρότερη από εκείνη του 1983 (-2,6%). Το σημαντικό όμως ήταν ότι είχε αυξηθεί σημαντικά ο χρόνος απασχόλησης ανά απασχολούμενο στη γεωργία.

Στη βιομηχανία, σύμφωνα με το σχετικό δείκτη της ΕΣΥΕ, ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων αυξήθηκε κατά 0,4% το 1984, μετά από κάμψη (-1,2%) το 1983 και στασιμότητα το 1982. Η εξέλιξη αυτή συνδεόταν με την προοδευτική ανάκαμψη του κλάδου.

Η διαμόρφωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας το 1986 αντανάκλούσε, όπως ήταν φυσικό, τις τάσεις που επικρατούσαν στο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας και κυρίως τις εξελίξεις στον αστικό τομέα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της δειγματοληπτικής έρευνας της ΕΣΥΕ, που διεξήχθη το δεύτερο τρίμηνο κάθε έτους, η απασχόληση στις αστικές περιοχές της χώρας αυξήθηκε κατά 0,6% το 1986, έναντι αύξησης κατά 1,6% το 1985. Αντίθετα, στις αγροτικές περιοχές ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων μειώθηκε κατά 1%, έναντι στασιμότητας περίπου το 1985 (-0,2%). Επομένως, η απασχόληση στο σύνολο της χώρας ότι παρέμεινε στάσιμη.

Η στασιμότητα στη συνολική απασχόληση, σε συνδυασμό με τη φυσική αύξηση του πληθυσμού, τη συνεχιζόμενη αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό

δυναμικό και την υπεροχή της παλιννόστησης από τη Δυτική Γερμανία, έναντι της μετανάστευσης προς τη χώρα αυτή, έδειχνε αύξηση της ανεργίας. Αυτό όμως δεν φαίνεται να επιβεβαιωνόταν από το σχετικό δείκτη της ΕΣΥΕ. Ο δείκτης αυτός, που στηρίζεται σε ετήσια δειγματοληπτική έρευνα, παρουσίαζε μικρή μείωση της ανεργίας από 304.000 άτομα ή ποσοστό 7,8% του εργατικού δυναμικού το 1985, σε 289.500 άτομα ή Ποσοστό 7,5% το 1986. Πάντως, σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), οι καταγραφόμενοι άνεργοι έφταναν τα 109.722 άτομα το 1986, έναντι 88.973 ατόμων το 1985 (αύξηση 23,3%), με αποτέλεσμα το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας να αυξηθεί από 5,1% σε 6,1%. Σημειώνεται εντούτοις ότι η μεγάλη άνοδος της ανεργίας το 1986, που εμφανίζεται στα στοιχεία του ΟΑΕΔ, οφειλόταν κατά ένα μέρος σε έκτακτους παράγοντες, οι οποίοι συνέτειναν στην απότομη αύξηση των νέων εγγραφών (νέες προϋποθέσεις υπαγωγής στο Εθνικό Σύστημα Προστασίας από την Ανεργία και προαπαιτούμενα για τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς τραπεζών).

Σύμφωνα με στοιχεία της ετήσιας δειγματοληπτικής έρευνας της ΕΣΥΕ που διεξάγεται το δεύτερο τρίμηνο κάθε έτους, η συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 1,5% το 1988, ως αποτέλεσμα της αύξησης της απασχόλησης στα αστικά και ημιαστικά διαμερίσματα της χώρας. Η απασχόληση είχε μείνει στάσιμη το 1987.

Η αύξηση της συνολικής απασχόλησης κατά 53 χιλιάδες άτομα περίπου απέτρεψε μια σημαντική διόγκωση της ανεργίας το 1988, με δεδομένη την ασυνήθιστα μεγάλη αύξηση στο έτος αυτό του εργατικού δυναμικού κατά 70.000 άτομα. Η αύξηση αυτή ήταν η υψηλότερη της τελευταίας πενταετίας και αποδίδεται στο ότι δεν παρατηρήθηκε μείωση στο εργατικό δυναμικό του αγροτικού τομέα. Τα προηγούμενα έτη είχε σημειωθεί σταθερή μείωση του αγροτικού δυναμικού, που ελάττωσε μερικώς τη συνολική προσφορά εργασίας, δεδομένου ότι το ποσοστό ενεργού πληθυσμού είναι υψηλότερο κατά 7 μονάδες στον αγροτικό τομέα απ' ό,τι στο σύνολο της χώρας. Τα μεγαλύτερα ποσοστά ενεργού πληθυσμού στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές οφείλονταν στο γεγονός ότι σ' αυτές τις περιοχές απασχολούνταν όλα σχεδόν τα ενήλικα μέλη της οικογένειας σε αγροτικές κυρίως εργασίες. Πάντως, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ, το ποσοστό ανεργίας το 1988 ήταν 7,7% έναντι 7,4% το 1987.

Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα να παραμείνει και το 1988 σημαντικά χαμηλότερο από εκείνο των άλλων χωρών-μελών της ΕΟΚ (11,3%).

Σχετικά με την ανεργία των νέων συνεχιζόταν η ανοδική τάση των τελευταίων ετών. Συγκεκριμένα το ποσοστό των άνεργων νέων ηλικίας 14-29 ετών στο σύνολο των ανέργων αυξήθηκε το 1988 σε 49,2% από 44,5% το 1987 (στοιχεία πενταμήνων).

Σύμφωνα με στοιχεία της ετήσιας δειγματοληπτικής έρευνας της ΕΣΥΕ, η συνολική απασχόληση, που αυξήθηκε ελαφρά (0,4%) το 1989, παρέμεινε σχεδόν στάσιμη (+0,2%) το 1990. Η στασιμότητα στην απασχόληση συνδεόταν με την κάμψη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και τη μείωση του αριθμού των απασχολουμένων στο δημόσιο τομέα.

Ήταν δύσκολο να εκτιμηθεί με ακρίβεια η εξέλιξη της ανεργίας και του εργατικού δυναμικού το 1990. Σύμφωνα με την έρευνα της ΕΣΥΕ, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε ελαφρά (1990: 7,2%, 1989: 7,5%), ενώ το εργατικό δυναμικό παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο (1990: -0,1%, 1989: +0,2%). Ερωτηματικά υπήρχαν και για την εκτίμηση της ΕΣΥΕ σχετικά με τη στασιμότητα του εργατικού δυναμικού. Η στασιμότητα αυτή αποδιδόταν, και το 1990, σε μείωση του εργατικού δυναμικού του αγροτικού τομέα (-2,5%), όπως είχε παρατηρηθεί την τελευταία επταετία με εξαίρεση το 1988. Δεν πρέπει όμως να παραβλεφθεί ότι το 1990 σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση πληθυσμού ηλικίας 14 ετών και άνω (1990: +1,3%, 1989: +1%) στην τελευταία δεκαετία, προφανώς λόγω εγκατάστασης στη χώρα πολλών αλλοδαπών. Σύμφωνα με συντηρητικές εκτιμήσεις, υπολογίζεται ότι το 1989 εργάζονταν στην Ελλάδα 80-100 χιλιάδες αλλοδαποί και ότι το 1990 προστέθηκαν στο εργατικό δυναμικό πάνω από 50.000 άτομα. Επομένως, σε αντίθεση με την εκτίμηση της έρευνας της ΕΣΥΕ, είναι πιθανό το εργατικό δυναμικό να σημείωσε αύξηση το 1990.

Ο αριθμός των απασχολούμενων μισθωτών μειώθηκε το 1992 στη μεταποίηση και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Ωστόσο, σύμφωνα με τα στοιχεία της ετήσιας δειγματοληπτικής έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ, η συνολική απασχόληση (στην οποία συμπεριλαμβάνονται και οι αυτοαπασχολούμενοι) αυξήθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 1992 κατά 1,8% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ενώ είχε αντίστοιχα μειωθεί κατά 2,3% το 1991. Ειδικότερα, στην περίοδο αυτή, οι απασχολούμενοι στις αστικές και ημιαστικές περιοχές αυξήθηκαν κατά 2,2% (1991: -0,6%), ενώ οι απασχολούμενοι στις αγροτικές περιοχές αυξήθηκαν κατά 0,5% (1991: -6,7%) και οι απασχολούμενοι στη γεωργία αυξήθηκαν κατά 1% (1991: -9,3%). Οι εξελίξεις αυτές, στο βαθμό που δεν αντιστράφηκαν στο δεύτερο εξάμηνο του έτους, υποδήλωναν ότι η αύξηση της συνολικής απασχόλησης πρέπει να προήλθε κυρίως από τον ιδιωτικό τριτογενή τομέα, όπου το προϊόν των υπηρεσιών, ιδίως των τουριστικών, αυξήθηκε αισθητά. Επισημαίνεται, πάντως, ότι η ανωτέρω αύξηση οφειλόταν και στο γεγονός ότι αυξανόταν συνεχώς η απασχόληση χαμηλά αμειβόμενων αλλοδαπών σε οικιακές εργασίες. Εξάλλου, η αύξηση αυτή να αντανakλούσε την επέκταση του θεσμού της μερικής απασχόλησης. Εφόσον, λοιπόν, ακόμη και μία ώρα εργασίας καταγραφόταν ως αύξηση της απασχόλησης, ήταν δυνατό να εμφανιζόταν αυξημένος ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων, χωρίς να αυξάνονται ανάλογα και οι συνολικές ώρες εργασίας.

Επομένως, η μεγάλη αύξηση του εργατικού δυναμικού πρέπει να οφειλόταν κυρίως στην εγκατάσταση στην Ελλάδα αλλοδαπών μεταναστών και δευτερευόντως στην εγκατάσταση ομογενών προερχόμενων από το εξωτερικό. Ο βαθμός συμμετοχής των ομάδων αυτών στο εργατικό δυναμικό ήταν σημαντικά υψηλότερος από ό,τι για το γηγενή πληθυσμό. Έτσι, ενδεχομένως, εξηγούταν η σημαντική αύξηση που παρουσίασε ο βαθμός συμμετοχής του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών στο εργατικό δυναμικό, από 59,3% το 1991 σε 61,1% το 1992.

Η αύξηση του εργατικού δυναμικού με ρυθμό σημαντικά ταχύτερο από το ρυθμό

αύξησης της απασχόλησης οδήγησε σε διόγκωση της ανεργίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας της ΕΣΥΕ, το ποσοστό ανεργίας έφθασε το 1992 το 9,2% (1991: 7,7%), ενώ ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 75.000 και έφθασε τα 376.000 άτομα.

Σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή της ανεργίας, το υψηλότερο ποσοστό παρατηρήθηκε στις αστικές περιοχές (11 % το 1992). Ειδικότερα στην περιφέρεια της πρωτεύουσας, το ποσοστό ανεργίας έφθασε το 11,1 % του εργατικού δυναμικού, ενώ οι άνεργοι αντιπροσώπευαν το 40,8% του αριθμού των ανέργων σε όλη τη χώρα.

Εξάλλου, μεταξύ των διαφόρων ομάδων του πληθυσμού, ποσοστά ανεργίας υψηλότερα από το μέσο όρο παρουσίασαν οι γυναίκες (15,4%), οι νέοι αμφοτέρων των φύλων κάτω των 25 ετών (29,4%) και οι γυναίκες κάτω των 25 ετών (39,7%).

Άνοδος κατά 1,2% παρατηρήθηκε στη συνολική απασχόληση κατά το δεύτερο τρίμηνο του 1994 σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, σύμφωνα με τα στοιχεία της ετήσιας δειγματοληπτικής έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ, έναντι αύξησης 1,0% το 1993. Ειδικότερα, οι απασχολούμενοι στις αστικές και ημιαστικές περιοχές αυξήθηκαν κατά 1,6% το 1994 (1993: 2,0%) και οι απασχολούμενοι στις αγροτικές περιοχές μόλις κατά 0,2%(1993: -1,8%). Η επέκταση του τομέα των υπηρεσιών αντιστάθμισε τη συνεχιζόμενη μείωση της απασχόλησης στη μεταποίηση.

Η πτωτική τάση της απασχόλησης στη μεταποίηση εμφάνισε επιβράδυνση, γεγονός που συνδέεται με τη μικρή άνοδο της βιομηχανικής παραγωγής (για πρώτη φορά μετά το 1989) και με την εξάντληση των επιπτώσεων από τις απολύσεις του προσωπικού των προβληματικών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 1994, ο δείκτης απασχόλησης στη μεταποίηση σημείωσε μέση μείωση κατά 3,3% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 1993 (ενώ είχε μειωθεί κατά 6% το 1993). Οι αρνητικές εξελίξεις της απασχόλησης στην ευρύτερη βιομηχανία αφορούσαν τις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, την κλωστοϋφαντουργία, τα ναυπηγεία, τις συνεταιριστικές βιομηχανίες τροφίμων, κ.λ.π.

Η απασχόληση στις κατασκευές εκτιμάται ότι μειώθηκε το 1994, λόγω της συνεχιζόμενης συρρίκνωσης της ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας, καθώς και των καθυστερήσεων στο κατασκευαστικό πρόγραμμα του Δημοσίου.

Το εργατικό δυναμικό αυξήθηκε κατά 1,2% στο δεύτερο τρίμηνο του 1994 σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 1993, σύμφωνα με στοιχεία της ετήσιας έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ, έναντι αύξησης 2,1% το 1993. Ειδικότερα, στις αστικές και ημιαστικές περιοχές παρατηρήθηκε αύξηση 1,9% και στις αγροτικές περιοχές μείωση 0,7%. Το γεγονός ότι παράλληλα αυξήθηκε η απασχόληση κατά 1,2% είχε ως αποτέλεσμα το 1994 να συγκρατηθεί το ποσοστό ανεργίας στο 9,6% (έναντι 9,7% το 1993). Αντίθετα, η άνοδος του ποσοστού ανεργίας μεταξύ 1991 και 1993 κατά δύο εκατοστιαίες μονάδες (από 7,7% σε 9,7%) οφειλόταν στην αύξηση του εργατικού δυναμικού με ρυθμό διπλάσιο από το ρυθμό αύξησης της απασχόλησης. Η συγκρατημένη αύξηση του εργατικού δυναμικού το 1994 ενδέχεται να αντανakλούσε στον αποτελεσματικότερο έλεγχο της εισροής λαθρομεταναστών.

Η διατήρηση της συνολικής ανεργίας σε υψηλά επίπεδα το 1994 είχε ως συνέπεια

να αυξηθεί η μακροχρόνια ανεργία, δηλαδή ο αριθμός των ατόμων που παράμεναν άνεργοι πάνω από 12 μήνες, όπως συνέβη και στην περίοδο 1991-1993 (μακροχρόνια άνεργοι το 1993: 199.449 άτομα).

Το ποσοστό ανεργίας παρέμεινε και το 1994 υψηλότερο στις αστικές περιοχές από ό,τι στις ημιαστικές και στις αγροτικές περιοχές. Στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, ειδικότερα, το ποσοστό ανεργίας έφθασε το 12,3% του εργατικού δυναμικού και οι άνεργοι αποτελούσαν το 42,6% του αριθμού των ανέργων όλης της χώρας. Όπως και το 1993, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας (12,5%) παρατηρήθηκε το 1994 στις "λοιπές αστικές περιοχές" (εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης), που περιλαμβάνουν και τις "φθίνουσες" βιομηχανικές περιοχές. Ήταν πάντως ενθαρρυντικό το γεγονός ότι στις "λοιπές αστικές περιοχές" σημειώθηκε αξιόλογη αύξηση της απασχόλησης (2,8%). Εξάλλου, στην περιοχή Θεσσαλονίκης, η μείωση του ποσοστού ανεργίας (από 11% το 1993 σε 10,6% το 1994) και η αύξηση της απασχόλησης κατά 3,6% αποτέλεσαν θετική εξέλιξη. Τέλος, η μείωση του ήδη χαμηλού ποσοστού ανεργίας στις αγροτικές περιοχές (από 5,1% το 1993 σε 4,2% το 1994) οφειλόταν κυρίως στη συνεχιζόμενη μείωση του ενεργού εργατικού δυναμικού λόγω συνταξιοδότησης ή εσωτερικής μετανάστευσης και υποδηλώνει ότι στις περιοχές αυτές υπήρχε στενότητα εργατικού δυναμικού.

Μεταξύ των διαφόρων ομάδων του πληθυσμού, ποσοστά ανεργίας υψηλότερα από το μέσο όρο εμφάνισαν και το 1994 οι γυναίκες (15,2%), οι νέοι και των δύο φύλων κάτω των 25 ετών (28,9%) και οι γυναίκες κάτω των 25 ετών (39,0%).

Σύμφωνα με στοιχεία της ετήσιας δειγματοληπτικής έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ, η συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 1,4% στο δεύτερο τρίμηνο του 1996, σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, δηλαδή περισσότερο από ό,τι το 1995 (0,9%). Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα μειώθηκαν μόνο κατά 0,3% (1995: -1%), ενώ στο δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα αυξήθηκαν κατά 1,8% (1995: 1,4%), γεγονός που δείχνει την ανάκαμψη της δευτερογενούς παραγωγής και τη συνεχή επέκταση του τομέα των υπηρεσιών. Παράλληλα όμως, επειδή η προσφορά εργασίας αυξήθηκε - όπως και το 1995 - ταχύτερα από την απασχόληση, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε ελαφρά, από 10% το 1995 σε 10,4% το 1996.

Άνοδο, εξάλλου, σημείωσε η απασχόληση στον τραπεζικό τομέα (κατά 2,8% μεταξύ Δεκεμβρίου 1995 και Δεκεμβρίου 1996), κυρίως λόγω της ανάπτυξης των ιδιωτικών τραπεζών, καθώς και στις κατασκευές, όπου η ιδιωτική επενδυτική δραστηριότητα ανέκαμψε εντυπωσιακά και το κατασκευαστικό πρόγραμμα του Δημοσίου συνεχίστηκε με εντεινόμενο ρυθμό.

Η κατανομή της ανεργίας δεν άλλαξε σημαντικά το 1996. Συγκεκριμένα, ενώ το συνολικό ποσοστό ανεργίας (10,4%) παρέμεινε χαμηλότερο από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (10,9%), τα ποσοστά ανεργίας για τους νέους κάτω των 25 ετών (31 %) και για τις γυναίκες (16%) ήταν υψηλότερα από τα αντίστοιχα στην ΕΕ (21,6% και 12,6%). Εξάλλου, αν και τα αναλυτικά στοιχεία ήταν πρόωρα όπως και το 1995, οι "νέοι" άνεργοι (όσοι δηλαδή αναζητούσαν απασχόληση χωρίς να έχουν εργαστεί στο παρελθόν) υπερέβαιναν το 45% του συνόλου, ενώ τα άτομα που παρέμεναν άνεργα πάνω

από 12 μήνες αποτελούσαν περισσότερο από το 50% του συνόλου. Υπήρχαν, πάντως, ορισμένες αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Ειδικότερα, το ποσοστό ανεργίας στο πολεοδομικό συγκρότημα Θεσσαλονίκης μειώθηκε, από 11,7 % το 1995 σε 10,6% το 1996. Αντίθετα, το ποσοστό ανεργίας για τις νέες γυναίκες (κάτω των 25 ετών) αυξήθηκε περισσότερο από το μέσο όρο, από 40,6% το 1995 σε 42,4% το 1996. Το ίδιο συνέβη και στις λοιπές αστικές περιοχές, όπου παρατηρήθηκαν οι υψηλότεροι ρυθμοί ανόδου όχι μόνο του εργατικού δυναμικού (4,9%), αλλά και της απασχόλησης (3,2%) και του αριθμού των ανέργων (16,6%), ενώ το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε από 12,5% το 1995 σε 13,9%: η εξέλιξη αυτή υποδήλωνε ότι, ενώ οι περιοχές αυτές (που περιλάμβαναν τις "φθίνουσες" βιομηχανικές περιοχές) εξακολουθούσαν να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, τα μέτρα που είχαν ληφθεί άρχιζαν να αποδίδουν, όπως φαίνεται από την αύξηση της απασχόλησης.

Ο υψηλός (και επιταχυνόμενος) ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ το 1998 δεν οδήγησε σε ανάλογη αύξηση της απασχόλησης. Ωστόσο, η επέκταση του τομέα των υπηρεσιών, η σημαντική άνοδος της παραγωγής, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τα ειδικά προγράμματα που εφάρμοζε η κυβέρνηση στα πλαίσια του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση επέδρασαν θετικά στην απασχόληση.

Ειδικότερα, η απασχόληση στη μεταποίηση εξακολούθησε μεν να υποχωρεί (λόγω της εν εξελίξει αναδιάρθρωσης του βιομηχανικού τομέα υπό την πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού), αλλά πολύ βραδύτερα από ό,τι το 1997. Άξια λόγου θετική συμβολή στη μεταβολή της απασχόλησης είχαν οι κλάδοι ειδών διατροφής, ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών, επίπλων και εκτυπώσεων-εκδόσεων, ενώ η συμβολή των άλλων κλάδων -στους οποίους περιλαμβάνονται όχι μόνο φθίνοντες παραδοσιακοί κλάδοι, αλλά και ορισμένοι δυναμικοί (με βάση την εξέλιξη της παραγωγής) - ήταν αμελητέα ή αρνητική.

Από την άλλη πλευρά, η προσπάθεια δημοσιονομικής σταθεροποίησης και εξυγίανσης του δημόσιου τομέα οδήγησε σε μείωση της μέσης ετήσιας απασχόλησης στο Δημόσιο κατά 1,1 % (έναντι αύξησης κατά 1,1 % το 1997) και στις δημόσιες επιχειρήσεις κατά 3,4% (έναντι μείωσης και το 1997, κατά 1,2%). Εξάλλου, η συνεχιζόμενη αναδιάρθρωση στον πρωτογενή τομέα είχε ως αποτέλεσμα να διατηρηθεί η πτωτική τάση της απασχόλησης στη γεωργία.

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, είναι φανερό ότι η ανεργία παρέμενε υψηλή στην Ελλάδα, όπως εξάλλου και σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και είχε αρχίσει να εμφανίζει πτωτική τάση. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε από 11,8% το 1997 σε 10,9% το 1998 στη ζώνη του ευρώ και από 10,6% σε 10% στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ στην Ελλάδα παρέμεινε σταθερό στο 9,6% (οι εκτιμήσεις αυτές στηρίζονταν σε εναρμονισμένα στοιχεία της Eurostat). Προβλεπόταν μείωση στο 10,4% στη ζώνη του ευρώ, στο 9,6% στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο 9,4% στην Ελλάδα.

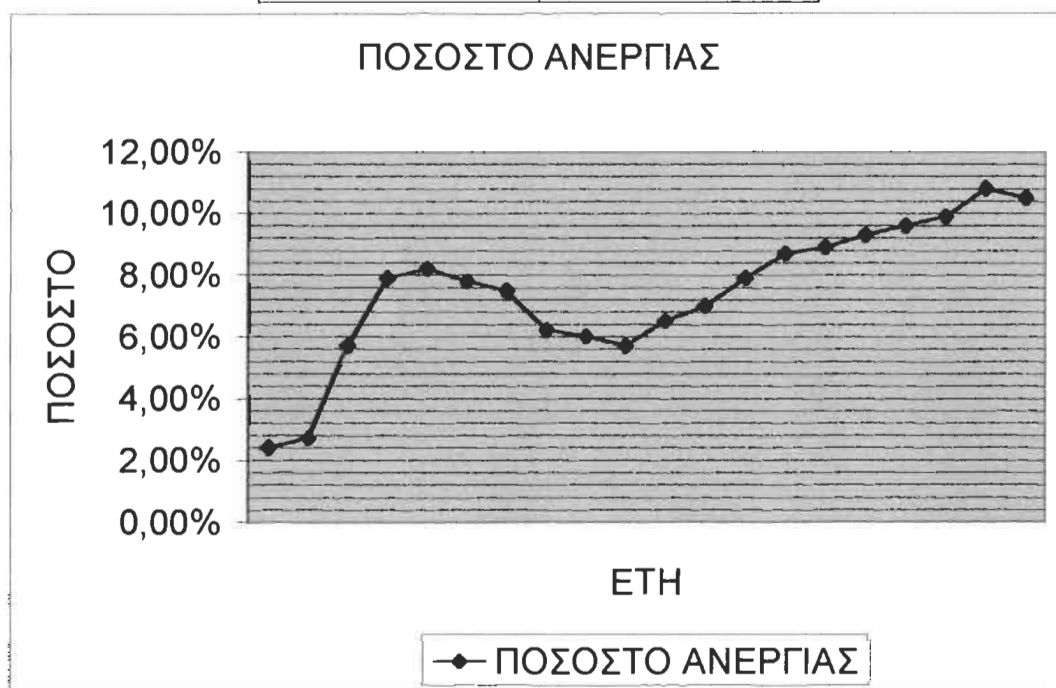
Εκτός από το ποσοστό ανεργίας, για την αξιολόγηση της επίδοσης μιας οικονομίας στο πεδίο της προσφοράς θέσεων εργασίας χρησιμοποιείται και ένας άλλος δείκτης,

το "ποσοστό απασχόλησης", δηλαδή η συνολική απασχόληση ως ποσοστό του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας (15-64 ετών). Σύμφωνα με σχετική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 1997 το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα ήταν 56,8%, έναντι 60,5% στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 74,0% στις ΗΠΑ και 74,7% στην Ιαπωνία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξη του ποσοστού αυτού στην Ελλάδα στην 11ετία από το 1986 μέχρι το 1997. Στο διάστημα αυτό, το συνολικό ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε ελαφρά (από 57,3% σε 56,8%), αντανακλώντας την αισθητή μείωση του ποσοστού απασχόλησης των ανδρών (από 79,0% σε 74,9%) και την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών (από 37,4% σε 40,1 %).

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της συνολικής απασχόλησης ήταν αρνητικός επί τέσσερα συνεχή τρίμηνα, δηλ. από το δεύτερο τρίμηνο του 1999 μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2000. Το δεύτερο τρίμηνο του 2000 όμως, ο εν λόγω ρυθμός εμφάνισε σημεία ανάκαμψης, δεδομένου ότι ήταν ελαφρότατα θετικός (+0,2%). Ταυτόχρονα, το ποσοστό ανεργίας, το οποίο το τέταρτο τρίμηνο του 1999 είχε φθάσει στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων ετών (12,4%), υποχώρησε στο 12,1 % το πρώτο τρίμηνο του 2000 και στο 11,1 % το δεύτερο τρίμηνο (έναντι 11,7% το δεύτερο τρίμηνο του 1999). Ο αριθμός των ανέργων, από 553.000 το τελευταίο τρίμηνο του 1999, υποχώρησε στις 491.000 το δεύτερο τρίμηνο του 2000 (δηλαδή κατά 32.000 σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 1999).

Ενδιαφέρον εξάλλου παρουσιάζει η σύνθεση των ανέργων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης (σύμφωνα με την ίδια έρευνα της ΕΣΥΕ για το δεύτερο τρίμηνο του 2000). Συγκεκριμένα, το 40,0% των ανέργων έχουν απολυτήριο εξατάξιας μέσης εκπαίδευσης, το 21,2% απολυτήριο Δημοτικού και το 12,1 % απολυτήριο τριτάξιας μέσης εκπαίδευσης, ενώ το 15,1% έχουν πτυχίο ανώτερης τεχνικής εκπαίδευσης και το 9,9% πτυχίο ανώτατων σχολών. Πολύ μικρή συμμετοχή στο σύνολο των ανέργων έχουν όσοι δεν πήγαν καθόλου στο σχολείο (0,6%), όσοι παρακολούθησαν μερικές μόνο τάξεις του Δημοτικού(0,4%), οι κάτοχοι διδακτορικού ή άλλων μεταπτυχιακών τίτλων (0,3%) και όσοι έχουν φοιτήσει σε ανώτατες σχολές χωρίς να έχουν λάβει πτυχίο (0,3%).

ΕΤΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑ (επί %)
1980	2,4
1981	2,7
1982	5,7
1983	7,9
1984	8,2
1985	7,8
1986	7,5
1987	6,2
1988	6,0
1989	5,7
1990	6,5
1991	7,0
1992	7,9
1993	8,7
1994	8,9
1995	9,3
1996	9,6
1997	9,9
1998	10,8
1999	10,5

4.3 ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Όπως είναι γνωστό, στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες η εξειδικευμένη πολιτική απασχόλησης αποτελεί πλέον ένα οργανικό στοιχείο της γενικότερης οικονομικής πολιτικής. Η εμπλοκή του κράτους, μέσω εξειδικευμένων μηχανισμών, στις λειτουργίες της αγοράς υπήρξε απόρροια των ριζικών μεταλλαγών που πραγματοποιούνται στη σύνθεση του ενεργού πληθυσμού των αναπτυγμένων βιομηχανικών χωρών. Έτσι το φαινόμενο της γενίκευσης της μισθωτής εργασίας, που καθιστά η κύρια μορφή αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού, είναι αυτό που οδηγεί και στην κοινωνική αναγνώριση του φαινομένου της ανεργίας. Το γεγονός δηλαδή ότι για τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού η εξαρτημένη εργασία αποτελεί την βασική είτε και την μοναδική πηγή του εισοδήματος, οδηγεί αναπότρεπτα στην ανάγκη δημιουργίας των εξειδικευμένων εκείνων μηχανισμών οι οποίοι θα εξασφαλίζουν εισόδημα στα άτομα που διαθέτουν απασχόληση και θα τα διευκολύνουν ταυτόχρονα στην αναζήτηση απασχόλησης.

Στη χώρα μας, η άσκηση μιας συνεκτικής πολιτικής στο πεδίο της αγοράς εργασίας αντιμετωπίζει εγγενείς δυσχέρειες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη φύση και τη διάρθρωση της απασχόλησης. Η επιβίωση σε μεγάλη έκταση παραδοσιακών μορφών απασχόλησης, οι οποίες απορροφούν την πλεονάζουσα εργατική δύναμη, δεν επιτρέπει μία διαυγή καταγραφή των πραγματικοτήτων της ελληνικής αγοράς εργασίας. Τα όρια μεταξύ λανθάνουσας ανεργίας και λανθάνουσας απασχόλησης ή ακόμα μεταξύ υποαπασχόλησης και πολλαπλής απασχόλησης είναι εντελώς ασαφή. Έτσι, σε αυτές τις συνθήκες, η ανοικτή ανεργία δεν αποτελεί παρά την κορυφή του παγόβουνου και κατά συνέπεια η χάραξη της πολιτικής για την απασχόληση του εργατικού δυναμικού αποδευκνύεται ένα καθήκον εξαιρετικά δύσκολο.

Πάντως, παρά τις προαναφερόμενες δυσχέρειες, μετά την όξυνση του προβλήματος της ανεργίας πραγματοποιήθηκε μία στροφή προς ενεργητικότερες μορφές παρέμβασης στην αγορά εργασίας. Η ανεργία δεν προσεγγίζεται ως ένα απλό λογιστικό υπόλοιπο μεταξύ του συνολικού ενεργού πληθυσμού και του πληθυσμού των απασχολούμενων, γιατί απασχόληση, ανεργία και μη ενεργός πληθυσμός αποτελούν μεγέθη τα οποία επηρεάζονται από ένα πυκνό δίκτυο αλληλεξαρτήσεων. Ο ρυθμός εισόδου είτε εξόδου ορισμένων κατηγοριών του πληθυσμού από τον ενεργό πληθυσμό της χώρας δεν είναι ανεξάρτητος από τις μεταβολές που πραγματοποιούνται στη διάρθρωση της απασχόλησης και στο επίπεδο της ανεργίας.

Γι' αυτό το λόγο η μικροοικονομική πολιτική για την απασχόληση εξειδικεύεται έτσι ώστε να γίνει δυνατή η αντιμετώπιση της ανεργίας των ομάδων εκείνων του πληθυσμού που είναι λιγότερο ανταγωνιστικές στην αγορά εργασίας. Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ληφθεί σημαντικές πρωτοβουλίες κυρίως μέσω των προγραμμάτων απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να αμβλυνθούν οι ανισορροπίες που περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας.

Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης αυξάνονται οι οικονομικές ανισότητες ανάμεσα στις διάφορες ομάδες του πληθυσμού. Ένα σημαντικό κομμάτι του εργατικού δυναμικού, που το αποτελούν κυρίως οι νέοι, οι γυναίκες και οι ανειδίκευτοι εργάτες, αισθάνεται εντονότερα το βάρος και τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Κατά συνέπεια προκύπτει η ανάγκη για υποστήριξη και εξασφάλιση αυτών των ομάδων που πλήττονται από τις δυσμενείς εξελίξεις της οικονομικής δραστηριότητας. Θα πρέπει όμως ταυτόχρονα να αναγνωρίσουμε ότι, πέρα από την ανάγκη αυτή, η εξασφάλιση εισοδήματος στις ομάδες του πληθυσμού που πλήττονται από την ανεργία, εξυπηρετεί και τους ευρύτερους στόχους της οικονομικής πολιτικής. Δεδομένου ότι με το εισόδημα αυτό επηρεάζεται θετικά, ιδιαίτερα σε περίοδο οικονομικής ύφεσης, η ενεργός ζήτηση και κατά συνέπεια το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης.

Στη χώρα μας παρά τις σημαντικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαπενταετίας, το σύστημα ασφάλισης κατά της ανεργίας παρέμενε από το 1954 σχεδόν αναλλοίωτο. Οι βασικοί άξονες για τον εκσυγχρονισμό του νέου συστήματος ήταν η βελτίωση της κοινωνικής προστασίας των ανέργων και η ανάπτυξη ενός σύγχρονου συστήματος καταγραφής της ανεργίας.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο.Ν.Ε.

1.1 ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ

Η συναλλαγματική πολιτική αποτελεί ισχυρό μέσο που επηρεάζει το ισοζύγιο πληρωμών και το ρυθμό του πληθωρισμού, συγχρόνως όμως έχει και σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η πολιτική που αναφέρεται στη συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής πρέπει να είναι ευέλικτη, ώστε να συμβάλλει στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, χωρίς όμως να προκαλεί οικονομικά αδικαιολόγητες αυξητικές επιδράσεις στο εσωτερικό επίπεδο των τιμών. Πρέπει να τονιστεί ότι η στήριξη της ανταγωνιστικότητας αποκλειστικά, ή έστω σε μεγάλο βαθμό, στη συναλλαγματική πολιτική αποτελεί λύση ανάγκης. Η ικανοποιητική λύση είναι η ανταγωνιστικότητα να στηριχτεί: α) στον έλεγχο όλων των παραγόντων που επηρεάζουν το κόστος, β) στην προώθηση των αναγκαίων δομικών αλλαγών στην οικονομία οι οποίες θα επιτρέψουν να προστεθούν στον πίνακα των εξαγωγών νέα, δυναμικά προϊόντα και θα συντελέσουν στην ανταγωνιστική υποκατάσταση εισαγωγών και γ) στη βελτίωση των μεθόδων εμπορίας και διείσδυσης σε νέες αγορές.

Από το Μάρτιο του 1975 που η δραχμή αποσυνδέθηκε από το δολάριο, σημειώθηκε συνεχής βαθμιαία υποτίμηση, η οποία συνδυάστηκε έως τις αρχές του 1982 με εφαρμογή επεκτατικής νομισματικής πολιτικής. Ο συνδυασμός αυτός τροφοδοτούσε την πληθωριστική διαδικασία και συνέβαλε στη διατήρηση του πληθωρισμού σε υψηλά επίπεδα. Έως τα μέσα περίπου του 1980, η υποτίμηση ήταν μεγαλύτερη από ό,τι ίσως θα χρειαζόταν, στα πλαίσια μίας αποτελεσματικής αντιπληθωριστικής πολιτικής. Στην περίοδο από τον Ιούνιο του 1980 έως το τέλος του 1982, ακριβώς επειδή η έμφαση δόθηκε στην καταπολέμηση του πληθωρισμού, η υποτίμηση της δραχμής δεν αντιστάθμισε σε όλη την έκταση τις διαφορές του πληθωρισμού. Σημειώθηκε επομένως απώλεια ανταγωνιστικότητας που επιδιώχθηκε να αναπληρωθεί με την υποτίμηση της δραχμής κατά 15,5% στις αρχές του 1983.

Αποτέλεσμα της συναλλαγματικής αυτής πολιτικής ήταν η σημαντική ανατίμηση της δραχμής και αντίστοιχα η απώλεια μέρους της ανταγωνιστικότητας που κερδήθηκε με την υποτίμηση της δραχμής στις αρχές του 1983. Όπως είναι αυτονόητο, η πρόσδεση της δραχμής στο δολάριο δεν μπορούσε να συνεχιστεί, όταν μάλιστα η άνοδος του έναντι των λοιπών νομισμάτων συνεχιζόταν. Έτσι στις 3 Αυγούστου αποφασίστηκε η

αποδέσμευση της δραχμής από το δολάριο και άρχισε βαθμιαία η υποτίμησή της. Στο τέλος του 1983, η ισοτιμία της δραχμής έναντι της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδας είχε περίπου επανέλθει στο επίπεδο που είχε διαμορφωθεί αμέσως μετά την υποτίμηση του Ιανουαρίου. Η δραχμή όμως εξακολουθούσε να είναι ανατιμημένη έναντι πολλών ευρωπαϊκών νομισμάτων. Στους πρώτους τρεις μήνες του 1984 η δραχμή συνέχισε την πτωτική της τάση έναντι των ευρωπαϊκών νομισμάτων και υποτιμήθηκε έναντι της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδας κατά 7,7%.

Τις πιο πάνω εξελίξεις προς την κατεύθυνση της ανάκτησης της απώλειας ανταγωνιστικότητας είχε σημαντικά υποβοηθήσει η κάμψη του δολαρίου, που είχε παράλληλα ασκήσει ευνοϊκή επίδραση στις προσδοκίες της αγοράς σχετικά με την εξέλιξη της ισοτιμίας δραχμής /δολαρίου.

Το 1984 ο ρυθμός υποτίμησης της δραχμής επιβραδύνθηκε έναντι του 1983, διατηρήθηκε όμως και πάλι σε σχετικά υψηλά επίπεδα. Η επιβράδυνση της πτώσης της ισοτιμίας της δραχμής ήταν μεγαλύτερη έναντι των ευρωπαϊκών νομισμάτων.

Η υποτίμηση της δραχμής σε σχέση με το δολάριο κατά την περίοδο 1983-1984, με τόσο υψηλούς ρυθμούς, οφείλονταν κατά κύριο λόγο στην έντονη άνοδο του αμερικανικού νομίσματος διεθνώς. Αντίθετα, η υποτίμηση της δραχμής, σε σχέση με τα ευρωπαϊκά νομίσματα αντανάκλούσε, σε μεγάλο βαθμό, τις διαφορές στους ρυθμούς πληθωρισμού.

Τον Ιανουάριο του 1985, η δραχμή συνέχισε να υποτιμάται με έντονους ρυθμούς σε σχέση με το δολάριο (Ιανουάριος: 1,6%, Φεβρουάριος: 3,3%, Οκτώβριος: 15%) ενώ παρέμεινε σταθερή ή και ανατιμήθηκε σε σχέση με την ENM.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό των συναλλαγματικών εξελίξεων κατά το 1987 ήταν η σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού υποτίμησης της δραχμής. Μεταξύ αρχής και τέλους του έτους η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 8,1%, έναντι 11,5% του 1986.

Οι εξελίξεις στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος, και ειδικότερα η μεγάλη υποτίμηση του δολαρίου μετά τον Οκτώβριο, αντανάκλούνταν στις ισοτιμίες της δραχμής σε σχέση με τα επιμέρους νομίσματα. Στη διάρκεια του 1987, η δραχμή υποτιμήθηκε, σε σχέση με την ENM, κατά 9,9% και ανατιμήθηκε σε σχέση με το δολάριο κατά 10,2%. Σε μέσα επίπεδα η υποτίμηση της δραχμής σε σχέση με την ENM ήταν 12% και η ανατίμησή της σε σχέση με το δολάριο 3,4%.

Κατά το 1988 συνεχίστηκε η επιβράδυνση του ρυθμού διολίσθησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Μεταξύ αρχής και τέλους του έτους η υποτίμηση της δραχμής ήταν 6,6% το 1988 έναντι 8,1% το 1987.

Οι εξελίξεις στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος αντανάκλούνταν, όπως είναι φυσικό, στην εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής έναντι των επιμέρους νομισμάτων. Έτσι, η βαθμιαία, κατά τη διάρκεια του έτους, ανάκαμψη της ισοτιμίας του δολαρίου είχε ως συνέπεια την ταχεία (15%), μεταξύ αρχής και τέλους του έτους, υποτίμηση της δραχμής ως προς το νόμισμα αυτό. Την ίδια περίοδο η δραχμή υποτιμήθηκε με πολύ βραδύτερο ρυθμό σε σχέση με τα Ευρωπαϊκά νομίσματα. Σε σχέση με το Γερμανικό μάρκο η δραχμή υποτιμήθηκε μόνο κατά 4,3%, και με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ENM) κατά 5,1%. Διαμετρικά αντίθετες ήταν οι εξελίξεις στα μέσα ετήσια επίπεδα της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Η υποτίμηση της

δραχμής ήταν σαφώς μεγαλύτερη σε σχέση με τα Ευρωπαϊκά νομίσματα (Γερμ. Μάρκο: 6,7%, ENM: 6,8%) από το δολάριο (4,5%).

Οι εξελίξεις στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος κατά το 1989 επηρέασαν, όπως ήταν φυσικό, την εξέλιξη της ισοτιμίας της δραχμής απέναντι στα επιμέρους ξένα νομίσματα. Έτσι, κατά τη διάρκεια του 1989 σημειώθηκε συγκρατημένη (6,1%) υποτίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου. Στο ίδιο διάστημα, η δραχμή υποτιμήθηκε με ταχύτερους ρυθμούς έναντι των ευρωπαϊκών νομισμάτων. Συγκεκριμένα, σε σχέση με το Γερμανικό μάρκο η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 10,5%, ενώ σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ENM) κατά 8,1%. Αντίθετες ήταν οι εξελίξεις των μεταβολών της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής σε μέσα ετήσια επίπεδα. Η υποτίμηση της δραχμής σε σχέση με το δολάριο ήταν διπλάσια (12,7%) από εκείνη σε σχέση με το Γερμανικό μάρκο (6,6%) και την ENM (6,4%).

Οι εξελίξεις στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος κατά το 1990 και ιδιαίτερα η πτώση της τιμής του δολαρίου σε σχέση με τα περισσότερα νομίσματα αντανακλούνταν, όπως είναι φυσικό, στην εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής απέναντι στα επιμέρους ξένα νομίσματα. Έτσι μεταξύ αρχής και τέλους του 1990 η ισοτιμία της δραχμής σε σχέση με το δολάριο παρέμεινε περίπου σταθερή ενώ παρουσίασε σημαντική υποτίμηση σε σχέση με τα ευρωπαϊκά νομίσματα.

Οι συναλλαγματικές εξελίξεις το 1991 χαρακτηρίστηκαν, όπως και τον προηγούμενο χρόνο, από μικρή επιτάχυνση του ρυθμού διολίσθησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Ο δείκτης της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής σημείωσε το 1991 πτώση σε μέσα επίπεδα κατά 11,2% έναντι 9% το 1990. Μεταξύ όμως αρχής και τέλους του έτους, η υποτίμηση της δραχμής έφτασε το 9,7% έναντι 10,2% το 1990.

Σχετικά με την εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής απέναντι στα επιμέρους ξένα νομίσματα, παρατηρήθηκαν τα εξής:

Μεταξύ αρχής και τέλους του 1991 η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 10,1% σε σχέση με το δολάριο, κατά 9,2% σε σχέση με το γερμανικό μάρκο και κατά 8,3% σε σχέση με το ECU.

Σε μέσα ετήσια επίπεδα, η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 13,0% σε σχέση με το δολάριο, κατά 10,6% σε σχέση με το μάρκο και κατά 10,5% σε σχέση με το ECU.

Ο ρυθμός υποτίμησης επιβραδύνθηκε σημαντικά κατά το τρίτο τρίμηνο, για να επιταχυνθεί και πάλι ελαφρά κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Σε σχέση με το μάρκο και το ECU, ο ρυθμός υποτίμησης άρχισε να επιβραδύνεται από το δεύτερο τρίμηνο, ενώ επιταχύνθηκε πάλι κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους. Σε σχέση με το δολάριο, η μεγαλύτερη υποτίμηση της δραχμής σημειώθηκε το δεύτερο τρίμηνο (13,5%), ενώ κατά το τελευταίο τρίμηνο η δραχμή ανατιμήθηκε σημαντικά (4,5%) σε σχέση με το δολάριο.

Η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής το 1992 επηρεάστηκε, όπως ήταν φυσικό, από την κρίση στις ευρωπαϊκές αγορές συναλλάγματος, με αποτέλεσμα μια μικρή επιτάχυνση του ρυθμού διολίσθησης της δραχμής κατά τη διάρκεια του έτους. Σε μέσα επίπεδα όμως, ο ρυθμός διολίσθησης της δραχμής επιβραδύνθηκε σημαντικά και περιορίστηκε σε 8,3%, από 11,2% το 1991. Σε σχέση με το ECU, η δραχμή υποτιμήθηκε μεταξύ αρχής και τέλους του έτους κατά 9,9% (1991: 8,3%) και σε μέσα επίπεδα κατά

8,7% (1991: 10,5%).

Από την αρχή του 1992 και έως το τέλος Αυγούστου, η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής χαρακτηρίστηκε γενικά, παρά τις διακυμάνσεις που παρατηρήθηκαν σε μικρότερα χρονικά διαστήματα, από συγκρατημένο ρυθμό διολίσθησης (6,1%). Από τις αρχές Σεπτεμβρίου όμως και μέχρι τέλους του έτους, πραγματοποιήθηκαν σημαντικές ανακατατάξεις στο διεθνές νομισματικό σύστημα, με την έξοδο της ιταλικής λίρας και της στερλίνας από το μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, την υποτίμηση της ισπανικής πεσέτας (δύο φορές) και του πορτογαλικού εσκούδου και την αποσύνδεση των σκανδιναβικών νομισμάτων από το ECU. Η επιτάχυνση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ταχεία άνοδο του δολαρίου, έναντι του οποίου η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 18,3%, ενώ η υποτίμησή της έναντι του ECU ήταν 3,1%.

Οι συναλλαγματικές εξελίξεις το 1993 χαρακτηρίστηκαν από επιβράδυνση του ρυθμού διολίσθησης της δραχμής. Σε μέσα όμως επίπεδα ο ρυθμός διολίσθησης της δραχμής σημείωσε μικρή επιτάχυνση και αυξήθηκε σε 9,2% από 8,3% το 1992. Σε σχέση με το ECU, η δραχμή υποτιμήθηκε μεταξύ αρχής και τέλους του έτους κατά 6,6% (1992: -9,9%) και σε μέσα επίπεδα κατά 8% (1992: -8,7%).

Η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής σε σχέση με τα επιμέρους ξένα νομίσματα το 1993 επηρεάστηκε από τις εξελίξεις στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές συναλλάγματος. Η στερλίνα και η ιταλική λίρα, που είχαν εγκαταλείψει το προηγούμενο έτος το μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ) του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, κυμαίνονταν ελεύθερα, ενώ το Μάιο του 1993 υποτιμήθηκαν η πεσέτα και το εσκούδο κατά 8% και 6,5%, αντίστοιχα. Στις αρχές Αυγούστου αποφασίστηκε η διεύρυνση σε συν-πλην 15% του περιθωρίου διακύμανσης των νομισμάτων που συμμετέχουν στο ΜΣΙ του ΕΝΣ. Εξάλλου, το δολάριο και το γιεν χαρακτηρίστηκαν γενικά, από ανοδική τάση σε σχέση με τα ευρωπαϊκά νομίσματα.

Οι ανακατατάξεις στις σχετικές ισοτιμίες των ξένων νομισμάτων μεταξύ τους αντανακλούνται στην ισοτιμία της δραχμής σε σχέση με τα επιμέρους νομίσματα. Σε σχέση με το δολάριο, η δραχμή υποτιμήθηκε μεταξύ αρχής και τέλους του έτους κατά 13,9% (1992: -18,3%) και σε μέσα επίπεδα κατά 16,8% (1992: -4,4%). Μεγαλύτερη υποτίμηση σημείωσε η δραχμή έναντι του ιαπωνικού γιεν (-22,8%). Σχετικά με τα ευρωπαϊκά νομίσματα, αναφέρθηκε ότι κατά τη διάρκεια του 1993 η δραχμή υποτιμήθηκε σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ως προς τα περισσότερα νομίσματα, ανατιμήθηκε όμως σε σχέση με την πεσέτα Ισπανίας, το εσκούδο Πορτογαλίας, την κορώνα Σουηδίας και έμεινε περίπου στάσιμη σε σχέση με τη λίρα Ιταλίας.

Κατά το 1994 η συναλλαγματική πολιτική διατήρησε τον αντιπληθωριστικό της χαρακτήρα. Για τρίτο κατά σειρά έτος ο ρυθμός διολίσθησης της δραχμής επιβραδύνθηκε και δεν κάλυψε πλήρως τη διαφορά στους ρυθμούς ανόδου των τιμών καταναλωτή μεταξύ της Ελλάδος και των κυριότερων εμπορικών εταίρων της. Σε μέσα επίπεδα, ο ρυθμός διολίσθησης της δραχμής σημείωσε επίσης επιβράδυνση και περιορίστηκε σε 7,1% από 9,2% το 1993. Σε σχέση με το ECU η δραχμή υποτιμήθηκε μεταξύ αρχής και τέλους του έτους κατά 5,6% (1993: -6,6%) και σε μέσα επίπεδα κατά 6,7% (1993: -8,0%).

Η σημαντική υποχώρηση του δολαρίου στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος είχε ως αποτέλεσμα την ανατίμηση της δραχμής σε σχέση με το νόμισμα αυτό κατά 3,8% στη διάρκεια του 1994, ενώ αντίθετα το 1993 είχε υποτιμηθεί κατά 13,9%. Σε μέσα όμως επίπεδα, η δραχμή υποτιμήθηκε έναντι του δολαρίου κατά 5,5% (1993: -16,8%). Σε σχέση με τα υπόλοιπα νομίσματα, μεταξύ αρχής και τέλους του έτους η δραχμή υποτιμήθηκε σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, με εξαίρεση το δολάριο του Καναδά.

Η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής σε σχέση με το δολάριο σημείωσε σημαντικές διακυμάνσεις στη διάρκεια του 1994, οι οποίες αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις του αμερικανικού νομίσματος στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος.

Το 1996 συνεχίστηκε η σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, εξέλιξη που αποτελούσε και το στόχο της συναλλαγματικής πολιτικής προκειμένου να αποκλιμακωθεί περαιτέρω ο πληθωρισμός.

Η πορεία της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής κατά τη διάρκεια του έτους υπήρξε συνεπής με την εξαγγελθείσα συναλλαγματική πολιτική. Μεταξύ αρχής και τέλους του έτους, ο ρυθμός διολίσθησης της δραχμής έναντι του ECU επιβραδύνθηκε σε 1 %, από 3% στην αντίστοιχη περίοδο του 1995. Οι διακυμάνσεις που παρατηρήθηκαν στις τριμηνιαίες μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής οφείλονταν, μεταξύ άλλων, στις διαμορφούμενες συνθήκες στις διεθνείς αγορές. Η ισοτιμία της δραχμής έναντι του ECU διατηρήθηκε περίπου σταθερή κατά μέσο όρο στο πρώτο και τρίτο τρίμηνο του έτους, ενώ παρουσίασε ανατίμηση στο δεύτερο τρίμηνο και μικρή επιτάχυνση της διολίσθησης στο τελευταίο τρίμηνο του έτους.

Η ισοτιμία της δραχμής σε σχέση με τα επιμέρους νομίσματα επηρεάστηκε, όπως ήταν αναμενόμενο, από τις εξελίξεις στις ισοτιμίες μεταξύ των διαφόρων νομισμάτων στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος. Το δολάριο ΗΠΑ ανατιμήθηκε μεταξύ αρχής και τέλους του 1996 έναντι των κυριότερων ευρωπαϊκών νομισμάτων με εξαίρεση την ιταλική λίρα. Επίσης, ανατιμήθηκε έναντι του ιαπωνικού γιεν, του δολαρίου Αυστραλίας και της λίρας Κύπρου.

Λόγω των εξελίξεων αυτών, η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 4% σε σχέση με το δολάριο μεταξύ αρχής και τέλους του 1996, ενώ στη διάρκεια του 1995 είχε ανατιμηθεί κατά 1,3%. Στην ίδια περίοδο ανατιμήθηκε έναντι των περισσότερων ευρωπαϊκών νομισμάτων και του γιεν.

Από το 1995, η νομισματική πολιτική υιοθέτησε ως κύριο ενδιάμεσο στόχο τη συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής έναντι του ECU και προσδιόρισε συγκεκριμένο στόχο κατ' έτος για το ρυθμό διολίσθησης της δραχμής έναντι του ECU, ο οποίος βαθμιαία περιορίστηκε στο 3% στη διάρκεια του 1995 και 0-2% στη διάρκεια του 1996 και του 1997. Με την ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ το Μάρτιο του 1998, η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής έναντι του ECU /ευρώ συνέχισε να αποτελεί τον κύριο ενδιάμεσο στόχο της νομισματικής πολιτικής, ενώ η κεντρική ισοτιμία της δραχμής καθόριζε την τιμή αναφοράς μεσοπρόθεσμα.

Στη διάρκεια του 1999 και μέχρι την προσαρμογή της κεντρικής ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ στις 17 Ιανουαρίου 2000, η απόκλιση του ελληνικού νομίσματος από την κεντρική ισοτιμία κυμάνθηκε σε πολύ στενότερα όρια, μεταξύ 6,5% και 9%. Μετά την προσαρμογή της κεντρικής ισοτιμίας της δραχμής κατά 3,5% και μέχρι

το τέλος Μαρτίου του 2000, η σταδιακή σύγκλιση της δραχμής προς την κεντρική ισοτιμία συνεχίστηκε και στο τέλος Μαρτίου η ανατίμηση της δραχμής είχε περιοριστεί σε λιγότερο από 2%. Η βαθμιαία υποχώρηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και, αντιστοίχως, η μείωση της απόκλισης της τρέχουσας ισοτιμίας από την κεντρική ισοτιμία από τις αρχές Φεβρουαρίου του 1999 έως το Μάρτιο του 2000 σχετίστηκε με τη μείωση της διαφοράς των επιτοκίων μεταξύ της Ελλάδος και των χωρών της ζώνης του ευρώ και με τις ευνοϊκές προσδοκίες των αγορών σχετικά με την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ και, κατά συνέπεια, την αναμενόμενη σύγκλιση της τρέχουσας ισοτιμίας προς την κεντρική.

Η μεταβλητότητα της ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ ήταν γενικά περιορισμένη, κατά μέσο όρο, και στη διάρκεια του 1999 παρουσίασε πτωτική τάση. Στις αρχές του 2000 η μεταβλητότητα αυτή αντιστοιχούσε στο 1/3 εκείνης στις αρχές του 1999. Παρεμβάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος στην αγορά συναλλάγματος σε ορισμένες περιόδους αποσκοπούσαν στον περιορισμό υπερβολικών διακυμάνσεων της ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ, οφειλόμενων σε εξωγενείς διαταράξεις, και δεν επιδίωκαν να επηρεάσουν το επίπεδο της ισοτιμίας, το οποίο καθοριζόταν από τους βασικούς παράγοντες της ζήτησης και προσφοράς στην αγορά συναλλάγματος, οι οποίοι περιλαμβάνουν και την πολιτική επιτοκίων της Τράπεζας της Ελλάδος.

1.2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΝΕ

Κατά τη διάρκεια του 1990 στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Δουβλίνου και της Ρώμης, ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις για την περαιτέρω προώθηση της οικονομικής, νομισματικής και πολιτικής ένωσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Οι διεργασίες προς την κατεύθυνση της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης και οι αναγκαίες προσαρμογές άρχισαν την 1η Ιουλίου 1990. Από τότε λήφθηκαν μέτρα για βελτίωση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των κρατών-μελών στον οικονομικό και το νομισματικό τομέα, για την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και του ρόλου του ECU, καθώς και για τη διεύρυνση των εργασιών της Επιτροπής Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών. Κατά τη διάρκεια του 1991 οι εργασίες της Επιτροπής αυτής επικεντρώθηκαν σε ορισμένα σημαντικά θέματα, αναφερόμενα στους τομείς της τραπεζικής εποπτείας και των συστημάτων πληρωμών. Στον τομέα της τραπεζικής εποπτείας εξετάστηκε το θέμα της έλλειψης διαφάνειας στις εργασίες επιχειρηματικών ομίλων οι οποίοι συμπεριλαμβάνουν και μια τράπεζα. Επίσης (στα πλαίσια εφαρμογής της Δεύτερης Συντονιστικής Τραπεζικής Οδηγίας) επιλύθηκαν ορισμένα πρακτικά προβλήματα που αναφέρονται στις αρμοδιότητες των εποπτικών αρχών, τόσο στις χώρες λειτουργίας των τραπεζικών ιδρυμάτων όσο και στις χώρες όπου έχουν την έδρα τους. Στον τομέα των συστημάτων πληρωμών, εξετάστηκε το θέμα του συστήματος συμψηφισμού και διακανονισμού συναλλαγών σε ECU και της πραγματοποίησης πληρωμών, όπως επίσης και εκείνο της ανάπτυξης συστημάτων πληρωμών στο πλαίσιο της ενιαίας εσωτερικής αγοράς.

Η Συμφωνία του Μάαστριχτ αποτελεί ορόσημο στην ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, διότι περιλάμβανε σαφές χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση της οικο-

νομικής ένωσης με βασικά στοιχεία το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής και κανόνων που αποσκοπούσαν στην αποφυγή υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η υλοποίηση της ONE είχε ιδιαίτερα αισθητές επιπτώσεις στον τομέα της νομισματικής πολιτικής. Συνοπτικά το χρονοδιάγραμμα που συμφωνήθηκε είχε ως εξής:

(α) 1η Ιανουαρίου 1994: Έναρξη του δεύτερου σταδίου της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, με ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος. (β) 1η Ιανουαρίου 1997: Έναρξη των διαδικασιών για τη μετάβαση στο τρίτο στάδιο της ONE, μετά από απόφαση που θα λαμβάνονταν με ειδική πλειοψηφία (7 επί των 12) από τα κράτη-μέλη. Στόχος ήταν να αποφασιστεί η μετάβαση ή όχι στο τρίτο στάδιο, όπου θα ιδρύονταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). (γ) 1η Ιουλίου 1998: Έναρξη της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, εφόσον δεν είχε πραγματοποιηθεί ενωρίτερα. (δ) 1η Ιουλίου 1998: Οι εθνικές Κεντρικές Τράπεζες αποκτούσαν ανεξαρτησία έναντι των κρατών-μελών, εφόσον και η ΕΚΤ και το ΕΣΚΤ θα είχαν αρχίσει την λειτουργία τους. (ε) 1η Ιανουαρίου 1999: Αμετάκλητη έναρξη εφαρμογής της ONE, εφόσον και αυτή δεν θα είχε πραγματοποιηθεί ενωρίτερα, με συμμετοχή των κρατών μελών που θα πληρούσαν συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, στις 21 και 22 Ιουνίου 1993, τα κράτη μέλη κλήθηκαν να προχωρήσουν στην κύρωση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, της Συμφωνίας για τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, καθώς επίσης και των ευρωπαϊκών συμφωνιών σύνδεσης με χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Βασικό αντικείμενο των διαβουλεύσεων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτέλεσε η ανεργία και η οικονομική ύφεση, ενώ αποφασίστηκε η εκπόνηση και υποβολή Λευκής Βίβλου για μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα και απασχόληση.

Σημαντικό επίσης θεωρείται το μήνυμα που απηύθυνε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης στις "Συνδεδεμένες Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης", με το οποίο οι χώρες αυτές ενθαρρύνονται να προχωρήσουν προς την κατεύθυνση που θα τους επέτρεπε να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον θα πληρούσαν τις απαιτούμενες οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις.

Οι Αρχηγοί Κρατών και Κυβερνήσεων συναντήθηκαν στις Βρυξέλλες στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1993, για πρώτη φορά μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1.11.1993), και εξέφρασαν τη θέλησή τους να αξιοποιήσουν πλήρως και αμέσως τις δυνατότητες που προσφέρει η Συνθήκη. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών ασχολήθηκε με την κατάσταση της οικονομίας και την καταπολέμηση της ανεργίας, υιοθετώντας τη Λευκή Βίβλο της Επιτροπής για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση.

Το 1994 έγιναν σημαντικά βήματα προς τη σταδιακή ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE). Το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας της ONE άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1994 με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ), όπως προβλέπεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, στα πλαίσια της προετοιμασίας για τη μετάβαση στο τρίτο και τελικό στάδιο της ONE.

Μια από τις σημαντικότερες θεσμικές αλλαγές, που έχει επίσης τεθεί σε εφαρμογή από την έναρξη του δεύτερου σταδίου, ήταν η απαγόρευση της νομισματικής χρηματοδότησης του Δημοσίου από τις κεντρικές τράπεζες, καθώς και η κατάργηση της προνομιακής πρόσβασης του δημόσιου τομέα στα πιστωτικά ιδρύματα. Οι ρυθμίσεις αυτές αποτελούσαν βασικό στοιχείο του θεσμικού πλαισίου της ΟΝΕ και κρίθηκαν αναγκαίες όχι μόνο για το τελικό στάδιο, αλλά και για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της νομισματικής πολιτικής κατά τη διάρκεια του δεύτερου σταδίου, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Ελλάδα, στις οποίες τα δημόσια ελλείμματα παραμένουν ακόμη σε υψηλά επίπεδα.

Η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος (ευρώ) το 1999 αποτέλεσε ορόσημο, επιφέροντας σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση των πληρωμών των χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ, αλλά και στο σύστημα διεθνών πληρωμών, το οποίο απέκτησε ένα νέο μεγάλο αποθεματικό νόμισμα. Η ενιαία νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ διαμορφώθηκε πλέον από το "Ευρωσύστημα", δηλαδή από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των 11 κρατών-μελών της ΟΝΕ. Κύρια χαρακτηριστικά της νομισματικής ένωσης ήταν το μέγεθος της αγοράς και ο βαθμός στον οποίο αυτή είναι ανοικτή στο διεθνή ανταγωνισμό, όπως επίσης και η διάρθρωση του χρηματοπιστωτικού της τομέα. Όλα αυτά διαφέρουν από τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά των επιμέρους κρατών-μελών και μπορούν να συγκριθούν, από πλευράς μεγέθους και στρατηγικής σημασίας, μόνο με τα χαρακτηριστικά των μεγάλων οικονομιών, δηλαδή των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Η ζώνη του ευρώ αντιπροσωπεύει το 15% του παγκόσμιου ΑΕΠ και το μερίδιό της στις παγκόσμιες εξαγωγές ανέρχεται σε 16% του συνόλου, με υψηλούς μάλιστα ρυθμούς αύξησης.

Το έτος 2000 ήταν σταθμός στην πορεία της ελληνικής οικονομίας. Στη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Ιούνιο του 1999 επιβεβαιώθηκε ότι η Ελλάδα είχε ικανοποιήσει τα απαιτούμενα κριτήρια σύγκλισης για την ένταξή της στη ζώνη του ευρώ από την 1η Ιανουαρίου 2001. Η υιοθέτηση από την Ελλάδα του ενιαίου νομίσματος αποτελεί το επιστέγασμα μιας μακρόχρονης και δύσκολης προσπάθειας για τη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας. Ο υψηλός βαθμός μακροοικονομικής σταθερότητας που επιτεύχθηκε τα τελευταία χρόνια έχει αποφέρει πολλαπλά οφέλη και έχει συντελέσει στην επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος το 2000 υπερέβη, για πέμπτο κατά σειρά έτος, το μέσο ρυθμό ανάπτυξης στη ζώνη του ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η παραοικονομία αποτελεί την διαφορά μεταξύ του πραγματικού και του δηλωμένου Ακαθαρίστου Εθνικού Προϊόντος και του Ακαθαρίστου Εγχώριου Προϊόντος (δηλαδή τα αποκρυπτόμενα εισοδήματα των συντελεστών παραγωγής). Δηλαδή ο όρος της παραοικονομίας αναφέρεται σε εκείνες τις δραστηριότητες που ενώ δημιουργούν εισοδήματα των συντελεστών παραγωγής και άρα θα έπρεπε να καταγράφονται στα επίσημα συνολικά στατιστικά στοιχεία της οικονομικής δραστηριότητας, όπως λ.χ. το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν και το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, εντούτοις δεν περιλαμβάνονται στα στοιχεία αυτά.

Παρ' όλο ότι οι προσδιοριστικοί παράγοντες διαφέρουν από χώρα σε χώρα, εντούτοις οι κυριότεροι παράγοντες που προσδιορίζουν το μέγεθος της παραοικονομίας είναι το «επίπεδο της φορολογικής ηθικής», είτε το ονομαζόμενο «επίπεδο φορολογικής συνείδησης», καθώς επίσης η φορολογική επιβάρυνση, το μέγεθος της κοινωνικής ασφάλισης, το θεσμικό πλαίσιο και η «ανοχή» της πολιτείας για την καταπολέμηση του φαινομένου. Ίσως το μέγεθος της παραοικονομίας να αποτελεί ένα συνδυασμό από τους ανωτέρω σημαντικούς παράγοντες. Πολλές φορές επίσης το φαινόμενο της παραοικονομίας συντηρείται από ορισμένους φορείς της οικονομικής πολιτικής, που μπορούν να εξυπηρετούν ορισμένες ισχυρές κοινωνικές ομάδες και ορισμένους φορείς.

2.2 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι μέθοδοι μέτρησης της παραοικονομίας μπορούν να χωρισθούν σε δύο ομάδες: τις άμεσες μεθόδους και τις έμμεσες μεθόδους. Σχετικά με τις άμεσες μεθόδους γίνεται προσπάθεια μέτρησης εντοπισμού και μέτρησης της παραοικονομίας με συγκέντρωση πληροφοριών από τους ίδιους τους μετέχοντες μέσω συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων, καθώς επίσης και με φορολογικούς ελέγχους σχετικά με τις κατηγορίες των εισοδημάτων και την ακρίβεια των δηλώσεων. Αναφορικά με τις έμμεσες μεθόδους γίνεται διάκριση στις ακόλουθες τέσσερις μεθόδους: (α) στην αναζήτηση ύπαρξης παραοικονομίας στο εισόδημα και στην δαπάνη, (β) στην αναζήτηση ύπαρξης παραοικονομίας στην αγορά εργασίας και (γ) στην αναζήτηση ύπαρξης παραοικονομίας στα νομισματικά μεγέθη.

Οι πρώτες εκτιμήσεις του μεγέθους του φαινομένου της παραοικονομίας έγιναν στην χώρα μας από τον Κ. Κανελλόπουλο και κ. Παναγιώτη Παυλόπουλο οι οποίοι διερεύνησαν τον τρόπο υπολογισμού της παραγωγής από όλους τους τομείς και τους υποτομείς της οικονομίας που αποτελούν το εγχώριο προϊόν. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Κανελλόπουλου το φαινόμενο της παραοικονομίας υπολογίζεται από 5,1 % το 1982

στην γεωργία σε 10% το 1988 και στην μεταποίηση από 78 % το 1982 σε 85,8 % το 1988 και στους τομείς της υγείας και εκπαίδευσης από 42,1 % το 1982 σε 84,7 % το 1988. Σύμφωνα με στοιχεία του Παυλόπουλου το μέγεθος της παραοικονομίας το 1984 αντιστοιχούσε με το 30% επί του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Τα μεγαλύτερα ποσοστά της παραοικονομίας εμφανιζόντουσαν στον τομέα των κατοικιών (περίπου 90%), στον τομέα των κατασκευών (περίπου 70%), των διαφόρων υπηρεσιών (περίπου 60%), στον τομέα της εκπαίδευσης, των μεταφορών και της υγείας (περίπου 30% αντίστοιχα).

Δύο πιο πρόσφατες μελέτες έγιναν από την Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, πού βασίσθηκαν στην εκτίμηση ενός μακρο-οικονομικού υποδείγματος με εξαρτημένη μεταβλητή την παραοικονομία και μέσω μιας συνάρτησης τύπου Cobb-Douglas, όπου σύμφωνα με αυτή την εκτίμηση το μέγεθος της παραοικονομίας από το 13% πού έφθανε το 1976 αυξήθηκε σε 25 % στην χρονική περίοδο μέχρι το 1985. Επίσης μια άλλη μελέτη που μ' αυτήν προσπάθησαν να εκτιμήσουν το μέγεθος του φαινομένου της παραοικονομίας, οι Βαβούρας, Καραβίτης και Τσούχλου, χρησιμοποίησαν την νομισματική προσέγγιση και βασίσθηκαν σε ένα υπόδειγμα ζήτησης του χρήματος, όπου σύμφωνα με αυτούς τους υπολογισμούς το μέγεθος της παραοικονομίας ανερχόταν για τις δεκαετίες του 1960 σε 24%, 1980 σε 20% και 1990 σε 32%.

Το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει άμεσα την αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής. Ιδιαίτερα το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, η αποταμίευση, η συνολική κατανάλωση και η απασχόληση, πού στηρίζεται ο σχεδιασμός της οικονομικής πολιτικής και του οικονομικού προγραμματισμού. Το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει άμεσα την νομισματική πολιτική, καθ' όσον οι συναλλαγές της παραοικονομίας συμβάλλουν στην αύξηση της ζήτησης του χρήματος με άμεσο αποτέλεσμα την μείωση της ελαστικότητας της ζήτησης του χρήματος, ως προς το επιτόκιο και με αποτέλεσμα, η νομισματική πολιτική να έχει μικρότερη αποτελεσματικότητα για την αντιμετώπιση των κυκλικών διακυμάνσεων της οικονομικής δραστηριότητας. Επιπλέον το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει άμεσα τα δημόσια έσοδα πού τα περιορίζει σημαντικά καθώς και τις δημόσιες δαπάνες. Επίσης το μέγεθος της παραοικονομίας επηρεάζει και αυτό το μέγεθος της απασχόλησης, με την αδήλωτη απασχόληση και την συγκεκριμένη απασχόληση, ακόμη και την πολιτική του εισοδήματος απ' όπου παρέχεται μια λανθασμένη εικόνα της διανομής του εισοδήματος. Τέλος, η παραοικονομία επηρεάζει την διάρθρωση της παραγωγής και τους αντίστοιχους δείκτες της κλαδικής παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

3.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σαν συμπέρασμα μπορούμε να πούμε πώς η αθρόα συναλλαγματική κάλυψη (λόγω εισροών ΚΠΣ και υιοθέτησης του ευρώ) της εγχώριας δαπάνης τα τελευταία έτη επέτρεψε μια οικονομική ανάπτυξη που βασίστηκε κατεξοχήν στους μη ανταγωνιστικούς κλάδους παραγωγής μη διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών. Το διογκούμενο έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών δεν λειτούργησε ως τροχοπέδη εξαιτίας της απουσίας συναλλαγματικού περιορισμού, ενώ η περιορισμένη προώθηση των αναγκαίων διορθωτικών αλλαγών δεν επέτρεψε τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας που θα ενίσχυε την παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών θεμελιώνοντας έτσι μια βιώσιμη ανάπτυξη. Όσο καθυστερούν οι διαρθρωτικές αλλαγές- και από ότι δείχνει η τελευταία έκθεση της Κομισιόν και οι συστάσεις του Εκοφιν καθυστερούν επικίνδυνα – τόσο οι τρέχουσα ανάπτυξη θα στερείται δυναμικής και προοπτικής, αφού ο χρόνος εξάντλησης των θετικών επιδράσεων της Ολυμπιάδας και του ΚΠΣ τελειώνει. Συνεπώς, τα χρονικά περιθώρια αλλαγής του μοντέλου ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στενεύουν και οι επιλογές της οικονομικής πολιτικής περιορίζονται. Σε μια εξαιρετικά δύσκολη διεθνώς συγκυρία, η εξέλιξη αυτή δεν είναι ασφαλώς ότι καλύτερο για το μέλλον της χώρας.

Δύο χρόνια μετά την ένταξη της ελληνικής οικονομίας στην ΟΝΕ οι βασικοί δείκτες που μετρούν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας εμφανίζουν αρνητική μεταβολή :

1. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου προσεγγίζει το 14,5% του ΑΕΠ και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 5% του ΑΕΠ. Στη διαμόρφωση των μεγεθών αυτών βασικό ρόλο διαδραματίζει η συρρίκνωση των εξαγωγών, τάση η οποία πρέπει να αντιστραφεί τα επόμενα χρόνια. Η ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας είναι επιβεβλημένη προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής μεσοπρόθεσμα.
2. Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα εμφανίζει σταθερά μια απόκλιση υψηλότερη της 1,5 εκ. μονάδος σε σχέση με τον μέσο όρο του πληθωρισμού στην ευρωζώνη, απόκλιση η οποία αντανακλά το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Ο υψηλότερος πληθωρισμός στη Ελλάδα οφείλεται εν μέρει στον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές οικονομίες, αλλά έχει να κάνει και με διαρθρωτικές αδυναμίες οι οποίες αλλοιώνουν τις συνθήκες ανταγωνισμού και εμποδίζουν την περαιτέρω μείωση των τιμών. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι επιβεβλημένη η ταχεία προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών και της ουσιαστικής απελευθέρωσης των αγορών.

Η μεταβολή των δύο αυτών δεικτών καθιστά προφανές το πρόβλημα ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και επιβάλλει τη δρομολόγηση μιας

μεγάλης προσπάθειας για την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που έχει η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά .

Διαφθορά, κακοδιοίκηση, γραφειοκρατία περιλαμβάνονται στα αίτια που έχουν ως αποτέλεσμα να πληρώνουν ακριβά οι Έλληνες πολίτες τις υπηρεσίες που τους προσφέρονται, όπως δείχνει μελέτη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, η οποία αναδημοσιεύεται από το δελτίο ανταγωνιστικότητας του ΣΕΒ.

Για έργο 100 ευρώ το 2000 ο Έλληνας πολίτης πλήρωσε 139 ευρώ, γεγονός το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να χάνονται από τις κρατικές δαπάνες 15,73 δισ. ευρώ. Η ίδια μελέτη επισημαίνει ότι αν το σύνολο των δαπανών που διατίθεντο χρησιμοποιούνταν αποδοτικότερα, τότε θα μπορούσαμε να παράγουμε 35% περισσότερο έργο.

Γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι διαφορές στο αποτέλεσμα ανάμεσα στον δημόσιο τομέα των 23 χωρών είναι μέτριες, ενώ είναι μεγαλύτερες όσον αφορά την αποτελεσματικότητα. Οι χώρες με δημόσιες δαπάνες μικρότερες από 40% του ΑΕΠ έχουν σημαντικά μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από τις χώρες με δαπάνες περισσότερο από 50% του ΑΕΠ ή ακόμη και μεταξύ των δύο αυτών ορίων. Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν γενικά μεγάλες δημόσιες δαπάνες χρησιμοποιούν περίπου 27% περισσότερα χρήματα σε σχέση με τις χώρες που έχουν παρόμοιο αποτέλεσμα του δημόσιου τομέα. Μάλιστα σε αυτόν τον τομέα υστερούν τόσο έναντι των ΗΠΑ όσο και έναντι των άλλων χωρών του ΟΟΣΑ.

Η Ελλάδα κατατάσσεται στην τελευταία θέση μεταξύ 23 αναπτυγμένων χωρών από πλευράς αποτελέσματος του δημόσιου τομέα. Αυτό οφείλεται σε έναν συνδυασμό παραγόντων . Παρόλο που στην εκπαίδευση, το αποτέλεσμα κρίνεται εξαιρετικά καλό σε σχέση με τα χρήματα που δαπανώνται γι' αυτήν. Έτσι αντισταθμίζεται η φτώχη απόδοση στη διοίκηση - λόγω διαφθοράς και γραφειοκρατίας, στην υποδομή - λόγω ποιότητας μεταφορών και επικοινωνιών, τη σταθερότητα - λόγω πληθωρισμού και διακύμανσης ρυθμού ανάπτυξης και την οικονομική επίδοση .

3.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Στην πιο κρίσιμη ίσως διετία έχει μπει η ελληνική οικονομία, με την υλοποίηση του Γ' ΚΠΣ να βρίσκεται σε εξέλιξη και τα μεγάλα έργα ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων στην τελική ευθεία

Αν και ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας είναι αρκετά υψηλότερα από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ευρωζώνης το σίγουρο είναι ότι με μια πιο ορθολογιστική προσέγγιση δημιουργεί ερωτηματικά, αν όχι προβληματισμό.

Με το όνειρο της Νέας Οικονομίας να έχει καταρρεύσει, την παγκόσμια οικονομική ύφεση να είναι ορατή σε όλα τα επίπεδα και τις πολεμικές προετοιμασίες στο αποκορύφωμά τους, πληθαίνουν οι φωνές των αναλυτών που κάνουν λόγο για πλασματική και όχι πραγματική ανάπτυξη.

Το ζητούμενο είναι αν, τελικά η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στηρίζεται σε αύξηση της παραγωγής, σε βελτίωση της ποιότητας και τελικά στην αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας, που αποτελεί και το κλειδί στην παγκοσμιοποιημένη πλέον

οικονομική πραγματικότητα.

Οι εισροές ευρωπαϊκών κονδυλίων (ΓΚΠΣ) και τα μεγάλα έργα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, μπορεί να δημιουργούν συνθήκες ανάπτυξης, όπως καταγράφουν οι αντίστοιχοι δείκτες, αλλά δεν απαντούν στα πραγματικά ερωτήματα που όλο και πιο επιτακτικά ζητούν απαντήσεις.

Τα ερωτήματα που καλούνται να απαντηθούν έχουν να κάνουν με τις περιβόητες διορθωτικές αλλαγές και το κατά πόσο έχουν προχωρήσει, με το αν έχει ενισχυθεί η παραγωγικότητα και οι παραγωγικές επενδύσεις, και τέλος αν πραγματικά και κατά πόσο το κράτος παρεμβαίνει στις παραγωγικές δυνάμεις δημιουργώντας έτσι κατάλληλους όρους για οικονομική ανάπτυξη.

Σε όλα αυτά τα ερωτήματα η απάντηση είναι μάλλον αρνητική και δεν επιτρέπει μεγάλες προσδοκίες για την επόμενη μέρα. Γιατί, κατά γενική ομολογία, η μετά το 2004 εποχή θα καταδείξει την ελληνική πραγματικότητα. Τότε θα φανεί αν έχουν δημιουργηθεί οι πραγματικές προϋποθέσεις για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Τότε θα μιλήσουμε όλοι με πραγματικούς δείκτες και αυτό είναι το μεγαλύτερο στοίχημα της ελληνικής οικονομίας.

3.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

Η ελληνική οικονομία συνεχίζει να αναπτύσσεται αρκετά γρήγορα, ώστε να θεωρείται εφικτή η προσέγγιση του φετινού επίσημου στόχου ανάπτυξης της οικονομίας. Υπάρχουν μάλιστα και εκτιμήσεις, όπως της Alpha bank, για ακόμη ταχύτερες επιδόσεις το 2003-2004, οι οποίες όμως συνοδεύονται από μεγαλύτερη της επισήμως προβλεπομένης επιβράδυνση τη διετία 2005-2006 εξαιτίας του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας.

Η αισιοδοξία αυτή για το αμέσως προσεχές μέλλον βασίζεται επίσης στις κυβερνητικές προσπάθειες για επίτευξη υλοποίησης του ΚΠΣ, των έργων της Ολυμπιάδας και των μετοχοποιήσεων, καθώς και στην πρόσφατη μείωση των ευρωπαϊκών επιτοκίων, η οποία θα καταστήσει φθηνότερο τον εγχώριο καταναλωτικό δανεισμό.

Η αντιμετώπιση, όμως, των καθυστερήσεων στο ΚΠΣ με τη μεταφορά κονδυλίων από τα προγράμματα που μένουν στάσιμα σε εκείνα που προχωρούν, εξυπηρετεί ασφαλώς τη μεγιστοποίηση των απορροφήσεων αλλά εξασθενεί την πλέον ισορροπημένη και ποιοτική ανάπτυξη της οικονομίας, καθώς διοχετεύει πιθανούς πόρους σε λίγους.

Απώλειες κοινοτικών κονδυλίων για τους τομείς της γεωργίας, υγείας, πληροφορικής και μικρομεσαίων επιχειρήσεων και υπέρ π.χ. οδικών ή άλλων σχετικών υποδομών ισοδυναμούν με αδυναμία αναδιάρθρωσης της οικονομίας στους πιο κρίσιμους για την οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή τομείς της.

Συγχρόνως, η νέα υποχρέωση μείωσης του χρέους κατά 17 ποσοστιαίες μονάδες εντός 4ετίας υποχρεώνει πλέον την Ελλάδα σε άσκηση αυστηρά περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής (αύξηση φόρων, μείωση δαπανών), γεγονός που σε

συνδυασμό με τη διεθνή οικονομική και χρηματιστηριακή κρίση περιορίζει την ικανότητα των επιχειρήσεων να αυξήσουν την ιδιωτική συμμετοχή στα εν λόγω έργα. Ακόμη, η στήριξη της ανάπτυξης στην ιδιωτική κατανάλωση με δανεικά σε συνθήκες φθίνουσας εγχώριας ανταγωνιστικότητας ενισχύει τις ήδη υπάρχουσες πληθωριστικές πιέσεις και συμβάλλει στην τρέχουσα υποκατάσταση της ντόπιας παραγωγής με εισαγόμενα καθώς και στη μελλοντική αποδυνάμωση της ίδιας της κατανάλωσης λόγω υπερχρέωσης τμήματος των νοικοκυριών.

Συνεπώς, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης διατηρείται ακόμη σε συγκριτικά υψηλά επίπεδα, οι προοπτικές διατήρησης ή αύξησής του στο μέλλον δεν είναι καθόλου καλές εξαιτίας :

A) της επιδείνωσης της παγκόσμιας οικονομίας και της ταυτόχρονης τάσης μείωσης της εγχώριας ανταγωνιστικότητας,

B) της καταλυτικής σημασίας που λαμβάνει στη δημοσιονομική διαχείριση η ανάγκη μείωσης του τεράστιου δημόσιου χρέους,

Γ) της βαθμιαίας εξάντλησης των περιθωρίων ασφαλούς δανεισμού των ελληνικών νοικοκυριών και

Δ) της προοπτικής διεύρυνσης της Ε.Ε, που θα σημάνει τον αναλογικό περιορισμό των κοινοτικών ενισχύσεων προς την Ελλάδα (μελέτη του Κέντρου Οικονομικών Σπουδών της Γερμανίας εκτιμά την ετήσια απώλεια κοινοτικών πόρων για την Ελλάδα ισοδύναμη με το 0,75% του ΑΕΠ της, έναντι κέρδους εξαγωγών μόλις 0,08% αντίστοιχα).

Συνεπώς, το μοντέλο ανάπτυξης που βασίζεται σε δωρεάν ενισχύσεις (ΚΠΣ), έκτακτα γεγονότα (Ολυμπιάδα) και δανεικά (φθηνές πιστώσεις), δεν έχει μέλλον. Η μείωση του χρέους απαιτεί δυναμική ανάπτυξη της οικονομίας και αυτή προϋποθέτει μεταρρυθμίσεις σε βάθος ώστε να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να αναδιαρθρωθούν και να καταστούν ανταγωνιστικές.

Την αποτυχία του μοντέλου ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας επιβεβαιώνει η προσεκτικότερη εξέταση της προέλευσης της αύξησης του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια, η οποία αποκαλύπτει μια εικόνα που δεν δικαιολογεί την εκτίμηση ότι η ελληνική οικονομία έχει εισέλθει σε τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης και ουσιαστικής πραγματικής σύγκλισης.

Πράγματι, η αύξηση του ΑΕΠ την περίοδο 1996-2001 δεν στηρίχθηκε τόσο στην παράλληλη αύξηση της παραγωγικής ικανότητας, της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας σε τομείς κρίσιμους για την μακροχρόνια αναπτυξιακή προοπτική, αλλά μάλλον στην πίεση της ζήτησης μέσω της αύξησης της κατανάλωσης και των επενδύσεων (λόγω ΚΠΣ). Είναι γεγονός πως για να υπάρξει μια ουσιαστική διαδικασία πραγματικής σύγκλισης με προοπτικές, πρέπει η ανάπτυξη να στηρίζεται και στην προσφορά και ειδικότερα στην ταχεία ανάπτυξη κλάδων με διεθνή ανταγωνιστικότητα που να μπορούν να δώσουν ώθηση, όπως το έπραξαν μεταπολεμικά οι κλάδοι της μεταποίησης, τουρισμού και ναυτιλίας.

Ατυχώς, για την Ελλάδα δεν υπάρχουν ακόμη σαφείς ενδείξεις ότι περισσότεροι από 1-2 κλάδοι οικονομικής βάσης που να παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά ή υπηρεσίες (σε αντιδιαστολή με κλάδους μη διεθνώς εμπορεύσιμων, το προϊόν των

οποίων είναι συνάρτηση του ύψους της εσωτερικής ζήτησης) έχουν εισέλθει σε διαδικασία ταχείας και βιώσιμης ανάπτυξης.

Με την εξαίρεση των κλάδων μεταφορών – επικοινωνιών και των τραπεζικών υπηρεσιών, κανένας άλλος κλάδος διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών δεν επιδεικνύει δυναμική ανάπτυξης σημαντικά μεγαλύτερη του ΑΕΠ της χώρας. Εμπόριο και κατασκευές εξακολουθούν να σηκώνουν αναλογικά μεγάλο μέρος της ανάπτυξης της οικονομίας.

Η ανάπτυξη άλλων νέων δυναμικών κλάδων υπηρεσιών με προοπτικές υποκατάστασης εισαγωγών ή και ανάπτυξης εξαγωγών φαίνεται να εμποδίζεται πρακτικά από το δημόσιο με την έλλειψη απελευθέρωσης και ανταγωνιστικής λειτουργίας της αγοράς τους.

3.4 ΚΛΕΙΔΙ Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Αν η κατάσταση συνεχισθεί και στο μέλλον η θέση της χώρας θα καταστεί ιδιαίτερα δυσχερής. Με άμεσα επακόλουθα στους ρυθμούς ανάπτυξης και στην απασχόληση - ανεργία. Να σημειωθεί ότι μέχρι σήμερα ένα σημαντικό μέρος των απωλειών των εξαγωγών μας προς την Ε.Ε. αντισταθμίζεται από άνοδο των εξαγωγών μας στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Όμως οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ολοκληρώνοντας τη διαδικασία μετάβασής τους στην οικονομία της αγοράς και εντασσόμενες στην Ε.Ε., πολύ πιθανόν να στραφούν προς άλλα πιο εξειδικευμένα προϊόντα εντάσεως τεχνολογίας, στα οποία η ανταγωνιστική μας ικανότητα είναι σαφώς χαμηλότερη. Αποτέλεσμα αυτής της τάσης αναμένεται να είναι περαιτέρω υποχώρηση των ελληνικών εξαγωγών.

Είναι συνεπώς φανερό ότι το μέλλον της ελληνικής οικονομίας εξαρτάται από την ικανότητά μας να βελτιώσουμε με ταχύτητα την ανταγωνιστικότητά της χώρας μας. Στη διαδικασία αυτή ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης αναλαμβάνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις. Δεν είναι λίγες αυτές οι ελληνικές επιχειρήσεις οι οποίες βρίσκονται πλέον μπροστά στη νέα μεγάλη πρόκληση και συμπεριφέρονται ανεξάρτητα από το μέγεθος τους σαν να είναι πολυεθνικές. Για να το επιτύχουν αυτό επανεξετάζουν τις δραστηριότητές τους και επαναπροσδιορίζουν τις λειτουργίες τους. Η συνεχής διαδικασία αναδιάρθρωσης, η διαρκής προσπάθεια, ο επαναπροσδιορισμός της αποστολής της, είναι μερικά από τα σημεία στρατηγικής σημασίας.

Οι προσαρμογές αυτές αφορούν την ίδια την επιχείρηση, η οποία πρέπει και στην αρχή να απαλλαγεί από δεσμεύσεις και νοοτροπίες του παρελθόντος. Στην ευρωπαϊκή και στην παγκόσμια αγορά, θα επιτύχουν μόνο οι επιχειρήσεις εκείνες, που κατανοούν ότι επιχειρηματικότητα σημαίνει ανάληψη πρωτοβουλιών, αποδοχή κινδύνων και υιοθέτηση καινοτομιών.

Πολλές επιχειρήσεις που έχουν κατανοήσει τις ανάγκες αυτές έχουν ήδη προσαρμόσει ανάλογα τη στρατηγική τους:

- . Εισάγουν με επιτυχία τις νέες τεχνολογίες στις δραστηριότητές τους.
- . Αναζητούν και βρίσκουν νέες αγορές στις οποίες εγκαθίστανται με επιτυχία.

. Διαφοροποιούν όχι μόνο τα προϊόντα τους αλλά και τις συνολικές τους δραστηριότητες, επεκτεινόμενες σε νέους τομείς.

Προωθούν τις επιχειρηματικές τους συνεργασίες με εξαγορές και συγχωνεύσεις, ιδρύουν θυγατρικές όχι μόνο στα Βαλκάνια, αλλά και στις ανεπτυγμένες χώρες της Ε.Ε.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις προσπαθούν. Δεν μπορούν όμως να υπερβούν ορισμένα όρια που θέτει το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν. Δεν υπάρχει βέβαια αμφιβολία ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές αλλαγές και στο μακροοικονομικό περιβάλλον με βελτίωση των μακροοικονομικών συνθηκών, μείωση του πληθωρισμού, περιορισμό των δημοσίων ελλειμμάτων, πρόωση κάποιων διαρθρωτικών αλλαγών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Οι Εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (1980-2000)
- Η Ε.Ο.Κ κάτω από το πρίσμα των νόμων της οικονομικής – Απόστολου Θ. Κακαβά
- Ελληνική Οικονομία – Γεώργιος Μ. Κορρές
- Ειδικά θέματα Ελληνικής Οικονομίας – Θεόδωρος Κ. Κατσανέβας
- Μακροοικονομική Θεωρία – WILLIAM H. BRANSON & JAMES LITVACK
- Οικονομική Ανάπτυξη & Αναπτυξιακή Πολιτική – Γεωργίου Φ. Κουτσομάρη
- Η Ελληνική Οικονομία «αναζητώντας τη λύση» - Γιώργος Α. Βαμβουκάς
- Ανάπτυξη και σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας – Γιώργος Α. Βαμβουκάς
- Ανεργία : Αίτια και λύσεις - Γιώργος Δ. Σκουτέλης
- Ευρωπαϊκή Ένωση – Νίκος Σ. Μούσης
- Αναζητώντας την ελπίδα για την ελληνική οικονομία- Τρύφων Κολλιντζάς & Γεώργιος Κ. Μπήτρος
- Η ελληνική οικονομία μετά την ένταξη στην Ο.Ν.Ε. – Ευάγγελος Βενιζέλος
- Ανάλυση της ελληνικής οικονομίας – Μαρία Νεγροπόντη-Δελιβάνη
- Ο μετασχηματισμός της Ε.Ο.Κ.- Π.Κ. Ιωακειμίδης
- Η συνθήκη του Μάαστριχ και η Ελλάδα – Μανόλης Γ. Δρεττάκης
- Εξπρές Οικονομία - τεύχος 41 Φεβρουάριος 2003
- Εφημερίδα Καθημερινή – φύλλο Πέμπτη, 18 Σεπτεμβρίου 2003
- Ι.Ο.Β.Ε.

